

Barcelona, ciutat de l'esport

25è aniversari dels Jocs Olímpics
i Paralímpics de Barcelona 1992

BARCELONA, CIUTAT DE L'ESPORT 25è aniversari dels Jocs Olímpics i Paralímpics de Barcelona 1992

Ajuntament
de Barcelona

Edició

Ajuntament de Barcelona- Institut Barcelona Esports,
amb la participació del Centre d'Estudis Olímpics i de l'Es-
port de la Universitat Autònoma de Barcelona

Coordinació editorial

Miquel Gómez Benosa i Jaume Macià Colomer

Traducció

Helena Cots

Disseny

Roger Castro de la Visitación

Fotos

Fundació Barcelona Olímpica

Dipòsit legal

B 20108-2018

Juliol 2018

Institut Barcelona Esports

Avinguda de l'Estadi, 40
08038 Barcelona
barcelona.cat/esports

Barcelona, ciutat de l'esport

25è aniversari dels

Jocs Olímpics i Paralímpics de Barcelona '92

04

Pròleg

Marta Carranza

Comissionada d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona

06

Conversa amb Enric Truñó, Olga Viza, Núria Puig i Pere Miró 25 anys després sobre el llegat dels Jocs de 1992

Jaume Macià Colomer

16

Les instal·lacions esportives dels Jocs Olímpics de Barcelona '92

Francesc Solanellas i Andreu Camps

28

Aspectes de sostenibilitat als Jocs Olímpics de Barcelona 1992

Alberto Aragón Pérez

38

La participació femenina al moviment olímpic: "jugant en camp contrari" fins a Barcelona'92

Pedrona Serra Payeras i Susanna Soler Prat

48

Esport en edat escolar

Marta Carranza Gil-Dolz del Castellar

i Juli Pernas López

**Esport i cohesió
social a la Barcelona
postolímpica (1992–2017):
l'ús esportiu de l'espai
públic i les noves socialitats**

Ricardo Sánchez Martín

64

**Els impactes de l'organització i
celebració dels Jocs Paralímpics
92 a la ciutat de Barcelona**

Josep Oriol Martínez i Merche Ríos

74

**Voluntariat, participació
ciutadana i esport**

Marc Viñas Artola

82

**De la ciutat dels prodigis a la
ciutat dels esdeveniments**

Sixte Abadía i Naudí

92

**El llegat immaterial
dels Jocs de Barcelona,
25 anys després**

Berta Cerezuela

Juli Pernas López

100

Marta Carranza Gil-Dolz del Castellar

Comissionada d'Esports de
l'Ajuntament de Barcelona

Pròleg

El 25 de juliol de 1992, davant d'una històrica expectació ciutadana i mundial, es van inaugurar els Jocs Olímpics de Barcelona i el 3 de setembre del 1992, els Jocs Paralímpics. L'any 2017 hem commemorat el 25è aniversari d'aquells Jocs que, de manera unànime, s'han considerat com un dels moments d'inflexió en la projecció de Barcelona al futur i al món.

La commemoració ha estat un molt bon pretext per recuperar amb força els valors vinculats a l'esport i l'olimpisme com són la solidaritat, la pau, el respecte, la cerca de l'excel·lència i el joc net, entre altres. Fer emergir aquests valors ha d'ajudar a promoure entre la ciutadania actituds més participatives i compromeses amb el desenvolupament de la societat en el seu conjunt.

Hem volgut viure aquest aniversari, també, com una oportunitat. Una oportunitat per fomentar un diàleg entre els diferents relats sobre el que van representar els Jocs i sobre la manera com les ciutats han d'entomar el repte de fer compatibles els grans esdeveniments esportius amb la convivència, la cohesió social i la sostenibilitat.

El dinamisme i l'empenta d'aquells anys ens han deixat un llegat que inclou aspectes tangibles i molts altres d'intangibles. Per anomenar-ne alguns, la transformació urbanística de la ciutat, el llegat d'instal·lacions esportives de barri i municipals de primer nivell, la contribució en l'augment de la pràctica esportiva popular, el fort sentiment de pertinença a una ciutat i a un projecte i la cohesió i il·lusió generada per la vivència i participació en un esdeveniment únic. Tanmateix, hem assolit amb bona nota el repte de reflexionar entorn de les transformacions empreses en aquell període i seguir treballant per millorar les infraestructures, els serveis, la convivència i la participació i així, mantenir viva la flama olímpica que ens va escalfar l'ànima fa 25 anys.

L'any 1992 Barcelona i la seva ciutadania van protagonitzar i viure un dels episodis més significatius i transformadors de la seva història contemporània. Per això, a través del programa d'activitats plantejat per l'Ajuntament de Barcelona i entitats, institucions i organismes del territori s'ha intentat mantenir viu el record dels Jocs i interpretar el que van significar dins el seu context.

La celebració del 25è aniversari dels Jocs de Barcelona'92 en sintonia amb totes les administracions, ha estat un desig i una obligació, per això es va treballar en l'elaboració d'un projecte de celebració continuada que abraçés la ciutadania, el teixit esportiu de la ciutat i les ciutats que varen ser subseus.

S'ha dut a terme un programa ambiciós, producte d'una matriu basada en dos eixos, el del tipus d'actuacions i el de continguts. Els tipus d'actuacions han estat culturals divulgatives, esportives, de memòria històrica o educatives, i pel que fa als continguts, han girat entorn de l'olimpisme, l'esport, els valors, la ciutat o el coneixement històric.

Les actuacions han estat més de 80 i s'han recollit en un informe final exhaustiu sumant les iniciatives de diferents administracions, entitats, empreses i teixit associatiu en general.

L'edició d'aquest llibre és la darrera actuació planificada després de tot un any molt intens i enriquidor. El llibre comença per una conversa a quatre entre personatges que van viure els Jocs i que actualment poden aportar una visió complementària i constructiva del que va passar, el que van significar els Jocs per a Barcelona i on som després de 25 anys.

Aquesta conversa la complementem amb l'aportació de diferents experts sobre les temàtiques que s'han anat tractant en les diferents actuacions al

llarg de tot l'any 2017. S'han recollit les reflexions, els debats i les experiències viscudes durant el període de celebració i s'han cuinat amb cura i expertesa, resultant-ne un menú variat, equilibrat i molt complet que intenta arribar a tots els àmbits de l'activitat física i l'esport a la ciutat de Barcelona.

Agraïm molt sincerament la col·laboració de totes les persones, institucions i entitats que han participat en l'aportació d'ingredients, tots ells imprescindibles per fer possible aquest document.

Esperem que sigui d'utilitat per deixar constància d'on érem 25 anys després del gran esdeveniment esportiu que va permetre a Barcelona una transformació física i social: els Jocs Olímpics i Paralímpics del 1992.

Pere Miró en una conferència del
Fòrum Olímpic, celebrat a Barcelona
l'octubre de 2017 →

Olga Viza i Enric Truñó, davant de
l'Estadi Olímpic Lluís Companys ↓

Núria Puig, a l'INEFC de Barcelona. ↘

Jaume Macià Colomer
Periodista

Conversa amb Enric Truñó, Olga Viza, Núria Puig i Pere Miró, sobre el llegat dels Jocs de 1992 25 anys després¹

1: Enric Truñó era regidor d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona en el moment dels Jocs; Olga Viza era corresponsal de TVE durant els Jocs; Núria Puig era catedràtica en Sociologia de l'Esport a l'INEFC; i Pere Miró era uns dels quatre directors generals del Jocs i actualment és director general adjunt del Comitè Internacional Olímpic.

25 anys després dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 hem volgut parlar amb quatre persones que els van viure amb intensitat i que, des de llavors, han seguit vinculades a l'esport des de diverses institucions i projectes. Amb elles hem volgut analitzar en quin punt es troba la ciutat de Barcelona respecte d'alguns dels temes vinculats amb l'esport que es desenvolupen en els capítols d'aquest llibre, i quin és avui el llegat que ens queda d'aquella gran efemèride. Presentem a continuació un recull d'algunes de les reflexions que van sorgir en el curs de les entrevistes que vàrem mantenir entre el novembre i el desembre de 2017.

El model Barcelona i els grans esdeveniments

Per a Olga Viza l'organització dels Jocs va ser un màster per a tots aquells que hi van participar en els àmbits organitzatiu, econòmic i esportiu. Enric Truñó afegeix que molta gent va interioritzar el mètode i el sistema de planificació d'un esdeveniment esportiu perquè el COOB va treballar molt bé en aquesta direcció. Més tard aquest sistema es va aplicar, entre d'altres, en l'organització dels dos campionats del món de natació que es van celebrar a Barcelona el 2003 i el 2013 o en les dues finals de la Copa Davis del 2000 i del 2009.

Olga Viza apunta que l'esport espanyol no tenia mètode quan ens van donar els Jocs. Llavors Rafael Cortés Elvira, director general d'esports del Consejo Superior de Deportes entre 1987 i 1993 i president del 1999 al 1996, va fitxar al viceministre d'esports polonès Stefan Paszczyk precisament perquè aportés el seu mètode. Ell havia estat el responsable de la planificació esportiva per a la participació de Polònia als Jocs de Moscou 1980 i Los Angeles 1984.

Per a Núria Puig els bons resultats obtinguts van ser deguts a la creació del pla ADO (Asociación para los Deportes Olímpicos) que va racionalitzar i donar coherència als esforços esmerçats. També coincideix que els Jocs van ajudar a aquells que hi van participar a aprendre a organitzar grans esdeveniments esportius. Tot i que ja hi havia una llarga tradició de gestió esportiva a Catalunya i gent molt preparada, els Jocs van ajudar a unir esforços i a invertir diners en formació i recerca. Indica que, des dels Jocs, a Catalunya rebem gent de tot Europa i Amèrica del Sud que venen especialment a fer cursos de gestió esportiva perquè hi ha un capital humà molt potent.

Segons Pere Miró, els Jocs van ser una escola. Afirmar que els anys que van venir després molts dels qui hi van participar, en àmbits molt diversos, van aprofitar aquella experiència i la van aplicar a altres organitzacions. Moltes de les persones que van estar implicades en l'organització dels Jocs van ocupar càrrecs importants a escala internacional i nacional. Tot el volum de coneixement que es va generar, representa un llegat intangible d'un gran valor per als professionals que el van adquirir. A parer seu, hagués sigut molt difícil poder-lo adquirir sense uns Jocs Olímpics.

Preguntats sobre el "model Barcelona" i com el definirien, Enric Truñó en subratlla aspectes com el treball entre institucions, la visió de llegat, la col·laboració entre el sector públic i el privat, el respecte cap al sector esportiu i el seu coneixement, el compromís de les persones i la capacitat de compartir els grans esdeveniments amb tota la ciutadania. Posa com a exemple els Campionats del Món de Natació de Barcelona de 2003, en ocasió dels quals es va fer una gran campanya per involucrar-hi la ciutadania i tots els clubs de natació. Ningú en va quedar al marge i d'aquesta manera va perdurar un llegat més enllà del gran espectacle.

Segons Núria Puig, el model Barcelona en el cas dels Jocs respòndria a l'interès que l'esdeveniment beneficiï la ciutat. Totes les instal·lacions esportives estan distribuïdes pels barris i han quedat per als seus habitants. L'Anella Olímpica, a parer seu, és molt atractiva per a l'organització de tota mena d'esdeveniments i els Jocs van permetre recuperar Montjuïc.

Pere Miró també coincideix en que el model Barcelona va existir. Recorda que ell va entrar a l'organització dels Jocs a finals del 1987 i aleshores hi havia un gran interès per aconseguir el màxim d'informació de les edicions prèvies. Es va considerar que els models anteriors, com per exemple Seül i Los Angeles, no eren dolents, però tan diferents en la forma i el context del que es podia aplicar a Barcelona que, d'alguna manera, es va haver de reinventar el format.

A parer de Pere Miró, després s'ha vist que, salvant les distàncies i deixant al marge la gran evolució tecnològica, molts dels conceptes que Barcelona va instaurar continuen vigents en el manual dels comitès d'organització. L'exemple més global és el model de finançament públic-privat. Barcelona va ser la primera en posar-lo sobre la taula i la majoria de comitès organitzadors l'han seguit. Una altra aportació va ser la idea d'integració de tot el territori, més enllà de la ciutat mateixa, en l'organització dels Jocs de manera perfectament coordinada.

Preguntem als entrevistats què farien diferent si s'haguessin d'organitzar ara uns Jocs a Barcelona. Olga Viza destaca que l'any 1992 els Jocs es van posar al servei de la ciutat i no al revés i van permetre posar Barcelona al mapa. Tot i així, creu que van quedar coses per fer.

Enric Truñó remarca la intencionalitat de Barcelona'92 de ser un motor de desenvolupament de la ciutat. Això va ser possible per la voluntat municipal i perquè la dimensió dels Jocs Olímpics ho facilita, ja que no es pot comparar amb la de cap altre esdeveniment esportiu. D'altra banda assenyala que té valor mantenir grans esdeveniments esportius internacionals com ara la Fórmula 1 o la prova del Campionat del Món de Motociclisme, que no generen una transformació de la ciutat, però permeten mantenir la projecció internacional, sempre que les condicions dels organitzadors siguin assenyades.

Per a Núria Puig, el primer que caldria és preguntar-nos què necessita la ciutat i en funció d'això decidir si el millor és un gran esdeveniment esportiu o una altra cosa. Creu que en el seu moment els Jocs van ser un encert, però potser ara hi ha altres coses que serien més necessàries com per exemple, optar a ser seu d'organismes internacionals o mantenir el Mobile World Congress.

Segons Pere Miró el fet que Barcelona hagi pogut organitzar grans esdeveniments esportius els últims 25 anys, com els dos Campionats del Món de Natació o els Europeus d'Atletisme, forma part del llegat dels Jocs. La ciutat va adquirir un personal qualificat i format, un model organitzatiu propi, un potencial i una voluntat d'organització com molt poques ciutats tenen.

Pere Miró afegeix que aquests esdeveniments han estat importants per al desenvolupament de la ciutat, han generat ingressos i visibilitat. El feedback que té respecte de l'organització d'esdeveniments esportius que s'han celebrat a Barcelona ha estat sempre molt positiu. S'ha mantingut el prestigi i fins i tot ha augmentat.

Preguntat sobre què faria diferent si ara s'haguessin d'organitzar uns Jocs a la ciutat, Pere Miró admet que desconeix les necessitats específiques que ara pot tenir Barcelona, ja que fa 25 anys que viu fora de Catalunya, però apunta que, al marge de millorar les infraestructures, organitzar uns Jocs en aquest moment podria aportar un valor intangible, un projecte col·lectiu per retornar la il·lusió a la ciutadania de fer quelcom bo per la ciutat, per a la seva imatge i com a motor econòmic.

Model urbà

Núria Puig considera que el llegat urbanístic més important dels Jocs van ser les Rondes, els equipaments esportius als barris, l'obertura al mar, la recuperació de Montjuïc i la integració a la ciutat de l'àrea Vall d'Hebron, que era una zona desconeguda i ara està ben vertebrada. Recorda que tot això ja es va planificar a l'inici de la democràcia amb Oriol Bohigas, Josep Anton Acebillo, Jordi Borja i Lluís Millet. No es van fer grans inversions perquè no hi havia diners i es va optar per petites intervencions urbanes que han fet de Barcelona una ciutat molt humana. S'hi pot passejar, té una bona xarxa de transport públic i la gent s'hi sent a gust i s'hi vol quedar a viure. Els Jocs van seguir amb aquest model de desenvolupament i ho van articular i accelerar.

Enric Truñó posa en valor que els Jocs es van plantejar amb una visió metropolitana i prova d'això és que hi van haver 16 subseus. Es van ubicar les instal·lacions allà on es creia que hi podia haver recorregut de l'esport i constituir un llegat, per exemple l'handbol a Granollers i el bàsquet a Badalona. L'esport hi tenia una tradició i els Jocs van servir per consolidar-la. A Barcelona les quatre àrees olímpiques es van ubicar a les quatre cantonades de la ciutat per tal d'equilibrar el territori i integrar còmodament les instal·lacions a la vida quotidiana de la ciutadania. Hi ha altres models, com el de Sydney o Beijing, on es va crear una gran àrea olímpica que ha acabat sent un desert urbà. Les quatre àrees de Barcelona volien obrir la ciutat al mar, connectar Montjuïc amb la ciutat, utilitzar una àrea esportiva per si mateixa, en el cas de la Diagonal, i urbanitzar l'àrea Vall d'Hebron i instal·lar-hi equipaments per als habitants del barri.

Truñó explica que la gestió de dues de les instal·lacions més emblemàtiques dels Jocs, l'Estadi Olímpic i el Palau Sant Jordi, es va decidir concedir-la a una empresa municipal, que és el model de Munic. Era un sistema més àgil i operatiu en la gestió i, a parer seu, va ser una fórmula molt positiva. Afegeix que el Palau Sant Jordi i l'Estadi Olímpic s'han mantingut també per la seva capacitat de generar ingressos, especialment el Palau Sant Jordi.

Per a Olga Viza les artèries de comunicació que es van obrir, tot i l'avenç que van significar, van resultar insuficients. Enric Truñó apunta que les rondes de grans ciutats com París o Madrid també han quedat

obsoletes, ja que el desenvolupament brutal de l'automòbil que s'ha esdevingut era inesperable. El gran avantatge de les rondes és que van eliminar el 20% del trànsit del centre de la ciutat. A més, afegeix Truñó, el setembre de 1992 van començar les obres d'ampliació de la vorera del carrer Aragó i es va treure un carril a banda i banda. També es va prohibir el trànsit pesat al centre de la ciutat i això va ser una aposta per la qualitat de vida tot reduint la congestió i contaminació.

Sobre els reptes que afronta la ciutat actualment, Núria Puig assenyala la pujada dels preus del lloguer de l'habitatge com un dels temes més preocupants i ho atribueix a la proliferació dels pisos d'ús turístic. Hi veu difícil solució perquè, a més, l'Administració no té la capacitat de construir tots els habitatges socials necessaris. En transport, s'està millorant molt per exemple amb l'ampliació de la xarxa de carrils bici i l'ampliació de les línies de metro i bus, que permeten gaudir d'una ciutat cada vegada més ben connectada. En urbanisme, creu que s'està fent un esforç molt gran per millorar els barris.

Pràctica esportiva, cohesió social i instal·lacions esportives

Demaneu als entrevistats si l'impuls en la pràctica esportiva que van significar els Jocs es manté. Olga Viza explica que gairebé totes les instal·lacions olímpiques segueixen en funcionament i això ajuda a posar l'esport a l'abast de tothom. A més, l'educació, els mitjans de comunicació i els amics també juguen un paper important a l'hora de promoure l'activitat esportiva i a hores d'ara qualsevol persona hi té accés.

Segons Núria Puig, més que celebrar uns Jocs Olímpics, el que va contribuir més a l'impuls de la pràctica esportiva va ser que, a partir de les eleccions municipals de 1979, els ajuntaments democràtics van assumir la tasca de desenvolupar les polítiques de foment de l'esport. Gràcies a la seva intervenció, el 1990 s'havia duplicat l'índex de participació esportiva respecte del 1979.

A més, explica Puig, hi havia un estímul molt important que venia d'Europa: la Carta Europea de l'Esport per a Tothom. Aquesta Carta, de 10 punts, la va promoure el Consell d'Europa el 1975. Al principi, recorda, va costar d'entendre, però ara tothom coincideix que l'esport és competició i també és esport per a tothom. Tot això, sumat a una millora de les condicions de vida, ha fet possible que un nombre més gran de persones accedissin a l'esport.

Gràcies als Jocs, segueix Núria Puig, per primer cop en la història, el Plan Nacional de Investigación va promoure una línia de recerca amb pressupost per a la investigació esportiva. Això va permetre ampliar el nombre d'alumnes de l'INEFC i hi va haver oportunitats d'aconseguir beques per anar a l'estranger a fer doctorats. A més, després dels Jocs també van augmentar les sol·licituds d'alumnes estrangers per estudiar a l'INEFC i això va suposar un gran estímul per al centre.

A Catalunya hi ha un 45,6% de persones de més de 16 anys que practiquen esport, segons dades del 2014 de l'Observatori Català de l'Esport. Si hi afegim les persones que "caminen o passegen mes o menys de pressa amb la intenció de mantenir o millorar la forma física" en resulta que un 68,4% de les persones enquestades fan activitat física a Catalunya, segons dades de l'enquesta del CIS de 2014. A més, cal afegir els nens i nenes de menys de 16 anys que, de manera obligatòria, fan classes d'educació física a l'escola.

Segons Enric Truñó hi ha hagut un fenomen que no és únicament de Barcelona sinó europeu, que també s'hagués produït sense celebrar els Jocs. Durant els darrers 25 anys hi ha hagut un creixement econòmic i del benestar social tot i el retrocés que ha significat la crisi del 2008. Durant molts anys els valors de la salut, de l'activitat física com a element de cohesió social, han estat importants i, a més, s'hi suma que ha estat una moda. També han anat apareixent nous tipus d'equipaments que permeten a la ciutadania practicar activitats esportives que abans no existien.

Afegim-hi que a Barcelona tot això va coincidir amb el fet de ser ciutat olímpica i amb un parc d'instal·lacions esportives. A l'Ajuntament, diu Truñó, es va promoure un nou tipus de gestió de les instal·lacions per concessió i amb col·laboració dels sectors públic i privat a través de clubs, federacions i empreses

especialitzades. Això, d'una banda, ha fet créixer la pràctica esportiva als centres esportius municipals, gestionats mitjançant concessions, que han passat de tenir 94.000 abonats l'any 1994 a tenir-ne 190.000 a finals del 2017. D'altra banda, ha dinamitzat i enfortit les entitats esportives de la ciutat.

Pere Miró coincideix que la pràctica esportiva va en augment però canvien les formes i les motivacions. L'any 1992 l'esport era tradicional i estructurat d'acord amb la molta importància concedida a les competicions, tanmateix ara les motivacions que prevalen són cuidar la forma, l'aspecte físic, la salut i el benestar, i per això l'esport de competició ja no creix tant. Avui l'objectiu és més psicològic i personal i la pràctica de l'esport busca sentir-se a gust amb un mateix.

Les polítiques públiques de promoció de l'esport a l'escola que s'han aplicat durant aquest temps també han tingut un paper destacat a l'hora de fer créixer la pràctica esportiva a la societat. Núria Puig destaca el treball que s'ha fet des del Consell Català de l'Esport mitjançant el Pla Català de l'Esport a l'Escola, així com la tasca dels ajuntaments en la promoció de l'esport escolar.

Núria Puig apunta també l'estímul econòmic que ha representat l'augment de la pràctica esportiva en els darrers anys. El sector lleure, dins del sector serveis, és el que més bé ha aguantat la crisi. Segons l'Observatori Català de l'Esport, entre el 2006 i el 2013 el nombre de persones ocupades en el sector de l'esport ha augmentat de 3.830 persones, gairebé un 1%. Una altra dada significativa és que la contribució de l'esport al PIB de Catalunya s'ha mantingut al voltant del 2% entre el 2006 i el 2013. Per a Enric Truñó, Barcelona ha sabut introduir-se en una dinàmica mundial de consum esportiu, des de gimnasos, material, turisme esportiu i activitats dirigides de tota mena. És quelcom que ha arribat per quedar-se. Tot i que cal parar atenció i proposar-se una nova fita del sector: passar del consum a la pràctica esportiva responsable.

Analitzem també amb els entrevistats com s'ha fomentat la cohesió social a través de l'esport al llarg d'aquests anys. Enric Truñó explica que l'any 1992 hi havia un 2% d'estrangers a Barcelona i ara n'hi ha un 17%. La ubicació de les quatre àrees olímpiques pretenia justament integrar i cohesionar els barris on es van ubicar. Aquest era l'objectiu al qual apuntava

també la creació de noves instal·lacions esportives que abans no s'havien pogut fer per manca de recursos, com el Pavelló de l'Espanya Industrial al barri de Sants, el Poliesportiu de l'Estació del Nord, al barri del Fort Pienc, i Can Dragó a Sant Andreu, que el dia de la seva inauguració Pasqual Maragall va definir com "l'anella olímpica dels ciutadans". Eren barris amb mancances d'equipaments esportius.

Truñó afegeix que es va concebre un programa per fer 100 pistes poliesportives, a més de les olímpiques, i un programa d'esport a l'escola que comprenia el reciclatge de mestres per ensenyar educació física en horari lectiu. També es van millorar les instal·lacions esportives de les escoles i va ser una oportunitat magnífica per a promoure l'esport entre la ciutadania. Avui, però, ens trobem que han crescut les desigualtats socials com a conseqüència de la crisi. Alguns sectors de la societat han viscut períodes d'atur de llarga durada i grans dificultats de reinserció al mercat laboral. La crisi ha portat noves problemàtiques des del punt de vista social, que no es resoldran d'un dia per l'altre i que tenen un efecte en la pràctica esportiva.

Segons Núria Puig, 25 anys després dels Jocs, hi segueix havent dificultats, en alguns col·lectius més que en d'altres. Pel que fa a l'esport com a element de cohesió social, Puig indica que l'esport com a tal no té aquest rol, però els educadors poden fer-lo servir amb aquesta finalitat com una eina facilitadora, tot i que no sempre funciona. L'important són les polítiques d'integració que hi ha al darrere i que fan servir aquestes eines. Com Enric Truñó, Núria Puig creu que un dels reptes més grans és cohesionar una societat que cada vegada és més desigual quant a ingressos.

Els Jocs Paralímpics i l'esport inclusiu

Quan demanem als entrevistats què van significar els Jocs Paralímpics per a la ciutat tots coincideixen en el seu gran impacte positiu. Per a Enric Truñó, els Jocs Paralímpics van ser un gran èxit de la ciutadania. L'Estadi es va omplir totes les tardes i a la ciutat hi havia un clima de voler allargar la gran festa dels Jocs, de ser-ne protagonistes i de solidaritat. Va ser

la gran descoberta i una invitació a la superació personal que significava, per una banda, i, per l'altra, a donar un nou valor a l'activitat física.

Segons Olga Viza, Barcelona va atorgar als Paralímpics la dignitat que mai se'ls havia reconegut. Van ser uns Jocs comparables als Olímpics, amb les mateixes instal·lacions, públic fent cua, la mateixa Vila Olímpica per primera vegada en la història i el mateix comitè organitzador. Els participants es van sentir reconeguts i els espectadors van quedar impressionats. Afegeix, però, que avui encara ens queden molts reptes per superar ja que els atletes paralímpics segueixen sense tenir la visibilitat que seria desitjable.

Núria Puig destaca que els Jocs Paralímpics van ser una revolució per a Barcelona i per al món. Van fer visible un col·lectiu ignorat i que no tenia reconeixement social. Segons Pere Miró, van ser un altre gran pas endavant. Recorda que ell, els Jocs Olímpics, els va seguir des del Centre d'Operacions i no va poder involucrar-s'hi personalment. En canvi, als Paralímpics, va exercir voluntàriament com a director del Palau Sant Jordi i això li va permetre viure unes experiències humanes increïbles que encara li posen la pell de gallina quan les recorda i fan que s'hi senti molt vinculat.

Pere Miró afegeix que l'edició del 1992 va suposar un canvi important, ja que en aquella època hi havia moltes organitzacions internacionals que gestionaven l'esport paralímpic segons els tipus de discapacitat i esport. Barcelona va significar el punt d'unificació de totes elles en una mateixa organització que va ser la base del Comitè Paralímpic Internacional que coneixem avui dia. Això va facilitar molt l'organització de les edicions dels Jocs Paralímpics que van venir després i els van fer més racionals i eficients.

Quan preguntem en quin punt es troba Barcelona respecte de l'esport inclusiu i com a ciutat accessible, Núria Puig explica que en l'àmbit universitari barceloní s'està treballant molt el tema de l'esport inclusiu i apareixen constantment noves publicacions al respecte. Hi ha una gran sensibilitat envers aquest tema. A més, Barcelona és una ciutat amb un alt nivell d'accessibilitat on hi ha poques voreres per les quals no es pugui passar amb cadira de rodes i on tots els busos estan adaptats. Segur que es podria fer més, diu, però s'ha millorat molt. El repte és aconseguir que les persones amb problemes de mobilitat puguin ser autònomes.

Coincideix amb ella Pere Miró que, quan ve a Barcelona, té la sensació que és una ciutat molt ben preparada per a les persones amb discapacitat, amb accessibilitat en la majoria de serveis. També té la mateixa sensació quan es trasllada a l'àmbit esportiu. Segons Pere Miró, Barcelona té una gran sensibilitat respecte de la discapacitat en tots els aspectes.

La dona a l'esport

Preguntem als entrevistats com creuen que ha evolucionat la participació de les dones en la pràctica esportiva aquests anys. Segons Enric Truñó, després dels Jocs va haver-hi un gran creixement de la pràctica esportiva i de l'esport d'alt rendiment i competició. Alguns exemples d'èxit són la selecció espanyola de bàsquet (plata als Jocs de Rio de Janeiro, subcampiona del món el 2014 i campiona d'Europa el 2017), de waterpolo (plata als Jocs de Londres, campiona del món el 2013 i campiona d'Europa el 2014) o d'handbol (tercera posició al Mundial del 2011, medalla de bronze a Londres 2012 i dos subcampionats d'Europa el 2008 i 2014). La llavor van ser els Jocs Olímpics de Barcelona, on la selecció d'hoquei herba va guanyar la medalla d'or.

Olga Viza puntualitza que les esportistes d'elit segueixen sense tenir la presència que seria desitjable als mitjans i de públic en general. Ningú sap ni quina cara tenen ni com es diuen. Per al gran públic avui només són conegudes unes quantes atletes, mentre que hi ha molts més esportistes professionals homes coneguts.

Núria Puig apunta que hi ha hagut un creixement de la participació de les dones en l'esport. Pel que fa a l'alt rendiment, ja fa anys que entre els becats amb les beques ADO hi ha més dones que homes. Això vol dir que hi ha criteris objectius per concedir les beques i que es basen en el rendiment. Pel que fa a la participació d'homes i dones als Jocs, a Rio de Janeiro gairebé es va igualar.

Segons Pere Miró, hi ha hagut una gran evolució. Als Jocs de Tòquio 2020, al programa hi ha un 49% de proves femenines i la participació per sexes serà pràcticament del 50%. Això ha estat gràcies a una política i unes quotes que s'han marcat des del CIO. L'objectiu és arribar a la paritat total en nombre d'at-

letes participants, en nombre de proves i en nombre d'oficials que acompanyen els equips. El 1992 estàvem molt lluny d'això, però ara ja gairebé és un fet.

Pel que fa al nombre de dirigents i entrenadors, Miró reconeix que encara queda camí per arribar a l'equiparació de sexes. Després d'anys aconsellant que hi hagi uns mínims de participació femenina en els nivells de decisió dins les estructures esportives, el CIO cada cop ho exigeix de manera més estricta.

Respecte a la quota de temps als mitjans de comunicació, Pere Miró assumeix que estem lluny de la paritat. Els Jocs són un moment excepcional ja que per al públic té el mateix valor una medalla aconseguida per un home que per una dona i, per tant, l'interès que susciten les competicions masculines i femenines és el mateix. Però en esdeveniments més específics, com ara campionats del món o d'Europa d'un sol esport, aquest tema és menys clar. Miró creu que, amb tot, la popularitat i l'interès que genera l'esport practicat per dones va en augment. Un exemple n'és el futbol femení, en què competicions com el Mundial tenen un impacte molt superior al de fa cinc o deu anys.

Núria Puig també parla de futbol femení, concretament del cas d'èxit de la selecció alemanya, la qual ha aconseguit tenir força presència als mitjans de comunicació. Elles, diu, han estat campiones del món i tenen una entrenadora molt carismàtica i algunes jugadores famoses. Els estadis sempre estan plens i es retransmeten els partits per televisió.

Voluntariat

El paper dels voluntaris va ser cabdal per poder dur a terme els Jocs. Pregunta als entrevistats si els Jocs van significar un abans i un després també en el voluntariat i com ha evolucionat fins avui. Segons Núria Puig, el voluntariat segueix existint però ha canviat el model. Remarca que la tasca del voluntari i l'esdeveniment han de ser atractius, com ho van ser els Jocs Olímpics. El voluntari no espera cobrar, però vol rebre una compensació, ja sigui tangible o intangible.

Pere Miró explica que l'esclat del voluntariat als Jocs va ser possible perquè Barcelona i Catalunya tenien una gran tradició de voluntariat en l'esport i a això s'hi va sumar molta gent entusiasta que s'hi va poder integrar. Després dels Jocs del 1992 hi va haver una gran necessitat de professionals de la gestió esportiva, ja que n'hi havia pocs i la majoria eren persones voluntàries. Per això les universitats van haver d'ampliar la seva oferta formativa.

Segons Miró, Catalunya ha estat sempre una potència esportiva i un motor de desenvolupament de l'esport gràcies als clubs, que han funcionat durant molts anys en base al voluntariat. De mica en mica hi van anar entrant professionals ja que es va veure que amb personal voluntari no n'hi havia prou i feia falta algú que s'hi dediqués professionalment i integrés els esforços del voluntariat de manera eficaç.

Núria Puig destaca que el voluntariat esportiu es va poder seguir desenvolupant després dels Jocs a través de l'associació Voluntaris 2000, un *pool* de persones voluntàries al qual acudeixen els organitzadors de grans esdeveniments.

Per altra banda, Pere Miró apunta que sempre cal que hi hagi projectes concrets per mantenir i incrementar xarxes de persones. Mentre hi ha hagut grans esdeveniments la base del voluntariat ha seguit activa, per exemple al Campionat del Món de Natació del 2013, es va poder constatar que hi treballaven com a professionals o voluntaris una gran quantitat de persones que havien participat als Jocs.

El paper de Barcelona en l'olimpisme

Preguntem als entrevistats quin és el paper de Barcelona en el món olímpic 25 anys després i quin rol creuen que hi vol tenir. Segons Núria Puig, Barcelona desperta admiració pels Jocs que es van organitzar, i així ho ha experimentat personalment quan ha estat a Lausana a la seu del CIO. A Barcelona es van organitzar uns Jocs pensats per a la ciutadania i mirant cap al futur. A més, es va aconseguir integrar les instal·lacions esportives als barris. Per Puig, cal posar en valor els èxits dels Jocs i seguir treballant per millorar la ciutat.

Pere Miró també creu que Barcelona és un referent en el món olímpic. Els Jocs de Barcelona van marcar un abans i un després i aquesta és una realitat que ha pogut constatar en viure l'olimpisme des del CIO. Barcelona va marcar un canvi en la forma d'entendre els Jocs i d'organitzar-los i des d'aquell moment té un paper especial en el món olímpic. A més, Barcelona és una marca de prestigi dins de l'olimpisme. La pregunta que es planteja és si Barcelona vol seguir sent un referent històric o vol tenir un paper important en el moviment olímpic. És una pregunta que ell no pot contestar, però el seu desig seria que Barcelona tingués un paper més actiu.

Barcelona és l'única ciutat, de la qual Pere Miró té constància, que hagi commemorat el 25è aniversari de la celebració d'uns Jocs. La gran quantitat d'activitats que s'han organitzat aquest any i en el passat per commemorar els Jocs demostra que la ciutat en té un gran record i que van ser útils per a Barcelona.

Per a Enric Truñó, Barcelona té una llarga tradició de relació amb l'olimpisme a partir de les seves quatre candidatures ('24, '36, '72 i '92). Estar situat en el món de l'olimpisme no només vol dir celebrar Jocs Olímpics, implica també treballar en base als seus valors. La ciutadania, els seus clubs i l'Administració hi estan compromesos.

Preguntats per una possible candidatura per uns Jocs d'Hivern, Enric Truñó respon que ho veu molt difícil perquè hi ha una gran competència d'altres ciutats. Per organitzar uns Jocs d'Hivern cal estabilitat política i emocional en la nostra societat. Sense això no es pot plantejar un projecte de futur en el qual ha de participar-hi tothom, que ha de respondre a unes

estratègies de país, que ha de ser plantejat amb criteris de sostenibilitat, que necessita l'ajuda d'un comitè olímpic i del govern d'un Estat. Remarca també que una candidatura de Barcelona juntament amb el Pirineus té oportunitats, però també té riscos.

Per la seva banda, Núria Puig creu que seria una bona aposta si es fes bé i beneficiés tot el territori. Apunta que el projecte ha d'anar acompanyat de plans de recerca i de formació i una bona visió territorial. A parer seu, el problema pot ser la falta de neu per raó del canvi climàtic. Amb tot, creu que la distància de la ciutat del Pirineu no representaria un problema, ja que als Jocs de Vancouver algunes proves se celebraven a una distància similar.

Pere Miró explica que el CIO ha fet una reflexió molt profunda sobre la situació actual de les candidatures i de les ciutats que organitzaran els Jocs en el futur. En aquest moment busquen que les ciutats i els països candidats tinguin un projecte de futur al darrere. Els Jocs han de ser un motiu perquè aquestes ciutats puguin evolucionar i tirar endavant una sèrie de projectes de millora segons les seves necessitats. Els Jocs han de ser un motor per a aquest canvi, ja que l'important, més enllà dels 17 dies que duren els Jocs, és el dia de després. Per tant, Barcelona hauria de tenir aquest projecte de futur clar i saber què significa per a la ciutat i per a Catalunya poder organitzar uns Jocs de nou, siguin d'estiu o d'hivern.

Les Piscines Municipals de Montjuïc es van remodelar per acollir els Jocs de Barcelona 92.

Francesc Solanellas

GISEAFE (Grup d'Investigació Social i Educativa de
l'Activitat Física i l'Esport), Institut Nacional d'Educació
Física de Catalunya-Centre de Barcelona

Andreu Camps

GISEAFE (Grup d'Investigació Social i Educativa de
l'Activitat Física i l'Esport), Institut Nacional d'Educació
Física de Catalunya-Centre de Lleida

Les instal·lacions esportives dels Jocs Olímpics de Barcelona '92

Passats 25 anys des dels Jocs Olímpics de Barcelona, són moltes les possibles anàlisis que es poden fer de la ciutat i de l'impacte que els Jocs han tingut en la vida dels seus ciutadans. Sembla clar que tothom coincideix en què, amb motiu dels Jocs, Barcelona va fer en sis anys el que probablement s'hagués fet en cinquanta. L'obertura al mar, les rondes, l'aeroport, la construcció hotelera, les telecomunicacions i, per suposat, les diferents instal·lacions esportives en són l'exemple més evident.

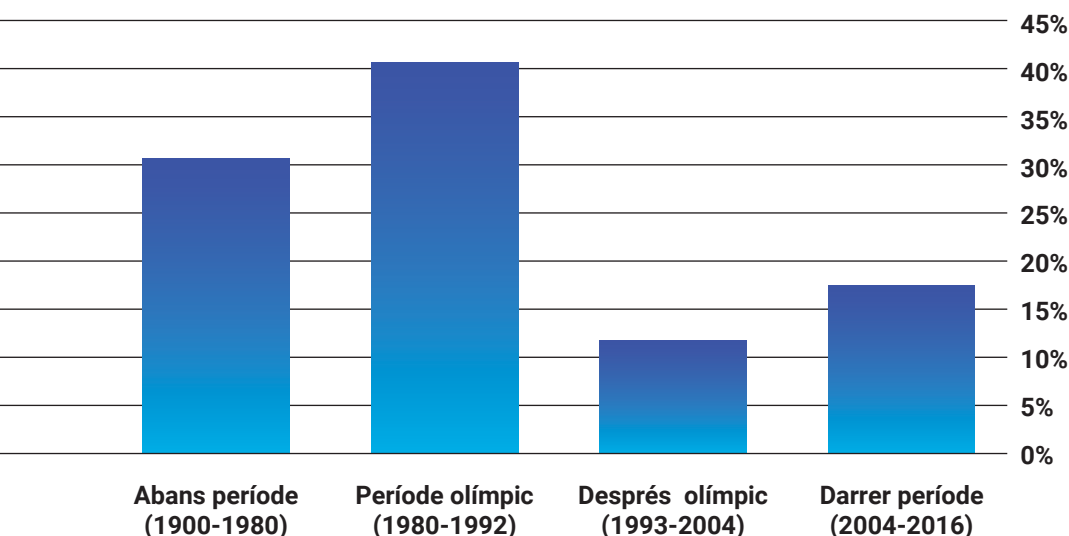
Per a Brunet (1994), les inversions olímpiques directes i indirectes foren realment excepcionals. La resposta de Barcelona a l'estímul olímpic va ser molt més intensa i més sostinguda que la d'altres ciutats organitzadores. Barcelona'92 ha estat un model d'impacte. Aquesta va ser l'excepcionalitat de Barcelona: la seva extraordinària i sostinguda capacitat per aprofitar l'impuls olímpic abans, durant, i després dels Jocs.

Per a Joan Miquel Abad, citat a Moragas i Botella (1995), una de les àrees bàsiques d'actuació va ser la inversió. Es va invertir només en allò que era necessari, de manera que les coses que eren útils per als Jocs, també ho fossin per a la ciutat, subordinant els primers a la segona. El resultat final va ser que es va fer coincidir la inversió imprescindible per al desenvolupament dels Jocs (uns 35.000 milions de ptes- 210 milions €) amb les inversions que derivaven de les demandes històriques dels ciutadans de Barcelona.

Enric Truñó, afirma a Moragas i Botella (1995), que des del punt de vista esportiu, el primer gran impacte dels Jocs de Barcelona foren les instal·lacions esportives construïdes per aquest motiu. Segons el mateix autor, el programa complet de les instal·lacions esportives estava condicionat per tres requeriments bàsics: havien d'estar basades en una necessitat concreta i real d'instal·lacions, les noves infraestructures s'havien de situar en zones amb algun dèficit clar i s'havien de posar al dia instal·lacions ja existents.

Les instal·lacions esportives van representar un 9,1% de les inversions promogudes i iniciades en el període entre el 1986 i el 1993. Les infraestructures (viàries i de transport, telecomunicacions i de serveis i ambientals) van significar un 61,5%, altres edificis i equipaments no esportius (habitatges, oficines i locals comercials, equipaments hotelers i altres equipaments), la resta. En el [gràfic 1](#), podem observar els períodes en els quals van ser construïdes les diferents instal·lacions esportives.

Són moltes les dades i comentaris que podríem atribuir a l'herència d'aquests 25 anys, però hem sintetitzat en 10 punts allò que creiem que ha estat rellevant per ser considerat un exemple de llegat, i també perquè permet avaluar el que es podria haver fet millor, mirat des de la facilitat i la perspectiva que dona el pas d'un quart de segle.

Gràfic 1:
Anys de construcció de les instal·lacions adscrites a l'IBE.
Font: Elaboració pròpia a partir dades Institut Barcelona Esports

Adequada dimensió de les instal·lacions

Els polítics, els executius, els analistes dels Jocs Olímpics de Barcelona, han parlat de l'adequada dimensió de les instal·lacions esportives de Barcelona (Maragall i Abad 1995, Moragas i Botella 1995, 2002, Rigau 2011, Brunet 2011). Per tal d'objectivar aquestes opinions hem comparat la capacitat de 13 instal·lacions característiques dels Jocs (estadi, pavelló, centre aquàtic, centre de tennis, velòdrom, bàdminton, etc.) des de la celebració dels Jocs del 92 fins als Jocs de Rio Janeiro de l'any 2016 (Gràfic 2). En aquesta comparativa Barcelona ha estat la seu amb menor capacitat d'espectadors. Aquesta dada podria ser encara més diferenciadora si no tinguéssim en compte l'estadi de futbol. Els Jocs de Barcelona per a la final de futbol comptaren amb el Camp Nou que ha estat l'estadi amb més capacitat de tots els Jocs i que, com sabem, no va ser expressament construït per a l'esdeveniment.

Aquesta seria una primera anàlisi. La segona hauria de ser comparar-la en base a la població de cadascuna de les ciutats, per tal de ponderar les opcions d'ús potencial per part dels seus ciutadans després de la celebració dels Jocs. A les infraestructures esportives, Barcelona acollia una mitjana de 19.854 espectadors, mentre que Atlanta, Sydney i Pekin mostren una mitjana més elevada que se situa per sobre dels 29.000 espectadors. Si relacionem la capacitat total amb la població de cada seu, ens trobem que Barcelona tenia 6.234 habitants per a cada plaça

d'espectador. Només Atlanta, amb 1.042, tenia un nombre d'habitants inferior mentre que Atenes i Sydney se situaven al voltant dels 10.000, Londres 24.720 i Rio 22.983, i finalment Pekin, 51.624 habitants per a cada plaça d'espectador. Lògicament aquestes dades són una aproximació al concepte de llegat i de l'ús de les instal·lacions per part de la seva ciutadania. Caldria, per tant, aprofundir l'anàlisi per a cadascuna d'elles tenint en compte si foren construïdes expressament, o no, i quina n'ha estat la utilització posterior.

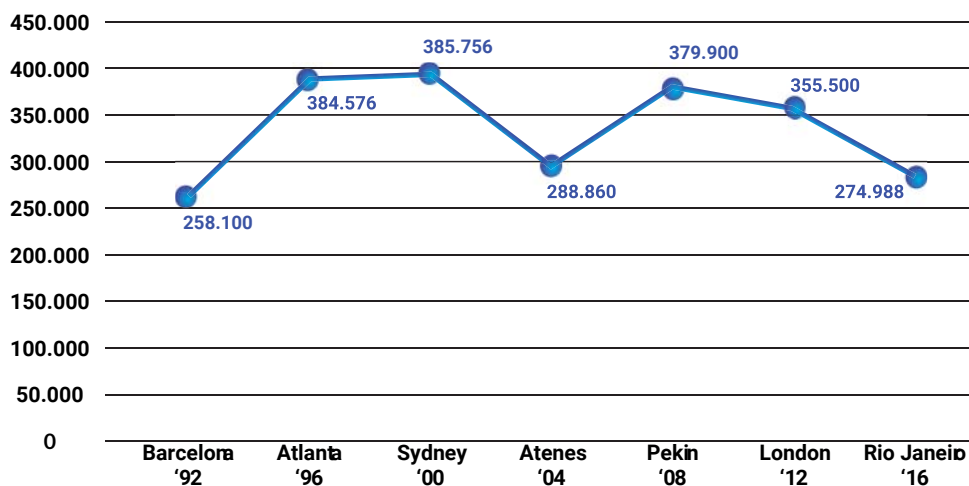
Les dues instal·lacions més emblemàtiques dels Jocs de Barcelona han estat el Palau Sant Jordi i l'Estadi Olímpic, que són les més petites en comparació amb les instal·lacions que varen ser utilitzades en els Jocs posteriors. Es calcula que durant aquests 25 anys l'ocupació del Sant Jordi s'ha situat a l'entorn de 20.688.000 de persones (Solanel·las, Camps i Ferran 2017c) amb una mitjana anual de 827.520 persones. L'afluència esportiva més important es va donar entre el 2007 i el 2013, coincidint amb l'organització de diversos esdeveniments com ara el Mundial d'Handbol, X-Games, Mundials de Natació i Mundial de Bàsquet. Cal recordar que el FC Barcelona va jugar els partits europeus de bàsquet dels anys 1991 i 1992 al Palau Sant Jordi la qual cosa va portar-hi un total de 730.000 espectadors.

A l'Estadi Olímpic el nombre d'espectadors els darrers 25 anys ha estat de 19.615.000 que és una quantitat sensiblement inferior a la del Palau Sant Jordi. Així com al Sant Jordi s'havia de comptar

Gràfic 2:

Capacitat de tretze instal·lacions esportives.

Font: Elaboració pròpia a partir dades Institut Barcelona Esports

amb la presència del FCB de bàsquet, també cal recordar que a l'Estadi des del 1997 fins al 2009 hi va jugar l'equip de futbol el RCDEspanyol que en total va portar-hi uns 8 milions d'espectadors, la qual cosa suposa vora un 40% del total d'espectadors de l'Estadi en 25 anys.

Segurament un dels aspectes que podríem considerar com a millorables en aquests 25 anys ha estat la manca de continuïtat de la presència d'equips professionals en les dues instal·lacions més representatives dels Jocs. Aquest fet no s'explica per una única raó, que podria ser la distància fins a l'Anella Olímpica sinó, que també es pot explicar, per les característiques intrínseques de les instal·lacions mateixes. Es tracta d'instal·lacions on el públic queda allunyat del terreny de joc i això dificulta l'escalf dels seguidors envers el seu equip i, per altra banda, el públic no se les sentia com a pròpies, un factor psicosocial gens menystenible ja que ambdós clubs venien de jugar en instal·lacions que sí que els eren pròpies.

L'explotació comercial de les grans instal·lacions

L'explotació comercial és certament un dels punts febles d'instal·lacions com el Palau Sant Jordi o l'Estadi Olímpic. Si bé la capacitat era correcta, tanmateix a aquests equipaments no els ha estat fàcil competir amb altres instal·lacions europees que no van tenir l'objectiu olímpic i que van ser construïdes després del 92 majoritàriament. En tenim alguns exemples a Londres, Berlin, Praga i Madrid. Les instal·lacions d'aquestes ciutats s'han adaptat millor a les exigències del mercat: facilitat pel canvi d'activitats, restauració, proximitat de l'espectador a la pista de joc, pantalles, sistemes d'informació, etc.

Un altre exemple en la línia de l'explotació de la instal·lació el tenim a les Piscines Picornell que van ser el centre aquàtic i que han acollit posteriorment dos campionats del món de natació (2003 i 2013), i que, per altra banda, han presentat alguna dificultat a l'hora de donar resposta a les necessitats dels seus abonats. Es tracta d'una instal·lació que malgrat haver estat capaç de fer diferents remodelacions amb motiu dels campionats o d'oferir un servei de qualitat,

es palesa que no fou estrictament pensada per als seus abonats ni per a les tendències de la pràctica esportiva que han aparegut els darrers 25 anys.

Cal recordar que ni el Sant Jordi ni l'Estadi Olímpic no han entrat en el sistema de l'anomenat model Barcelona. Com a instal·lacions far de la ciutat no han passat a mans privades de forma íntegra. Han estat gestionades directament o bé per empreses municipals. Cal esmentar però, que en alguna ocasió han estat a punt de ser gestionades per un operador totalment privat, la qual cosa hagués permès, una gestió més vertical de cada instal·lació (els operadors privats poden garantir un nombre de concerts, activitats anuals, etc. perquè tenen els drets d'espectacles i d'artistes).

Un altre aspecte que s'ha respectat és el fet de mantenir el nom original de cada instal·lació sense la presència de cap marca comercial que els donés nom i que hagués contribuït a millorar el seu compte d'explotació. En el mercat nord-americà aquesta és la tendència als grans equipaments públics o privats de les grans lligues professionals. A Europa també hi és des de fa uns anys, però segurament en menor mesura. Exemples a la NFL serien l'AT&T Stadium a raó de 17-19 milions de dòlars anuals i a l'NBA, barallant quantitats inferiors, hi trobem el Philips Arena, amb 9.25 milions dòlars per temporada. A la mateixa NBA hi ha dos equipaments que no tenen el nom venut: el Madison Square Garden de NY i el Palace Auburn Hills dels Detroit Pistons. Probablement aquest és l'exemple a seguir pel Palau Sant Jordi i l'Estadi Olímpic Lluís Companys, tot i que, en tant que símbols olímpics seria socialment més difícil rebatejar-los de nou.

Tenint l'Estadi com a epicentre, però abraçant també bona part de l'Anella Olímpica, cal esmentar la recent experiència de l'Open Camp. Una iniciativa que si bé tenia en la seva idea original de Parc Temàtic de l'Esport, un atractiu important, versemblantment la seva conceptualització, operativa i previsió comercial no s'adaptaven correctament a les necessitats del mercat. Creiem que la manca d'un espai tancat com a Parc Temàtic pròpiament, la incorrecta definició del target i el fet que no disposés d'atraccions o experiències de primer nivell poden haver estat obstacles difícils de superar.

La continuïtat en l'organització dels esdeveniments esportius

Molt vinculat amb els apartats anteriors, és constatable que les instal·lacions olímpiques han permès acollir diversos esdeveniments esportius de primer nivell. Si abans parlàvem d'algunes limitacions, també es palesa que, en general, s'ha aprofitat força les instal·lacions per acollir-hi esdeveniments. A més, el know-how obtingut per una generació de professionals s'ha sabut transmetre a una segona generació, i Barcelona ha mantingut la flama encesa. Al Palau Sant Jordi s'hi han disputat dos mundials de natació (2003, 2013), la final del campionat del món d'handbol, Finals4 de l'Eurolliga, els X-Games, dues finals de la Copa Davis, semifinals del campionat del món de basket i un llarg etzètera. d'esdeveniments esportius, musicals i comercials que han permès que sigui una infraestructura aprofitada.

L'Estadi Olímpic que té una capacitat força superior i que ha rebut un nombre d'espectadors força semblant al del Sant Jordi (Solanel·las, Camps i Ferran 2017c), no ha acollit tants esdeveniments. Malgrat que a l'Estadi hi han tingut lloc concerts, esdeveniments esportius com l'europèu d'atletisme del 2010 i els X-Games, sembla clar que el tipus d'oferta i el seu caràcter outdoor resulta més limitador.

El repartiment territorial

Per a Josep Miquel Abad, citat a Moragas i Botella (1995), una de les àrees bàsiques d'actuació va ser la distribució territorial sempre que fos lògicament acceptable. Les setze subseus participaren a l'organització dels Jocs amb un gran compromís, i fou la mostra que la idea era correcta:

Província de Barcelona: Viladecans (beisbol), Canal Olímpic Castelldefels (piragüisme), Circuit Catalunya Montmeló (ciclisme), el Montanyà (eqüestre), Sabadell (futbol), Terrassa (hoquei), Hospitalet (beisbol), Mollet (pentatló), Granollers (handbol), Sant Sadurní d'Anoia (hoquei patins i ciclisme), Badalona (bàsquet i boxa)

Catalunya: Banyoles (rem), Parc Olímpic Segre (aigües braves), Reus (hoquei patins)

Fora de Catalunya: Saragossa i València (futbol)

Les instal·lacions del territori català expressament construïdes per als Jocs són un bon exemple del principi de repartiment territorial. Els equipaments del Club Natació Terrassa, de l'Handbol Granollers i del Club Natació Banyoles en són exemples fora del Barcelonès. Aquests equipaments han permès que tres entitats esportives s'hi consolidessin amb una oferta esportiva àmplia, des de la base fins a l'esport de competició, sense deixar de banda la pràctica recreativa dels seus abonats.

Una bona prova de fins a quin punt ha quallat en el territori la implantació de les diferents seus en el seu dia, han estat celebracions del 25è aniversari que s'han dut a terme en algunes de les ciutats subseus, les quals han inclòs exposicions, llibres, conferències i actes commemoratius i de reconeixement per aquells moments tan importants per a cadascuna de les poblacions.

El vincle públic-privat

Per a Brunet (1994), l'organització dels Jocs va recolzar en tres pilars: primer, l'acord institucional; segon, l'acord públic-privat i tercer, la creació d'estructures administratives ad hoc no associades a la tasca pública ordinària.

Al nostre país els grans esdeveniments han estat possibles quan el sector públic i el privat han unit esforços. És en aquestes circumstàncies que els esdeveniments han guanyat cos i agilitat per poder-se desenvolupar. En el cas dels esdeveniments esportius i concretament dels Jocs aquest ha estat un element clau.

Resumint, la participació del sector privat es va concretar en el patrocini, la construcció d'una part de les instal·lacions i la gestió d'aquestes instal·lacions. En aquest treball només farem esment del tercer element, ja que cal recordar que a resultes del boom de les instal·lacions esportives al nostre país, algunes de les empreses constructores van quedar-s'hi per participar en la gestió d'algunes d'elles.

Acabats els Jocs i immersos en la crisi del 93, el repte era gestionar les instal·lacions de tal manera

que permetessin satisfer l'increment de la demanda de pràctica esportiva que s'havia generat. Aquest repte s'ha afrontat durant anys d'acord amb el que s'ha anomenat "model Barcelona" que es diferencia clarament del model d'altres ciutats espanyoles com ara Madrid o València (Solanel·las, Camps i Ferran 2017c), el qual es caracteritza per una gestió més directa que ha provocat el consegüent increment de la massa salarial.

No obstant això, en algunes instal·lacions emblemàtiques dels Jocs la proposta de gestió seguida des de l'inici va ser precisament la directa. Aquest és el cas de dues instal·lacions emblemàtiques, el Palau Sant Jordi i l'Estadi Olímpic. Malgrat que durant aquests 25 anys s'han presentat opcions de ser gestionades per empreses privades, finalment han continuat sent gestionades per l'Ajuntament mateix o per empreses públiques.

Des del nostre punt de vista, seguint aquest model en què empreses, associacions o federacions han esdevingut els gestors de les instal·lacions, a llarg termini, les avantatges que això ha suposat fins avui han superat clarament els desavantatges.

A parer nostre, aquestes en serien les principals raons:

- no s'ha sobrecarregat l'estructura salarial dels diferents ajuntaments.
- s'ha permès que les diferents entitats amb una especialització en un esport concret (federacions de tennis, natació, hoquei) o empreses especialitzades en la gestió esportiva desenvolupessin una tasca de promoció de l'esport segurament amb més agilitat que si s'hagués adoptat un altre model.

· s'ha afiançat, en molts casos, organitzacions ja establertes en el territori i que han desenvolupat una clara funció social.

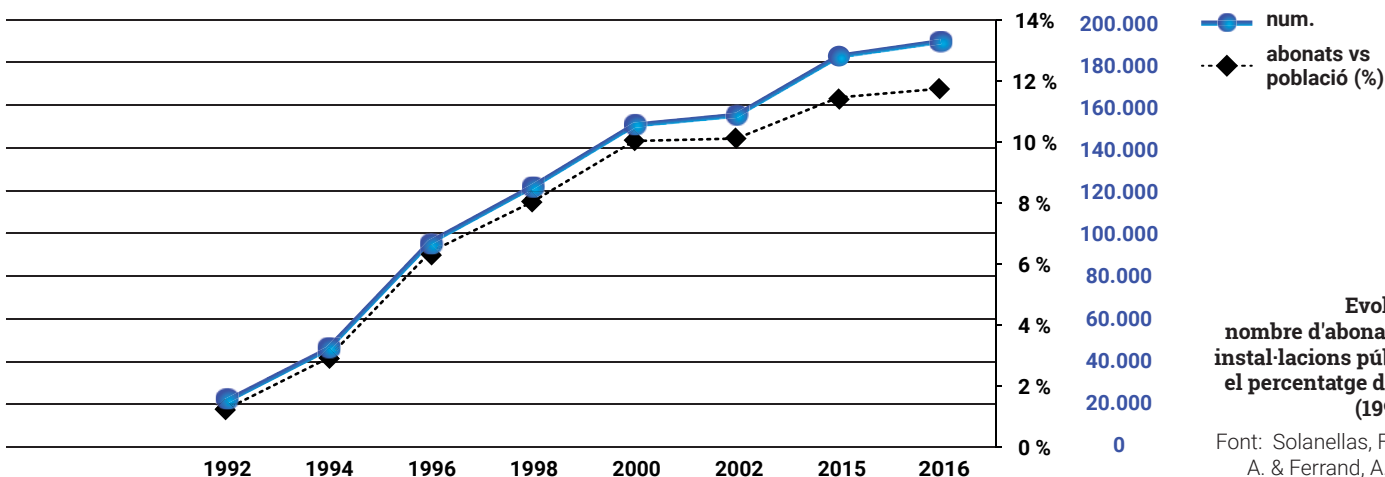
· s'han permès inversions que han pogut ser més fàcilment amortitzades a llarg termini.

És possible que actualment es qüestionï el model en alguns ajuntaments, però creiem que és fonamentalment per l'efecte de la crisi i de la reducció del nombre d'abonats (edats sensibles a la pràctica esportiva especialment afectada, canvi del percentatge de l'IVA, etc.)

En conclusió, creiem que el model Barcelona de gestió de les instal·lacions va ser una aposta d'èxit en línies generals, tot i que probablement en l'escenari actual, cal millorar-lo amb concessions de més curta durada i assegurant la sostenibilitat de l'oferta i, consegüentment, dels actors implicats.

Els ciutadans s'han fet seves la majoria de les instal·lacions

A l'estudi de Brunet (1994), els ciutadans valoraven les instal·lacions i equipaments construïts amb motiu dels Jocs. El Palau Sant Jordi amb una puntuació de 7,82 era la instal·lació més ben valorada, la seguia el Port Olímpic, 7,62; la Vila Olímpica de Vall d'Hebron, puntuada amb un 7,44 i la Vila Olímpica del Poblenou, amb 7,36. Quan es preguntava sobre si s'havia fet ús o visitat les instal·lacions, les respostes afirmatives oscil·laven entre el 77,4% i el 81,3%, amb l'excepció

Gràfic 3:
Evolució del nombre d'abonats en les instal·lacions públiques i el percentatge d'abonats (1992-2016)
Font: Solanel·las, F.; Camps A. & Ferrand, A. 2017 ©

de la Vila Olímpica de VH per a la qual el percentatge era 58,2%.

Però segurament, el millor indicador de la salut de les instal·lacions públiques de Barcelona en aquests 25 anys, ha estat l'evolució del nombre d'abonats d'aquelles que posteriorment es van obrir a la pràctica esportiva. Com es pot apreciar en el [gràfic 3](#) s'ha passat del 1,23% de l'any 1992 a l'11,67% del 2016.

Aquests percentatges, que s'ha de tenir en compte que no inclouen els practicants d'altres entitats privades, clubs o associacions, permeten afirmar que els ciutadans de Barcelona així com els de les altres subseus s'han fet seves les instal·lacions esportives derivades dels Jocs.

Les instal·lacions no olímpiques

Sovint tendim a parlar només de les instal·lacions olímpiques i, fins i tot, només d'algunes de les instal·lacions olímpiques. Tanmateix i gràcies als Jocs, a Barcelona i a bona part del territori català es van construir altres equipaments esportius que han permès facilitar la pràctica esportiva de molts ciutadans. La conjunció de les instal·lacions esportives amb la presència de nombrosos professionals especialitzats en el marc d'un model d'iniciativa públic-privada ha generat una oferta d'activitat física de primer nivell.

Alhora també hi ha un gran nombre d'intangibles difícils de mesurar que són les conseqüències de la millora d'instal·lacions olímpiques i no olímpiques en el seus subsectors. Gràcies als Jocs es van remodelar instal·lacions esportives de clubs i dels barris que probablement el que han fet durant aquest temps ha estat millorar el seu nivell i, de retruc, el de la competència directa i indirecta.

Tanmateix, en tota la geografia catalana, un cert nombre d'instal·lacions esportives es varen construir només valorant el cost de construcció i sense tenir en compte els costos de manteniment i explotació futurs, la qual cosa ha generat la inviabilitat econòmica d'algunes d'elles.

La limitació del transport a l'Anella Olímpica

Anteriorment, i en aquest mateix capítol fèiem referència a algunes de les limitacions de les instal·lacions olímpiques de l'Anella Olímpica. Una de les més importants és l'accés al Palau Sant Jordi i a l'Estadi Olímpic que, malgrat no ser a una gran distància com tots els barcelonins saben, si que queda allunyat si es compara amb la ubicació del Palau Blaugrana o de l'antic Estadi de Sarrià. No estan als afores de Barcelona, però el fet que objectivament, per als abonats d'aquests clubs, l'Anella Olímpica estigui més lluny que les seves instal·lacions de futbol i bàsquet inicials, sumat al fet que està situada dalt de la muntanya de Montjuïc, ha generat una barrera subjectiva que probablement l'arribada del metro hagués reduït. Són nombrosos els exemples de grans instal·lacions esportives que en les darreres dècades s'han ubicat als afores dels centres urbans i el seu accés no ha estat un aspecte negatiu sinó tot el contrari. El metro o l'autobús i el mateix aparcament de cotxes ha estat molt ben resolt i ha esdevingut un punt fort de la instal·lació mateixa. És el cas d'estadis de futbol, de circuits d'automobilisme, centres de tennis, grans pavellons poliesportius i altres instal·lacions olímpiques. Seria interessant fer aquestes comparatives de manera objectiva i probablement se'n desprendria que les distàncies en molts casos són superiors. El fet que la ciutat tingui un gran estadi de futbol molt accessible, un torneig de tennis en zona urbana i una gran oferta cultural al cor de la ciutat mateix, probablement no ha ajudat gaire a superar aquesta limitació. Segurament la inversió del metro en aquell moment i una millor proposta per a l'aparcament de cotxes, hagués facilitat que es mantingués amb èxit la ubicació permanent dels esports d'elit en aquestes instal·lacions i segurament hagués facilitat que s'hi celebrassin altres esdeveniments. Tanmateix i com ja hem reiterat, 25 anys després és més fàcil donar l'opinió i aconsellar respecte del que s'hauria d'haver fet, però l'avaluació s'ha de fer en el moment de la presa de decisió, i segur que aleshores, alguns dels qui ho van viure en primera persona ens podrien dir, es va imposar el realisme polític i pressupostari.

Duplicitat d'alguna instal·lació en un territori més petit?

Malgrat no ser un fet estrictament original de certes instal·lacions olímpiques, cal dir que en el cas de Barcelona i rodalies hi va haver duplicitat en alguns casos d'instal·lacions per a l'ús dels ciutadans o entitats. Aquest és el cas dels camps de beisbol de Viladecans, Hospitalet (després transformat en camp de futbol) i de la mateixa Anella Olímpica. Sabent que el beisbol és un esport minoritari, probablement amb un estadi n'hi hagués hagut prou per a la posterior gestió però, en canvi, no era suficient per a l'organització dels Jocs.

Un altre exemple d'instal·lacions semblants duplicades és la pista d'Atletisme de la Zona Univeristària i, just al costat, la pista d'Atlestisme d'Hospitalet Nord. Aquest cas exemplifica que sovint cal anar més enllà de la planificació d'un municipi determinat i tenir en compte la dels municipis limítrofs, ja que les instal·lacions pertanyen, l'una al municipi de Barcelona i l'altra, al de l'Hospitalet de Llobregat.

No estem defensant una menor presència d'instal·lacions d'esports minoritaris sinó més aviat el contrari. Si es consideren necessàries, potser caldria distribuir-les millor en el territori. En aquest punt ho podríem relacionar amb la necessitat que pot tenir Barcelona de dos pavellons amb capacitat per més de 12.000 espectadors (Palau Sant Jordi i futur Palau Blaugrana). Com se sap, a Europa moltes d'aquestes instal·lacions són públiques i posteriorment són compartides per equips de la mateixa ciutat que són competidors directes.

En diferents moments aquest ha estat el debat respecte de les principals instal·lacions de l'Anella Olímpica perquè, com ja s'ha comentat, estiguessin més lligades als clubs de la ciutat o a un en particular. Avui dia sembla impensable que els clubs renunciïn a la propietat d'instal·lacions i les comparteixin amb altres activitats de Barcelona.

Algunes línies a tenir en compte de cara al futur

Finalment i per acabar volem apuntar algunes idees que sembla podrien vetllar més pel cost d'algunes instal·lacions olímpiques i especialment afavorir el llegat d'algunes d'elles. Barcelona ha estat un gran exemple de model de costos i de llegat. Ara que el moviment olímpic ha fet una aposta clara per a la sostenibilitat, caldria potser valorar:

Les instal·lacions temporals: Algunes instal·lacions hauran de ser temporals (només pels Jocs) per posteriorment fer l'ús de l'espai que es cregui convenient d'acord a pla de la ciutat i per tant les necessitats del municipi.

La polivalència d'algunes instal·lacions: Acabats els Jocs algunes de les instal·lacions podrien acollir diferents modalitats i fins i tot tenir una polivalència de caràcter temporal.

La vida útil de les instal·lacions: El cost de les instal·lacions olímpiques acostuma a ser important però malgrat es pugui pensar que fossin més costosos caldria pensar en obres constructivament més sostenibles i que permetin un manteniment més fàcil i planificat. Els promotors i arquitectes haurien de ser conscients de que el cost associat a la llarga vida d'un edifici (manteniment, consums, explotació, etc) és molt més elevat que el de la seva construcció i aquest és un aspecte fonamental a tenir en compte a l'hora de projectar. Probablement, algunes inversions haurien de ser anuals per tal de mantenir-les amb les exigències del mercat i fer-les competitives a nivell estatal, continental i mundial.

Referències

- Brunet, F. 1994. *Economía de los Juegos Olímpicos de Barcelona 1992*. Lausana: Comité Olímpico Internacional.
- Brunet, F. 2011. "Anàlisi de l'impacte econòmic dels Jocs Olímpics." *A Mosaic olímpic: recerca multidisciplinària i difusió dels estudis olímpics*. CEO-UAB 20 anys, editat per Emilio Fernández Peña et al., 215-235. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat de Barcelona : Ajuntament de Barcelona. <https://ddd.uab.cat/record/132636>
- Chappelet, J-L. 2008. "Olympic environmental concerns as a legacy of the Winter Games." *The International Journal of the History of Sport* 25 (14): 1884-1902. doi:10.1080/09523360802438991
- Gouguet, J.J. 2013. "Anticiper l'Heritage des grands événements sportifs: l'exemple des Jeux Olympiques." *Juris Tourisme* 151: 20-24.
- International Olympic Committee. 2014. *Olympic agenda 2020: 20+20 recommendations*. Lausanne: IOC. https://stillmed.olympic.org/Documents/Olympic_Agenda_2020/Olympic_Agenda_2020-20-20_Recommendations-ENG.pdf
- Moragas, M. i M. Botella. 1995. *Les Claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Museu Olímpic de Lausana : Fundació Barcelona Olímpica. <https://ddd.uab.cat/record/44246>
- Moragas, M. i M. Botella, 2002. *Barcelona: l'herència dels Jocs: 1992-2002*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Planeta. <https://ddd.uab.cat/record/44228>
- Preuss, H. 2007a. "The conceptualisation and measurement of mega sport event legacies." *Journal of Sport and Tourism* 12 (3-4): 207-227. doi:10.1080/14775080701736957
- Preuss, H. 2007b. "Signaling growth: China's major benefit from staging the Olympics in Beijing 2008." *Harvard Asia Pacific Review* 9 (1): S41-S45.
- Rigau, I. 2011. "L'Ombra de Barcelona." *A Mosaic olímpic: recerca multidisciplinària i difusió dels estudis olímpics*. CEO-UAB 20 anys, editat per Emilio Fernández Peña et al., 87-96. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics de la Universitat de Barcelona : Ajuntament de Barcelona. <https://ddd.uab.cat/record/132636>
- Solanellas, F. i A. Camps. 2017a. "Los Juegos Olímpicos de Barcelona. 25 años después (I)." *Apunts d'Educació Física i Esports* 127: 7-26. doi:10.5672/apunts.2014-0983.es.(2017/1).127.01
- Solanellas, F.; A. Camps i A. Ferrand. 2017b. "Los Juegos Olímpicos de Barcelona. 25 años después (II)." *Apunts d'Educació Física i Esports* 128: 127-147.
- Solanellas, F.; A. Camps i A. Ferrand. 2017c. "Los Juegos Olímpicos de Barcelona. 25 años después (III)." *Apunts d'Educació Física i Esports* 129: 121-137.

El Palau Sant Jordi, com la resta de les instal·lacions que es van construir pels Jocs Olímpics, 25 anys després segueix en ple rendiment acollint grans esdeveniments esportius, però també culturals o polítics.

Alberto Aragón Pérez
Fundació Barcelona Olímpica
Membre de la Comissió de
Sostenibilitat i Cooperació del COE

Aspectes de sostenibilitat als Jocs Olímpics de Barcelona 1992

Els elements de sostenibilitat en relació amb Barcelona'92 van ser la resposta que es va donar davant de necessitats futures. El disseny d'una regeneració urbana en clau sostenible, que es va dur a terme durant la fase olímpica de candidatura, estava lligat a la visió que alimentava el pla estratègic d'aquests Jocs: aconseguir un llegat de més qualitat de vida urbana per a després de la celebració del megaesdeveniment esportiu. Creixement econòmic, atendre el benestar de la societat i millorar les condicions de l'ecosistema urbà eren els tres pilars amb què es construïa 'la Barcelona de 1993', un terme freqüent amb el qual l'Ajuntament al·ludia a la ciutat postolímpica. En conseqüència, la sostenibilitat vehiculava aquesta visió de ciutat perquè s'assentava en elements socials, econòmics i ecològics entrellaçats. A diferència de l'ecologia pura, que se centra en la natura, la sostenibilitat, que va sorgir des de posicions ambientalistes, prioritza objectius socioeconòmics buscant-hi l'encaix amb el medi ambient (Maslova 2010, 28). Amb relació a un megaesdeveniment olímpic, les mesures sostenibles són part de la planificació que els organitzadors plantegen quan l'esdeveniment és una peça central dins d'una estratègia al servei d'un llegat de modernització urbana i millors condicions de vida.

Regeneració de Barcelona: el pla de les quatre àrees olímpiques

El desenvolupisme del franquisme havia provocat un creixement sense precedents de la Barcelona metropolitana i ben aviat van aparèixer veus crítiques que van cridar l'atenció sobre la insostenibilitat d'aquell model. Bohigas (1963, 79–81) compartia aquesta inquietud respecte d'una economia especulativa que acabaria sent inviable: una densitat de població en creixement exponencial estava perjudicant les condicions higièniques i el benestar ciutadà. Dues dècades abans de la candidatura olímpica, Bohigas advocava per recuperar l'esperit urbanístic, social i econòmic d'Ildefons Cerdà, adaptant-lo a paradigmes contemporanis. El projecte olímpic va néixer per la necessitat d'ajudar a modificar aquest rumb que, des de l'òptica dels nous dirigents municipals, s'havia convertit en insostenible. Les autoritats barcelonines van impulsar la candidatura perquè *"Su organización podrá ser un buen instrumento de decisión política y de colaboración para acelerar la puesta en marcha de actuaciones que mejorarán la calidad de vida de todos los ciudadanos"* (Oficina Olímpica Barcelona'92 1983, 8).

L'Avantprojecte de 1983 informava que la definició d'àrees olímpiques (quatre dins de Barcelona i cinc a subseus) havia estat el fruit d'estudis en profunditat (Bohigas 1999, 200). Les quatre àrees olímpiques urbanes es van situar a diferents barris de la ciutat a poca distància entre elles (mai més de 5 km), però sense produir conjunts de massa instal·lacions juntes. En l'àmbit econòmic, l'Avantprojecte també revelava aquest anhel sostenible quan decretava que els JJOO garantirien l'autosuficiència econòmica, per una banda, i un programa d'inversions supeditat a necessitats reals: *"Es un proyecto basado en la racionalidad y con una preocupación constante en la rentabilidad de las inversiones"* (Oficina Olímpica Barcelona'92 1983, 24).

Millet (1986, 65–66), arquitecte que va conduir la creació del pla de candidatura de les quatre àrees, explicava que es va optar per aquestes àrees per recuperar-les com a peces importants de l'ecosistema urbà. La utilització de Montjuïc pretenia consolidar aquesta muntanya com el parc urbà més important a la ciutat; l'àrea de Vall d'Hebron era el primer pas per crear un espai verd per lligar la serra de Collserola amb la ciutat, i la de Poblenou era l'excusa per co-

mençar l'ambiciós pla del front litoral. En el seu conjunt, *"el front de mar (...) i el front de muntanya, façana alhora de la ciutat i del gran parc de Collserola, constituïran, en el futur, un veritable cinturó verd i equipat, amb fortes repercussions sobre tot l'entorn metropolità"* (Millet 1986, 67).

L'any 1987, l'Informe Brundtland establia que: *"el desenvolupament sostenible és un desenvolupament que satisfà les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les futures generacions per satisfer les seves pròpies necessitats"* (ONU-Assemblea General 1987). El COOB'92 va treballar conjuntament amb les autoritats polítiques, especialment les municipals, per tal d'assolir els objectius de modernitzar tant la ciutat com la seva àrea metropolitana. Els Jocs es van organitzar partint d'unes idees concebudes, com ara la reconstrucció de la ciutat, la regeneració de costes i de nous espais verds. Aquest principi sostenible es va aplicar a les instal·lacions esportives i en el moment de considerar l'impacte urbà dels JJOO. (Truñó 1995). En altres paraules, es pensava en la ciutadania per modernitzar i racionalitzar la infraestructura esportiva i, a més, en renovar les condicions de vida urbana integrant elements bàsics de la natura (zones verdes, el mar i la qualitat de l'aire). Els diferents fronts dissenyats per les autoritats municipals formaven part de la mateixa planificació estratègica que, com deia l'alcalde Maragall, agrupava un conjunt d'actuacions *"desde Montjuïc hasta el Besòs: los cinturones, la Renfe [soterrada al Poblenou], el puerto, las alcantarillas, la depuradora, (...) las nuevas playas"* (Febrés i Rivière 1991, 101).

Instal·lacions modestes per després dels Jocs

La presidència del CIO de Joan Antoni Samaranch, iniciada el 1980, va significar un període de creixement enorme dels Jocs, reflectit en estadístiques bàsiques: entre Moscou'80 i Sídney'00, el nombre de nacions participants va augmentar de 81 a 199, el d'esportistes, de 5179 a 10651 i el d'esdeveniments esportius de 203 a 300 (Chappelet i Kübler-Mabbott 2008, 80). Eren anys d'auge del 'gigantisme' i l'esquema imperant als Jocs d'aleshores consistia en atendre les demandes de federacions esportives internacionals deixant en un segon pla la

integració urbana de les instal·lacions esportives i les viles olímpiques. El govern de Barcelona va entrar en la carrera olímpica oferint una proposta que s'ajustava a un pla urbanístic específic i a uns recursos econòmics limitats. Es va evitar aquest model i va apostar per un pla de 'dimensions raonables'.

El pla de seus per a Barcelona'92 va ser plantejat per l'Ajuntament, considerant aquelles que ja existien o, en cas d'haver de construir instal·lacions noves, que es localitzessin segons necessitats territorials (Truñó 1987, 126–127). L'Ajuntament es va marcar l'objectiu d'utilitzar instal·lacions després de Barcelona'92 com a poliesportius i centres esportius públics oberts a l'ús ciutadà. Per a les seus olímpiques principals, com l'Estadi de Montjuïc i el Palau Sant Jordi, l'Àrea d'Esports municipal va realitzar un pla d'utilització rendible econòmicament que cobrés les altes despeses de manteniment que es preveien (Ibern i Lahosa 1988, 111).

La candidatura olímpica barcelonina ja preveia utilitzar majoritàriament equipaments esportius existents. Això responia a tres objectius bàsics: cobrir necessitats reals dels barcelonins per tal que poguessin fer servir els equipaments després dels JJOO, la regeneració de barris amb deficiències i concebre els Jocs com a part d'una estratègia urbana general. *L'Avantprojecte* de 1983 plantejava que el finançament públic necessari per construir o reformar havia d'estar plenament justificat d'acord amb el precepte que *"Cuando se celebren los Juegos 1992, estos equipamientos deben ser ya equipamientos [sic] ciudadanos"* (Oficina Olímpica Barcelona'92 1983, 13). Barcelona'92 va tenir 43 instal·lacions en total, 15 de les quals eren de nova construcció (8 a Barcelona i 7 a les subseus), 10 van ser renovades o ampliades i 18 ja existien i no necessitaven obres. És a dir, aquest plantejament suposava estadis i pavellons de grandària moderada i la seva integració dins d'una estratègia urbanística municipal (Truñó 1995). La planificació territorial va ser un altre aspecte transcendental, ja que la localització d'equipaments en va garantir un repartiment racional segons plans d'ús futur; es va evitar concentrar-ne excessivament en la mateixa àrea i es van minimitzar possibles impactes nocius en l'ecosistema urbà i metropolitana (Kováč 2003, 115).

Es va fugir dels anomenats 'elefants blancs'. El COOB'92 va pensar en graderies menors que les dels Jocs Olímpics precedents: no tots els equipa-

ments eren permanents per tal de garantir-ne un ús real una vegada finalitzats els JJOO. Per aquest motiu, es va pensar en grades temporals. Alguns esports del programa de Barcelona'92 van tenir lloc en recintes amb graderies temporals llogades pels organitzadors; es va disposar de 89.600 cadires temporals, una tercera part del total de 275.280 seients disponibles per als espectadors l'any 1992 (si exclouem els estadis de futbol). Les Piscines Picornell van fer ús d'aquest recurs, ja que hi ha una graderia permanent per a 3000 espectadors, però es comptava amb 7.000 cadires addicionals l'any 1992 (Cuyàs 1992b, 181). L'altre cas és el Palau de la Metal·lúrgia, propietat de la Fira de Barcelona, on s'hi celebren nombroses exposicions; en ocasió dels Jocs s'hi va celebrar el torneig d'esgrima (Cuyàs 1992b, 189). Barcelona'92 no buscava construir edificacions colossals només per acollir la competició, perquè la intenció era fer servir els JJOO com una eina per modernitzar la ciutat.

Els controls i la vigilància ambiental durant els JJOO

Les consecucions de Barcelona'92 en l'àmbit de la sostenibilitat van ser implícites, però no explícites. La sostenibilitat d'aquests JJOO no complia directament directrius o normes ecològiques específiques, sinó que es basava en idees sostenibles per tal de gestionar els Jocs amb la finalitat de tenir-ne una herència urbana i una millor qualitat de vida l'endemà de l'esdeveniment. No obstant això, es va llançar un programa de control ambiental especial durant els JJOO que seguia els paràmetres i estàndards que marcava la llei i les polítiques europees d'aleshores.

L'Ajuntament de Barcelona també fomentava una gestió ambiental amb motiu dels Jocs, encaminada a protegir els esportistes i a millorar la qualitat de vida urbana, reduint la contaminació atmosfèrica, establint criteris de control sobre les aigües marítimes, creant un protocol epidemiològic, etc. Totes aquestes tasques eren dissenyades des del departament municipal de Salut Pública, amb experiència en assumptes ambientals gràcies al seu Institut d'Ecologia Urbana i l'adopció de lleis ambientals de la Comunitat Econòmica Europea (Cuervo 1987).

Les operacions més importants de gestió ambiental per a Barcelona'92, gestionades en gran part des de la Salut Pública del COOB'92 i la nova oficina municipal 'Ajuntament – Jocs Olímpics' van ser:

- L'Ajuntament, el COOB'92 i l'Instituto Nacional de Meteorología van treballar conjuntament per aconseguir una monitorització en temps real sobre les concentracions dels principals gasos contaminants a l'aire de la ciutat. El procediment consistia en el mesurament i el càlcul, a diferents estacions meteorològiques disperses per la ciutat (que van quedar operatives, i van significar un impuls d'aquestes polítiques de control al municipi), de les mitjanes d'elements químics contaminants, com el monòxid de carboni i diòxid de sofre. Els resultats eren accessibles per als comitès nacionals i les federacions internacionals. A més, el COOB'92 va llançar la campanya 'Jocs sense Fums', que prohibia el consum de tabac a les instal·lacions olímpiques cobertes (Marshall 1993; Plasència Taradach 1994).

- El riu Segre en el seu pas per La Seu d'Urgell i l'Estany de Banyoles eren subseus de l'eslàlom de piragüisme i rem, respectivament, i formaven part de dos ecosistemes naturals molt valuosos del nord de Catalunya. Grups ecologistes i ciutadans locals van protestar pels possibles impactes, i el COOB'92 va entendre la necessitat d'establir un diàleg i el desenvolupament d'uns estàndards ecològics de respecte del riu i de l'estany i mesures de promoció de la biodiversitat.

- L'Ajuntament i el COOB'92 van treballar conjuntament per assolir una monitorització en temps real de la concentració de diversos contaminants presents en diferents punts del litoral de Barcelona, i es controlava diàriament la qualitat i salubritat de les aigües. Aquest control de la contaminació marítima seguia els requeriments de la Federació Internacional de Vela i era part de l'estratègia de regeneració de la costa (Rueda 1995).

- Tot i que els programes moderns de tractament de residus i reciclatge no estaven del tot implementats a Catalunya ni a la resta d'Espanya, el COOB'92 va decidir introduir dues iniciatives: un programa de sensibilització sobre el reciclatge, però només dins del Camp Internacional de la Joventut, i la construcció d'un sistema pneumàtic de recollida de brossa als apartaments de la Vila Olímpica. Malgrat tot, aquestes mesures eren insuficients per als ecologistes.

La influència directa de l'ECO 92 als JJOO de Barcelona'92

La Conferència de l'ONU sobre Medi Ambient de Rio de Janeiro (ECO 92), celebrada el juny de 1992, va destacar la importància de la comunicació per transmetre una educació ambiental. Tanmateix el COOB'92 no havia dissenyat un pla comunicatiu regular i tampoc no existia un departament responsable de les qüestions ambientals o de sostenibilitat. Les crítiques dels ecologistes que van sorgir arran dels JJOO d'Albertville'92 i el clima internacional d'interès per temes ecologistes, gràcies a l'imminent celebració de l'ECO 92, van pressionar el Moviment Olímpic per tal que s'adoptessin mesures o iniciatives de comunicació de cara a Barcelona'92 (Montaño 1994, 249). Finalment, es van desenvolupar quatre projectes de comunicació: [a] l'exposició temporal *Estimada Terra*, [b] les activitats pedagògiques en el marc del Camp de la Joventut, [c] el mural 'Pacte per la Terra' a la Vila Olímpica i [d] els arbres equivalents al paper consumit durant l'organització olímpica (Aragón 2017). Les principals característiques d'aquestes quatre iniciatives són:

- Estaven adreçades a grups diferents: [a] i [d] al públic general i la ciutadania, però [b] i [c] als integrants del Moviment Olímpic, respectivament, els joves participants al CIJ i els esportistes.

- Els gestors dels projectes eren de diferents àmbits de l'organització dels JJOO'92: [a] per l'Olimpíada Cultural, [b] i [c] pel departament de Viles Olímpiques del COOB'92 i [d] per l'Ajuntament en col·laboració amb el Comitè Executiu del COOB'92.

- Cronològicament, les iniciatives van tenir lloc a diferents moments en relació amb l'ECO 92, (entre el 3 i el 14 de juny) i els JJOO, (entre el 25 de juliol i el 9 d'agost): [a] va obrir el mes de maig i va tancar el dia de la cerimònia de clausura, [b] i [c] es van desenvolupar exactament durant les dues setmanes dels Jocs i [d] es va implementar l'any 1993.

- Els quatre projectes es van concebre a finals de l'any 1991 o durant l'any 1992, influïts per les preparacions de l'ECO 92 [a] i [b], la seva celebració [c] i els seus resultats [d].

- Va haver-hi col·laboració amb l'ONU a través de la seva agència UNESCO [a] i [b] i amb els organitzadors de la Cimera de la Terra [c].

Polítiques sostenibles posteriors en l'àmbit esportiu

Els poliesportius i estadis olímpics han estat l'evidència que la majoria de seus olímpiques es van reconvertir efectivament després de Barcelona'92 en equipaments esportius de propietat municipal per a ús ciutadà, o han mantingut una activitat esportiva constant des del 1992, atès que han estat utilitzades per als esports d'equip per part de clubs locals. Com diu Rigau (2011, 88), el model de sostenibilitat d'aquests Jocs va quedar provat amb l'ús intensiu que actualment fan de la majoria d'instal·lacions milers de ciutadans i centenars d'agrupacions esportives. Més enllà d'aquesta sostenibilitat implícita, per un ús continuat de la majoria d'instal·lacions olímpiques, s'ha de considerar que l'ECO 92 va ser el punt de partida del ressò social que actualment tenen crisis ecològiques com al canvi climàtic. Encara que l'ECO 92 no va impulsar acords internacionals immediats, sí que va provocar que la preocupació ambiental entrés en els programes de govern de moltes administracions públiques. L'Ajuntament de Barcelona fou una d'elles.

Barcelona i altres municipis catalans van participar a l'aprovació de la Carta de las Ciutats Europees cap a la Sostenibilitat (coneguda com la Carta d'Aalborg) de 1994 que va ser una iniciativa de la Comissió Europea que representava un compromís a participar en les iniciatives locals de l'Agenda 21 de les Nacions Unides i a desenvolupar programes orientats a un desenvolupament sostenible. L'àmbit de l'esport era un dels considerats i les autoritats van subratllar-ne la importància durant la seva aplicació. De fet, Barcelona va acollir el Congrés Mundial sobre Esports i Medi Ambient l'any 1996, organitzat pel CIO i el Consejo Superior de Deportes, com a continuació de la Conferència Mundial sobre Esports i Medi Ambient de l'any anterior celebrada a Lausana. El congrés va analitzar la relació entre el món de l'esport i l'ecosistema intentant establir les bases per potenciar la pràctica de l'activitat física sense danyar la natura (Redacció de La Vanguardia 1996, 36; Roca i Pardo 1996, 39).

Podem trobar un dels primers exemples de polítiques clarament ambientalistes en l'àmbit de l'esport a la capital catalana en la construcció d'equipaments esportius municipals. Un dels casos pioners fou el Poliesportiu Municipal del Guinardó, per al

qual es va dissenyar un projecte l'any 1994 basat en la instal·lació d'energia solar: es va fer un estudi previ per avaluar la viabilitat dels captadors solars i, finalment, es va decidir portar-lo a la pràctica amb usos com la producció d'aigua calenta al poliesportiu. Aquesta i altres experiències d'utilització d'energies renovables en instal·lacions d'aplicació factible, i l'obtenció de rendiments positius, va acreditar la realització de més instal·lacions. Les modernes tècniques arquitectòniques del Palau Sant Jordi ja van representar els primers passos en aquest sentit, però la dècada dels anys 1990 va significar la implementació de la consideració d'aquests criteris per a tot nou equipament esportiu a la ciutat. En gran part, la sostenibilitat postolímpica de Barcelona va treure rèdit de l'existència d'aquest pavelló: la majoria de competicions internacionals organitzades a Barcelona els últims 25 anys han tingut lloc al Palau Sant Jordi i han aprofitat la seva moderna tecnologia d'eficiència energètica.

Més enllà d'això, el cert és que Barcelona no va adoptar 'bones pràctiques' ecològiques per a l'esport de forma ràpida. Encara que algunes mesures de control ambiental introduïdes a Barcelona'92 s'han implantat i desenvolupat amb força després (com el mesurament sistemàtic de la contaminació atmosfèrica i marítima a la ciutat), el món de l'esport va trigar a adoptar un corpus de gestió sostenible. La publicació d'un document clau per entendre la gestió esportiva al municipi entrat el segle XXI, el *Pla estratègic de l'esport de Barcelona*, gairebé no esmentava la importància de la sostenibilitat (Ajuntament de Barcelona 2003). Malgrat que feia una diagnosi molt detallada sobre l'estat i el desenvolupament potencial de l'esport barceloní per als deu anys següents, els temes de protecció ambiental hi van tenir un espai ben reduït. Especialment, respecte a la planificació i disseny d'equipaments públics, s'hi recomanava, entre altres qüestions, "*Incorporar els criteris de sostenibilitat (rendibilitat, reciclatge i energies alternatives) en la construcció i manteniment dels equipaments*" (Ajuntament de Barcelona 2003, 76). Una dècada després, un nou pla estratègic municipal donava més presència explícita a la sostenibilitat en els seus vessants ecològic, social i econòmic (Ajuntament de Barcelona 2013).

Després del 1992, la capital catalana ha organitzat molts esdeveniments i competicions tant d'àmbit nacional com europeu i internacional. Tanmateix la sostenibilitat no s'ha incorporat com a àrea funcio-

nal específica dins dels comitès organitzadors fins al Mundial d'Esports Aquàtics FINA de l'any 2013. Aquest Mundial va crear un departament per tractar, específicament, tots els temes de reciclatge i gestió de residus, eficiència energètica, salubritat de les aigües i 'bones pràctiques' en general. Això va representar un precedent en la gestió de grans esdeveniments esportius a Barcelona, ja que els organitzadors de pròximes competicions com l'Europeu de Waterpolo del 2018 i el Mundial Roller Games del 2019 comptaran amb departaments de sostenibilitat.

Referències

- Bohigas Guardiola, O. 1963. *Barcelona entre el pla Cerdà i el barraquisme*. Barcelona: Edicions 62.
- Bohigas Guardiola, O. 1999. "Valorización de la periferia y recuperación del centro. Recuperación del frente marítimo." *A Europa próxima: Europa, regiones y ciudades*, editat per P. Maragall Mira, 199–214. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona : Edicions UPC.
- Chappelet, J.-L. i B. Kübler-Mabbott. 2008. *The International Olympic Committee and the Olympic system: the governance of world sport*. London: Routledge.
- Cuervo Argudín, J. 1987. "Medi ambient i comunicació: la necessitat d'informar els ciutadans." *Barcelona: Metròpolis Mediterrània* 5: 111–114.
- Cuyàs Sol, R. (ed.). 1992. *Memòria oficial dels Jocs Olímpics de la XXV Olimpíada Barcelona 1992: Volum II: els mitjans – escenaris, objectius i recursos*. Barcelona: COOB'92.
- Febrés, X. i M. Rivière. 1991. *Pasqual Maragall: un rebelde en el poder*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés.
- Ibern Alcalde, M. i Lahosa, J. 1988. "Les instal·lacions esportives després dels Jocs." *Barcelona: Metròpolis Mediterrània* 9: 111–114.
- Kováč, I. 2003. "The Olympic territory: a way to an ideal Olympic scene." *A The legacy of the Olympic Games, 1984-2000: International Symposium, Lausanne, 14th, 15th and 16th November 2002*, editat per M. Moragas Spà, C. Kennett i N. Puig, 110–117. Lausanne: International Olympic Committee. <http://ceo.uab.cat/en/b/legacy-olympic-games-symposium-2002/>
- Marshall, T. C. 1993. "Environmental planning for the Barcelona region." *Land Use Policy* 10 (3): 227–240.
- Maslova, N. 2010. *Green Olympics: intentions and reality*. Estocolmo: Royal Institute of Technology.
- Millet Serra, L. 1986. "La ciutat i el projecte de Jocs Olímpics." *Barcelona: Metròpolis Mediterrània* 2: 65–68.
- Montaño, J. 1994. "Hacia la consolidación de la Cumbre de Río: las Naciones Unidas y el desarrollo sustentable." *A La Diplomacia ambiental: México y la Conferencia de las Naciones Unidas sobre Medio Ambiente y Desarrollo*, editat per A. I. Glender Rivas i V. Lichtinger, 238–253. México: Fondo de Cultura Económica - Secretaría de Relaciones Exteriores.
- Oficina Olímpica Barcelona'92. 1983. *Anteproyecto candidatura: Juegos Olímpicos Barcelona 1992*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- ONU-Assemblea General. 1987. *Desarrollo y cooperacion economica internacional : medio ambiente. Documento Informe de la Comisión Mundial sobre el Medio Ambiente y el Desarrollo – Nota del Secretario General*. [Nova York]: Asamblea General. (4 d'agost de 1987)
- Plasència Taradach, A. (ed.). 1994. *La Salud pública en els Jocs Olímpics de Barcelona'92 = La salud pública en los Juegos Olímpicos de Barcelona'92*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Redacció de La Vanguardia. 1996. "El deporte español asume el compromiso de intensificar su defensa del medio ambiente." *La Vanguardia*, 21 de març de 1996.

Roca, S. i A. Pardo. 1996. "El deporte se suma a la causa ecológica." *El Mundo Deportivo*, 21 de març de 1996.

Rigau, I. 2011. "L'Ombra de Barcelona." *A Mosaic olímpic: recerca multidisciplinar i difusió dels estudis olímpics*. CEO-UAB 20 anys, editat per Emilio Fernández Peña et al., 87-96. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics de la Universitat de Barcelona; Ajuntament de Barcelona. <https://ddd.uab.cat/record/132636>

Rueda Palenzuela, S. 1995. *Ecologia urbana: Barcelona i la seva regió metropolitana com a referents*. Barcelona: Beta.

Truñó Lagares, E. 1987. *La ciutat de les anelles: l'esport a la Barcelona olímpica*. Barcelona: Edicions 62.

Truñó Lagares, E. 1995. "Barcelona, ciutat de l'esport." *A Les Claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 43-56. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Museu Olímpic de Lausana : Fundació Barcelona Olímpica. <https://ddd.uab.cat/record/44246>

Míriam Blasco va ser la primera esportista espanyola en guanyar una medalla en uns Jocs Olímpics d'estiu, i la primera campiona olímpica, ja que va aconseguir l'or a Barcelona 92.

Pedrona Serra Payeras

Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya
(INEFC), Universitat de Barcelona (UB)

Susanna Soler Prat

Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya
(INEFC), Universitat de Barcelona (UB)

La participació femenina al moviment olímpic: “jugant en camp contrari” fins a Barcelona'92

La situació de les dones en el moviment olímpic ha anat variant des dels seus orígens fins a l'actualitat. En aquesta trajectòria, els JJOO de Barcelona'92 van representar un punt d'inflexió pel que fa a la participació de les dones en la competició olímpica. Per tal de comprendre millor el paper dels JJOO de Barcelona'92 en l'evolució i la transformació de la inclusió de les dones en els Jocs Olímpics a escala internacional, estatal i catalana, en aquest capítol analitzarem, en primer lloc, el punt de partida de l'esport femení en els jocs olímpics, tant de l'antiguitat com en l'època moderna. A continuació, farem un breu repàs per la història de l'olimpisme des del punt de vista de la igualtat. A continuació ens centrarem en els èxits de les dones als Jocs Olímpics de Barcelona'92 i el que van representar per al desenvolupament de l'esport femení tant en l'àmbit local com global. Finalment, farem una breu reflexió sobre la situació actual del paper de les dones en l'esport d'alt nivell com a esportistes, entrenadores o directives i els reptes que el moviment olímpic té per davant. .

El paper de les dones en els Jocs Olímpics de l'antiguitat i de l'època moderna

En els Jocs Olímpics de l'antiguitat no estava permesa la participació de les dones ni com a atletes ni tampoc com a espectadores. La presència femenina durant la celebració de les proves es limitava a la de la sacerdotessa del temple dedicat a la deessa Demèter.

Tot i així, queda constància d'algunes dones que van rebre els honors de la victòria, si bé no podien assistir a l'estadi o prendre part en les competicions, tanmateix podien participar-hi com a propietàries dels cavalls de les curses de quàdrigues, i era la propietària que figurava com a campiona. Així mateix, tot i les prohibicions i la pena de mort prevista com a càstig a aquelles que s'atrevisser a assistir a l'esdeveniment, hi ha constància que algunes dones es varen arriscar a assistir-hi. Un dels casos més coneguts va ser el de Cal·lipatira, membre d'una distingida família d'atletes. Per veure competir al seu fill, Cal·lipatira es va fer passar per entrenador, dissimulant el seu cos femení i passant desapercebuda. En córrer cap al seu fill un cop guanyada la prova, però, va perdre les seves robes, i tothom va poder veure que era una dona. Malgrat la gran ofensa, li perdonaren la vida en honor a la seva família.

D'altra banda, cada quatre anys, a Olímpia també se celebraven els Jocs Hereus, en honor de la deessa Hera. Aquests eren uns jocs oficials organitzats a la regió per un grup conegut amb el nom de "Les 16 dones". Com en la competició masculina originalment, només consistia en proves a peu, en les quals les dones hi competien en tres categories d'edat. (Soler i Zapata 2006).

El baró Pierre de Coubertin, impulsor del moviment olímpic modern, es va posicionar molt clarament sobre el lloc que havien d'ocupar les dones en els Jocs Olímpics moderns: recompensar els esportistes amb el seu aplaudiment i quedar relegades a ser espectadores. Després d'algunes edicions dels Jocs, el seu posicionament es mantenia d'acord amb les conviccions de la societat tradicional de principis de segle XX, i es va expressar públicament com segueix:

"En cuanto a la participación femenina en los juegos, soy contrario a ella. Es contra mi voluntad que han sido admitidas en un número de pruebas cada vez mayor."

(Coubertin 1973, 70)

Davant tanta restricció, destaca el paper de la també francesa Alice Milliat que va ser una de les principals promotores de les primeres federacions d'esport femení a França i a escala internacional. Davant la negativa l'any 1919 d'incloure competicions femenines d'atletisme als JJOO de 1924, Milliat va organitzar els primers Campionats mundials femenins, la primera edició dels quals es va celebrar el 1922, i dels quals se'n van fer quatre edicions. Atès el creixement i l'èxit inesperat d'aquest esdeveniment, els responsables dels Jocs van considerar la incorporació de cinc proves atlètiques als Jocs d'Amsterdam (1928).

L'entrada de les dones dins el moviment olímpic, doncs, només es va aconseguir a partir d'una dura pugna i de la mobilització organitzada de les dones que no van acceptar la situació de discriminació en què es trobaven. La seva incorporació i reconeixement en el moviment olímpic, però, ha seguit un lent i tortuós recorregut al llarg del s. XX i encara queden moltes fites per assolir en el moment actual, tal i com es descriu a continuació.

Un abans i un després dels Jocs de Barcelona'92: un punt d'inflexió per a l'esport femení

Els Jocs de Barcelona'92 varen representar un canvi en el moviment olímpic en molts aspectes, i pel que fa a la participació de les dones i el nombre de proves femenines van significar un punt d'inflexió (Ribalta i Pujadas 2017).

Al llarg de la història olímpica, les dades de participació femenina als Jocs Olímpics d'estiu permeten distingir quatre fases diferents. Així doncs, la periodització, els escenaris, o els personatges clau de la història de les dones als Jocs tenen una lògica pròpia que divergeix en gran mesura respecte de

la història dels homes als Jocs. L'anàlisi específica de l'evolució del paper de les dones en el moviment olímpic, doncs, permet superar la visió androcèntrica que sovint ha patit la historiografia esportiva.

Una presència accidental: les pioneres

La història de la participació de les dones als Jocs Olímpics comença a París l'any 1900, ja que als primers Jocs Olímpics, celebrats a Atenes l'any 1896, només hi van participar homes. A París hi van participar un total de 21 dones (1,9% del total de participants), que van ser pioneres en aquelles modalitats social, cultural, moral i mèdicament acceptades segons els canons de l'època (tenis, golf i croquet).

Les resistències de Pierre de Coubertin a donar entrada a les dones als Jocs o a més proves, en concordança amb el pensament majoritari de l'època, va implicar que la participació de les dones als Jocs fos molt reduïda i en molt poques modalitats esportives. Així, durant els primers 30 anys d'olimpisme i al llarg de set celebracions olímpiques, fins la celebració dels Jocs novament a París, l'any 1924, la presència de les esportistes era gairebé accidental, ja que mai varen arribar a representar més del 5% del total de participants.

ANY	JOCs	DONES	(%)	PARTICIPACIÓ TOTAL
1896	Atenes	0	0%	245
1900	París	21	1,9%	1.118
1904	St. Louis	6	1%	627
1906	Atenes	6	0,7%	647
1908	Londres	44	2,2%	2.023
1912	Estocolm	55	2,2%	2.490
1916	PRIMERA GUERRA MUNDIAL			
1920	Anvers	77	2,9%	2.668
1924	París	125	4,0%	3.070

Taula 1: Participació femenina als Jocs Olímpics d'estiu entre 1896 i 1924. Font: Wallechinsky 2008.

Una participació anecdòtica: les rebels

L'èxit dels Jocs Mundials Femenins impulsats per Alice Milliat va empènyer la Federació Internacional d'Atletisme a acceptar la incorporació de més proves femenines als Jocs, els quals varen començar a reflectir el moviment d'emancipació femenina del nord d'Europa, així com un augment de la pràctica esportiva femenina en molts països europeus.

Aquest moviment va impulsar que als Jocs Olímpics d'Amsterdam del 1928 la presència femenina representés un 9,6% del total de participants, duplicant la presència de dones respecte als Jocs anteriors de París, que només havia estat d'un 4%. En el període d'entreguerres, però, la participació femenina es va estancar, de manera que fins i tot després de la II Guerra Mundial, a Londres 1948, les esportistes no arribaven a representar ni el 9% de la família olímpica.

És a partir de Helsinki 1952, que la participació femenina supera per primera vegada el 10%, que comença un lentíssim creixement de la presència de les dones als Jocs. Així, malgrat els canvis socials, polítics, econòmics, científics, tecnològics i espor-

ANY	JOCs	DONES	(%)	PARTICIPACIÓ TOTAL
1928	Amsterdam	290	9,6%	3.014
1932	Los Angeles	127	9,6%	1.328
1936	Berlin	238	8,3%	3.956
1940, 1944	SEGONA GUERRA MUNDIAL			
1948	Londres	355	8,7%	4.068
1952	Helsinki	518	10,6%	4.879
1956	Melbourne	384	11,8%	3.258
1960	Roma	610	11,4%	5.348
1964	Tòquio	683	13,4%	5.081
1968	Mèxic	768	14,2%	5.423
1972	Munic	1.058	14,8%	7.173

Taula 2: Participació femenina als Jocs Olímpics d'estiu entre 1928 i 1972. Font: Wallechinsky 2008.

tius que es van produir al llarg de la segona meitat del s. XX, durant els 40 anys que van d'Amsterdam 1924 a Munic 1972, el percentatge de les esportistes s'incrementa només en cinc punts al llarg de les nou edicions dels Jocs Olímpics que se celebren. Cal destacar també que en aquest període es produeix un fet molt rellevant, i és que a Mèxic 1968 l'atleta Enriqueta Basilio, va ser la primera dona encarregada d'encendre el peveter.

La promoció de l'esport femení: les perseverants

Després d'aquest llarg període de lent creixement, i en un context internacional marcat per la Guerra Freda i el desenvolupament de l'estat del benestar al bloc occidental, l'esport femení d'elit comença a rebre més atenció i la pràctica esportiva femenina va creixent a més i més països.

Així, als Jocs de Montreal 1976 la representació femenina arriba a superar per primera vegada el 20% i a Moscou 1980 s'assoleix el 24,5%. Tot i l'increment que es produeix entre aquests dos Jocs, a la dècada dels vuitanta la presència de les esportistes es manté bastant estancada i fins i tot es redueix a Los Angeles 1984. Tant és així que no és fins a Barcelona 1992 que la representació femenina es torna a incrementar de forma rellevant.

Malgrat el poc reconeixement econòmic i social de l'esport femení d'elit, en aquest període les dones aconsegueixen introduir-se progressivament a més modalitats i trenquen molts dels prejudicis exis-

ANY	JOCES	DONES	(%)	PARTICIPACIÓ TOTAL
1976	Montreal	1.246	20,7%	6.024
1980	Moscú	1.124	24,5%	5.217
1984	Los Angeles	1.567	23,1%	6.797
1988	Seül	2.189	25,9%	8.465
1992	Barcelona	2.708	28,9%	9.370

Taula 3: Participació femenina als Jocs Olímpics d'estiu entre 1976 i 1992. Font: Wallechinsky 2008.

tents fins aleshores. I és també a partir dels Jocs de Barcelona 1992 que el Comitè Internacional Olímpic (CIO) fa una aposta clara per normalitzar la incorporació de les dones en el moviment olímpic, no només com a esportistes, sinó també com a dirigents amb mesures com la recomanació a tots els comitès nacionals i federacions esportives que comptin amb un 20% de dones en les seves estructures de comandament.

La normalització de l'esport femení: les referents

A finals del s. XX, el també anomenat segle de la revolució femenina (Garcia 2001), les dones representen el 34,1% del col·lectiu d'esportistes d'Atlanta 1996, i 20 anys més tard, després de cinc edicions, a Rio 2016, s'arriba al 45%.

Més enllà de les dades generals dels Jocs Olímpics, el CIO també vetlla perquè totes les delegacions comptin amb participació femenina, de manera que des de Londres 2012 tots els països participants han comprès dones als seus equips. A més, a Londres, les dones varen poder participar en totes les disciplines del calendari olímpic llevat de la lluita grecoromana. L'esport femení d'elit està normalitzat i les joves esportistes ja poden tenir referents d'èxit en totes les modalitats.

ANY	JOCES	DONES	(%)	PARTICIPACIÓ TOTAL
1996	Atlanta	3.513	34,1%	10.310
2000	Sydney	4.069	38,5%	10.649
2004	Atenes	4.305	40,8%	10.560
2008	Beijing	4.637	42,4%	10.942
2012	Londres	4.676	44,2%	10.568
2016	Rio	5.000	45%	11.237

Taula 4: Participació femenina als Jocs Olímpics d'estiu entre 1996 i 2016. Font: Wallechinsky 2008.

Les dades i les fites esportives de Barcelona'92

Als Jocs de Barcelona'92, la participació de la dona es va fer visible en 25 esports oficials del programa olímpic, i es va introduir per primer cop a tres noves modalitats: bàdminton, judo i biatló. Malgrat això, hi va haver una sèrie de modalitats com beisbol, boxa, futbol, pentatló, waterpolo, halterofília i lluita greco-romana que no varen tenir competició femenina.

En total, hi van participar 2.708 dones esportistes, xifra que representa el 28,9% del total de participants als Jocs. Dels 136 comitès olímpics nacionals que hi van ser presents, 25 no tenien representació femenina. Aquest és un aspecte que les autoritats pertinents varen tenir en compte per impulsar polítiques de foment de la participació femenina en tots els països.

Pel que fa a la delegació espanyola, a Barcelona'92 es va passar de les 31 esportistes havent participat a Seül'88, a 128; és a dir, hi van participar quatre vegades més dones que en l'edició anterior dels Jocs. Un creixement molt més important que el que es va produir entre la participació masculina, que va passar de 200 atletes, a 301. El salt quantitatiu, doncs, va ser especialment remarcable, i també ho va ser el salt qualitatiu, atès que es varen aconseguir 22 medalles olímpiques. En total, l'esport femení va obtenir 5 de les 13 medalles d'or, 2 de les 7 medalles de plata, i una de les dues medalles de bronze. També cal assenyalar els 12 diplomes olímpics aconseguits del total de 33 obtinguts pel conjunt espanyol.

És especialment destacable la medalla d'or de l'equip femení d'hoquei herba, que tenia una majoria de jugadores catalanes, ja que era el primer cop que participaven a una fita olímpica i tot l'equip provenia de clubs amateurs, contrastant amb algunes de les potències mundials d'aquest esport.

Juntament amb l'or de l'hoquei, cal sumar les medalles d'or en judo aconseguides per Miriam Blanco Soto, la qual va ser la primera campiona olímpica de l'equip espanyol, i Almudena Muñoz Martínez.

En Vela, Theresa Zábell Lucas i Patricia Guerra Cabrera també van aconseguir la medalla d'or, i Natalia Vía-Dufresne Pereña va aconseguir la medalla de plata.

Per la seva banda, Carolina Pascual Gracia va guanyar la plata en el concurs individual per aparells de gimnàstica rítmica, i va esdevenir la primera dona espanyola que aconseguia guanyar una medalla en aquesta disciplina olímpica.

I finalment, en tenis, es van aconseguir dues medalles gràcies al doble format per Arantxa Sánchez Vicario i Conxita Martínez Bernat, que va aconseguir la plata, i el bronze obtingut també per la tenista Arantxa Sánchez Vicario en tenis individual, l'única atleta que va pujar dos cops al pòdium.

A més de les victòries, però, Barcelona'92 ens va deixar algunes fites importants per recordar. Una de les imatges més representatives d'aquells Jocs va ser la victòria de Derartu Tulu d'Etiòpia als 10.000 metres, ja que es va convertir en la primera dona africana que guanyava una medalla d'or olímpica. Després de la seva gesta, Tulu va fer la volta de la victòria agafada a la seva rival sud-africana Elena Meyer. Aquella imatge va simbolitzar el triomf d'Àfrica i la fi de l'apartheid en els Jocs en què Sud-Àfrica es reincorporava a la competició olímpica.

En aquells jocs també hi va tenir un protagonisme destacat una altra atleta africana, l'algeriana Hassiba Boulmerka, que va guanyar l'or a la prova de 1.500 metres. L'atleta havia rebut amenaces i atacs de grups radicals islàmics que criticaven que corregués en pantalons curts i samarreta de tirants. La seva victòria va suposar una autèntica reivindicació dels drets de les dones al seu país.

I finalment, desatacar també la xinesa Zhang Shan, que va guanyar la final de Tir en categoria skeet, en una competició on tots els seus rivals eren homes, i va aconseguir rècord olímpic i mundial de l'especialitat.

25 anys després

Passats 25 anys des de Barcelona 1992 s'ha assolit gairebé el 45% de participació femenina en els Jocs Olímpics. En l'esport d'elit, s'ha aconseguit una participació gairebé paritària. Tot i així encara queda molt camí per recórrer, ja que malgrat que hi ha hagut millores en la definició de les polítiques esportives de gènere, encara es palesen tot un seguit de problemàtiques: la pràctica esportiva entre

les dones continua essent percentualment inferior que entre els homes; la presència femenina i el reconeixement de l'esport femení en els mitjans de comunicació és pràcticament nul·la; la professionalització de les esportistes és molt poc habitual; el nombre de dones entrenadores se situa per sota del 15%; el nombre de dones en llocs de presa de decisió als comitès olímpics i a les federacions internacionals encara és molt anecdòtica; per altra banda, les situacions d'assetjament sexual i l'homofòbia són problemàtiques que cal abordar de forma decidida des de l'esport.

En ple segle XXI, la presència de les dones en les organitzacions esportives continua sent molt reduïda. Aquestes dades reflecteixen l'anomenat "sostre de vidre", fenomen pel qual les dones ocupen posicions intermèdies (orientades al desenvolupament de tasques) i en poques ocasions ocupen posicions de direcció i de presa de decisions. Aquesta situació es palesa clarament, per exemple, en el conjunt de càrrecs directius de les federacions esportives, tant en l'àmbit català com espanyol, i també en els diferents comitès olímpics nacionals.

Després dels Jocs de Barcelona 1992, el CIO va adreçar una sèrie de recomanacions als diferents comitès olímpics nacionals i a les federacions internacionals, sobre la incorporació de la presència de dones en els seus òrgans directius. Les directrius marcaven que les juntes directives havien d'estar constituïdes per almenys el 20% de dones. 25 anys després d'aquestes recomanacions, en moltes federacions i comitès encara no s'ha arribat a complir els mínims recomanats. En aquelles organitzacions en què sí s'ha aconseguit la incorporació femenina, sorgeixen nous problemes, com ara les barreres estructurals, aquelles que situen les dones en tasques merament funcionals o amb poca influència en la presa de decisions.

En aquesta línia, les administracions públiques s'han implicat en la promoció de polítiques de gènere a l'esport. Així doncs, a partir del 2000, tant les Nacions Unides com la Unió Europea, emprenen tota una sèrie de mecanismes amb la intenció de canviar les tendències negatives relacionades amb la igualtat de la dona i l'esport. Seguint aquesta via, el Consejo Superior de Deportes, l'any 2005, va crear la "Unidad de Género" amb la intenció d'impulsar les polítiques d'igualtat de gènere. Altres administracions i entitats esportives com ara el Comitè

Olímpic Espanyol han establert també òrgans específics per abordar la qüestió, tant amb accions específiques com amb accions transversals.

En conclusió, el moviment olímpic ha experimentat grans canvis al llarg dels seus més de 100 anys d'història en relació amb la participació femenina. En aquesta trajectòria, a partir de Barcelona'92 es va donar un impuls important a accions i mesures per promoure la igualtat efectiva entre homes i dones en el moviment olímpic i en l'esport d'elit en general. A dia d'avui, encara queda molt camí per recórrer quant a la igualtat de la dona, per la qual cosa, és imprescindible que totes les administracions i entitats vagin en la mateixa direcció i que s'hi impliquin tots els estaments i òrgans de direcció.

Referències

Coubertin, P. 1973. *Ideario olímpico: discursos y ensayos*. Madrid: INEF.

Garcia Bonafé, M. 2001. "El segle XX: la revolució esportiva de les dones." *Apunts. Educació Física i Esports* 64: 63-68.

IOC. 2016. Factsheet. *Women in the Olympic Movement. Juny de 2016*. Lausanne: International Olympic Committee. https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Factsheets-Reference-Documents/Women-in-the-Olympic-Movement/Factsheet-Women-in-the-Olympic-Movement-June-2016.pdf#_ga=2.54805474.832746992.1510318089-183024996.1500475639

IOC. s.d. "Promotion of Women In Sport. Statistics." <https://www.olympic.org/women-in-sport/background/statistics>

Ribalta, D. i X. Pujades. 2017. "Les dones i els Jocs de Barcelona en perspectiva. Presència i significat de la participació femenina als Jocs Olímpics." A *Xè Quadern Dones i Esport*, 8–18. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. <http://ajuntament.barcelona.cat/donesiesport/ca/quaderns.html>

Soler, S. i M. Zapata. 2006. "Olimpisme i gènere: l'olimpisme català i la participació femenina." A *Catalunya i l'Olimpisme: esport, identitat i jocs olímpics (1986-2006)*, editat per X. Pujades, 154-165. Barcelona: COC Catalunya.

Wallechinsky, D. 2008. *The Complete book of the Olympics*. London: Aurum.

Pasqual Margall amb diversos nens i nenes, en una vídeo promocional de Barcelona 92.

Marta Carranza Gil-Dolz del Castellar
Institut Barcelona Esports

Juli Pernas López
Fundació Barcelona Olímpica

Esport en edat escolar

L'activitat física i l'esport és el que més practiquen els infants i adolescents. A la ciutat de Barcelona, el 75% de joves entre 6 i 17 anys fan algun tipus d'activitat físicoesportiva fora de l'horari lectiu, segons la darrera enquesta d'hàbits esportius dels escolars de la ciutat (Ajuntament de Barcelona 2014).

L'educació física es troba, actualment, totalment reconeguda i integrada en els currículums escolars tant de primària com de secundària. Es compta amb professorat especialitzat i format per desenvolupar la important tasca d'educar a través del cos.

Tanmateix, aquesta realitat que ens sembla tan òbvia i que encara voldríem millorar no ha existit sempre. La dècada del 1980 i la del 1990 van ser clau per assolir molts dels reptes que se somiava. Els Jocs de Barcelona 92 van significar un impuls accelerador en la implantació de l'educació física a les escoles de la ciutat i alhora van ajudar a dignificar i potenciar l'esport com a activitat educadora i socialitzadora fora de l'horari lectiu.

En aquest article farem un repàs de les campanyes i actuacions relatives a l'esport en edat escolar que es van impulsar a Barcelona amb el pretext de la nominació com a ciutat olímpica. Seguidament s'exposarà l'evolució postolímpica de l'educació física i l'esport fora de l'horari lectiu per acabar arribant a la situació actual.

Abans dels Jocs

L'educació física

Abans de la celebració de les primeres eleccions municipals al 1979, la pràctica de l'activitat física i l'esport escolar era pràcticament inexistent. Les primeres iniciatives per fer front a aquesta situació vindrien de la societat civil. El 1977 es creava l'Escola Poliesportiva de les Corts, avantsala de les escoles d'Iniciació Esportiva que es posarien en marxa a partir del 1980 a tots els districtes de la ciutat. D'altra banda el 1978 es creava l'Institut Català de l'Educació Física i l'Esport, que l'any 1981 esdevindria el Consell de l'Esport Escolar de Barcelona.

A partir del 1981, des de l'Àrea de Joventut i Esports encapçalada per Enric Truñó es posen en marxa diverses iniciatives encaminades a millorar les mancances en l'esport escolar: s'impulsa una coordinadora de les Escoles d'Iniciació Esportiva i se signa un conveni amb el CEEB. En tornar dels Jocs Olímpics de Los Angeles, l'estiu de 1984, l'Ajuntament de Barcelona planteja la conveniència de fer una campanya de promoció en l'àmbit escolar per tal de:

- Difondre els valors de l'esport i l'olimpisme en l'àmbit escolar de la ciutat, així com del projecte olímpic Barcelona'92
- Augmentar la pràctica i la qualitat de les activitats físicoesportives a les escoles
- Contribuir, amb la col·laboració de tots els estaments vinculats, al fet que l'educació físicoesportiva a l'escola fos una matèria més

Un dels objectius era facilitar eines pedagògiques als tècnics i monitors de les entitats; també amb aquest motiu el 1984 l'Ajuntament de Barcelona publica Escoles d'Iniciació Esportiva, Guia Tècnica I i II (CONI 1984), que són la traducció del llibre Centri Olímpia, editat pel Comitè Olímpic Nacional Italià.

L'any 1985, en plena carrera cap a la nominació Olímpica, va aparèixer un estudi encarregat pel mateix Ajuntament de Barcelona, publicat l'any següent (Puig i Garcia 1986), en el qual es deia que menys del 10% de les escoles públiques de

primària de la ciutat de Barcelona comptaven amb professorat d'educació física especialista en la matèria incorporat a les plantilles. El gairebé 10% corresponia a les escoles municipals, on sí que es reconeixia la importància de la matèria i es comptava amb llicenciats en educació física als claustres, i a algun centre aïllat. A la resta de centres, més del 90%, la matèria d'educació física existia dins els programes d'EGB, però no es disposava de professorat especialitzat per impartir-la, de manera que els mateixos tutors o tutores feien el que bonament podien en instal·lacions deficientes i sense gaire material, alguns poltres, saltòmetres i alguna que altra pilota que, per regla general, aportaven els mateixos nens i nenes.

Els equips de l'Ajuntament encapçalats pel mateix alcalde Pasqual Maragall, van voler, com en molts altres temes, que la candidatura dels Jocs, que anava agafant forma, fos l'excusa perfecte per aconseguir que l'educació física quedés empeltada al sistema educatiu. Amb aquest clar objectiu es van dissenyar el Pla d'extensió de l'educació física a la ciutat de Barcelona i la campanya "A l'escola més esport que mai".

El Pla d'extensió de l'educació física es va inspirar en una iniciativa que s'estava fent al territori MEC (territoris de l'Estat espanyol on encara no estaven traspassades les competències d'ensenyament). Es van establir tres línies d'actuació totalment complementàries i imprescindibles:

- Formació de professorat
- Creació, readaptació i manteniment d'instal·lacions esportives escolars
- Dotació de material específic

La iniciativa a la qual es van esmerçar més esforços i innovació, va ser la formació de professorat. A l'estudi al qual fèiem referència uns paràgrafs més amunt, a partir de les entrevistes en profunditat, s'identificava la necessitat de professorat especialitzat com l'element més important a resoldre, evidentment sense oblidar els altres dos, que com hem dit són imprescindibles per gaudir d'una educació física de qualitat.

²Tal com es van anomenar a les primeres edicions, abans de ser convalidats.

³El moment és des del mes de maig del 1986, data de l'inici del primer curs.

⁴El mes de juliol del 1986, els sindicats van convocar 2 grups de mestres d'escola concertada amb condicions diferents, però amb el mateix pla docent.

⁵El Departament d'Ensenyament facilitava la sortida dels mestres seleccionats per formar-se durant 1 mes sencer. L'Ajuntament pagava el mestre substituït i organitzava i finançava el curs.

⁶El curs 92/93 les escoles universitàries de formació del professorat (més endavant passarien a anomenar-se facultats de formació del professorat), de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona, van oferir l'especialitat d'Educació Física, reconeguda amb dues especialitats més (llengües estrangeres, música). El 1989, essent ministre Javier Solana, es va presentar el Libro Blanco para la Reforma del Sistema Educativo (Ministerio de Educación y Ciencia 1989), previ a la LOGSE, preparat durant els darrers mesos que Maravall va dirigir el Ministeri. (Pedró 2008)

⁷Per a les poques escoles de la ciutat que no tenien cap tipus d'espai disponible es van establir convenis amb instal·lacions esportives municipals per tal que en poguessin fer ús gratuït (pagat des de l'Ajuntament) per impartir l'educació física escolar obligatòria.

La formació de professorat es va centrar en crear uns cursos de reciclatge² en educació física per a mestres d'EGB que en aquell moment³ estiguessin treballant a l'escola pública de la ciutat de Barcelona⁴. Aquests cursos convocats i finançats des de l'Ajuntament de Barcelona en col·laboració amb el Departament d'Ensenyament⁵, amb el temps, després de diverses fases d'adaptació, es van convertir, en els cursos d'especialització de 800 hores, homologats per la Generalitat i pel Ministeri d'Educació i Ciència (MEC).

Els cursos de reciclatge van ser els precursors del que serien, durant força anys, els postgraus d'especialització en educació física impartits des de les facultats de formació del professorat i de l'especialització en educació física reconeguda per la LOGSE en la formació inicial de la carrera de magisteri.⁶ Els cursos realitzats des de l'Ajuntament de Barcelona queden reflectits en el [quadre 1](#).

En el total dels nou cursos entre el maig del 1986 i el juny de 1991, es van titular com a especialistes d'educació física homologats per la Generalitat i pel Ministeri d'Educació i Ciència uns 227 professors i professores que abans eren mestres generalistes d'escoles d'EGB de la ciutat de Barcelona.

No va ser fins al curs 1995/96 que l'educació física curricular no va comptar, com a mínim, amb un especialista per centre docent de primària. Des de l'Ajuntament de Barcelona, com veurem més endavant, es va seguir treballant per aconseguir la màxima qualitat i excel·lència en aquesta matèria.

El pla d'instal·lacions, amb la col·laboració de la Direcció General de l'Esport i el Servei d'Esports de la Diputació de Barcelona, es va materialitzar en un projecte quadriennal per dotar les escoles de la ciutat d'instal·lacions específiques esportives. El projecte incloïa remodelacions i habilitacions en aquelles escoles que ja comptessin amb instal·lació, però deficitàries. L'objectiu va ser que cada centre escolar tingués una infraestructura esportiva mínima, sempre que existís espai disponible.⁷

Respecte al material específic, des del 1986, les escoles que enviaven algun mestre a formar-se també rebien la dotació d'unes 100.000 pessetes per a material d'educació física. Aquesta dotació es va mantenir fins al curs 1992-93 i cada any s'adaptaven les dotacions als inventaris de cada centre. Per a la do-

CURS	INICI - FINALITZACIÓ	INSCRITS
I	maig '86 - juny '88	55
II	juliol '86 - juny '88	55
III	octubre '86 - juny '88	55
IV	març '87 - desembre '89	56
V	octubre '87 - desembre '89	56
VI	octubre '88 - juny '90	60
VII	novembre '88 - juny '90	60
VIII (*)	octubre '89 - juny '91	26
IX (**)	juny '90 - juny '92	30

Quadre 1.

Cursos de formació de l'Ajuntament de Barcelona

(*) En codirecció amb l'Escola Universitària de Formació del Professorat de l'UAB

(**) Realitzats des de l'EUFEP de l'UB. Subvencionat des de l'Ajuntament de Barcelona.

Font: Bosom i Carranza 1997.

tació de material també es va comptar amb la col·laboració de la Direcció General de l'Esport i del Servei d'Esports de la Diputació de Barcelona.

Campanya a l'escola més esport que mai

El Pla d'extensió de l'educació explicat en l'apartat anterior formava part d'una campanya més àmplia coneguda amb l'eslògan "A l'escola més esport que mai", que s'inicià el tercer trimestre del curs 1985-1986. Va ser una campanya des de la qual a més del que ja s'ha explicat al Pla d'extensió de l'educació física, es van impulsar diverses iniciatives tant en l'àmbit lectiu com en el no lectiu, relatives a l'esport escolar.

Així és com, sota aquest paraigües, van néixer els "Dimecres olímpics", en els quals va estar molt implicat i present el mateix alcalde Pascual Maragall. Des de la nominació de Barcelona fins al Jocs Olímpics, un dimecres al mes l'alcalde i altres autoritats del moment anaven a una escola que celebrava el seu Dimecres olímpic. L'organització es feia amb el suport de l'Àrea d'Esports de l'Ajuntament i comptava amb diverses activitats esportives, i altres encaminades al coneixement de la litúrgia i dels valors olímpics.

Durant el mateix període també es va crear el programa "Itinerari Cultural Esportiu Barcelona Olímpica", que oferia un itinerari per l'àrea olímpica de Montjuïc per als grups escolars en horari lectiu i en un autobús cedit per l'empresa Pegaso a l'Àrea de Joventut i Esports de l'Ajuntament.

També es van publicar els Quaderns olímpics que recollien la història i el reglament dels diferents esports olímpics de forma didàctica i adaptada als escolars. Un equip de 10 dinamitzadors cobria la difusió i l'execució dels diferents programes en els 10 districtes de la ciutat.

Pel que fa a l'horari no lectiu es van crear els ambaixadors olímpics conjuntament amb el Consell de l'Esport Escolar de Barcelona (CEEBS). S'enviaven nens i nenes, que feien competició escolar amb el CEEBS, com a ambaixadors de la futura ciutat olímpica a d'altres ciutats europees amb l'objectiu de donar a conèixer el que s'estava fent a la ciutat per preparar els Jocs.

També es va instaurar el Premi Ciutat de Barcelona L'Esport a l'Escola, amb l'objectiu de

premiar la millor iniciativa, treball o activitat, que fes possible la pràctica esportiva a l'escola.

S'organitzà del 16 al 18 de gener del 1987 el Simposi Internacional de l'Esport Escolar, sota el patronatge de la Federació Internacional de l'Esport Escolar (ISF).

El llegat i l'impuls mantingut

Després dels Jocs res va ser fàcil, malgrat que la nostàlgia i els bons records sovint traeixin la realitat. El país, Europa i el món van sucumbir en una crisi econòmica profunda, el 1989 havia caigut el mur de Berlín i l'antiga URSS s'esmicolava com un castell de sorra, els Balcans des del 1991 estaven immersos en una guerra, al bell mig d'Europa, i d'altres crisis mundials contribuïen a la inestabilitat generalitzada. A Barcelona sortíem d'un núvol o d'un conte de fades. Tot havia sortit bé, el món sencer s'havia enamorat de Barcelona i l'orgull de pertànyer a una ciutat que havia fet les coses tan i tan bé feia que tots i totes caminèssim a un pam de terra. Però l'aterratge a la realitat va ser dura i l'optimisme desfermat que ens havia mantingut uns anys a la cresta de l'onada es va anar transformant en realisme. Vam ser capaços, però, en el camp de l'esport i en concret de l'esport en edat escolar que ens ocupa, de mantenir l'impuls, i a més de consolidar el llegat de tot plegat, seguir avançant i anar millorant més la situació. Destacarem tan sols alguns dels moments o esdeveniments que pensem que van contribuir a situar l'esport en edat escolar i l'educació física en el punt on es troba actualment en el context de la ciutat de Barcelona.

1r Congrés de l'educació física i l'esport en edat escolar, 1998

Durant la dècada dels 1990 l'educació física i l'esport en edat escolar havien mantingut l'acceleració impulsada pels Jocs del 92, milloraven les condicions, augmentava la pràctica, però ambdós mons seguien donant-se l'esquena. El 1r Congrés de l'educació física i l'esport en edat escolar va ser la primera vegada que professionals de l'àmbit de l'ensenyança, l'esport i l'Administració van trobar-se sota el mateix sostre per reflexionar i debatre diversos aspectes relatius

a l'activitat esportiva dels nois i noies en edat escolar. Es va impulsar des de la Direcció d'Esports, però la clau va ser la transversalitat aconseguida en l'organització mateixa, incorporant-hi l'Institut Municipal d'Educació i el territori. La part més innovadora va ser la participació dels infants i joves a través de l'Audiència Pública, activitat promoguda des de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona.

Un Congrés sense precedents, com deia la segona tinent d'alcalde i presidenta de l'Institut Municipal d'Educació en aquells moments, Eulàlia Vintró en l'acte d'inauguració " ... en anys de tradició i existència del Consell Escolar Municipal i el Consell de l'Esport Escolar de Barcelona, mai havíem fet una sessió conjunta. Ha estat necessària la convocatòria d'aquest Congrés perquè aquests dos mons que tenen tants punts de contacte entressin realment en un treball de col·laboració per obtenir una escola més esportiva i un esport més educatiu." (Ajuntament de Barcelona 1999)⁸

Aquest Congrés va significar el primer gran debat participatiu en el món de l'esport. El darrer trimestre del 1997 van repartir-se més de 7.000 guies de debat que van generar més de 100 debats a tots els àmbits de l'educació i l'esport.

Entre els fets destacables d'aquell moment històric i que van significar un punt d'inflexió en l'aplicació de les polítiques esportives en l'esport en edat escolar podem seleccionar-ne els següents:

- L'encert de posar de cara l'escola i l'esport. D'aquest moment sorgiren projectes encara vigents.
- Creació de la Taula de l'Educació Física i l'Esport, creada en cloure's el Congrés com una de les actuacions.
- La participació com a eina estratègica. La implicació de tothom i la coresponsabilitat resultant.
- La veu dels joves com a part fonamental del Congrés.
- L'aparició del primer estudi d'hàbits esportius dels escolars fora de l'escola.
- L'aparició del llibre de conclusions, amb 99 propostes concretes, que en el títol ja recollia l'esperit del nou camí a prendre en l'àmbit comú de l'educació i l'esport: *Una escola més esportiva i un esport més educatiu* (Ajuntament de Barcelona 1999).

Plans estratègics

En els darrers anys s'han impulsat dos plans estratègics sobre l'esport a la ciutat de Barcelona. El primer, el del 2003, el Pla estratègic de l'esport de Barcelona (PEEB) (Ajuntament de Barcelona 2003) va ser també el primer pla estratègic del sector d'una ciutat espanyola. El procés participatiu seguit de cara a la seva elaboració va permetre planificar conjuntament l'herència dels Jocs considerant l'optimització de les infraestructures creades, el reforçament de la relació de la ciutadania amb l'esport i l'afirmació de la ciutat com un referent mundial de l'esport.

Una de les àrees d'anàlisi creades i que esdevindria un dels eixos operacionals del Pla va ser⁹: "Barcelona, una ciutat que promou la pràctica esportiva. Un esport que construeix socialment la ciutat". En aquest eix s'embranchava tota la feina feta en el camp d l'esport en edat escolar i es creava una nova palanca d'impuls per fer avançar nous projectes i consolidar els existents.

Les actuacions empreses, sorgides de les propostes d'aquest primer pla estratègic i que beneficiaren directament la salut de les polítiques esportives dirigides a l'esport en edat escolar, podrien resumir-se en:

- Creació de l'Institut Barcelona Esport (IBE), una nova estructura d'organització en el si de l'Ajuntament de Barcelona. Amb prou capacitat operativa per liderar de manera dinàmica el sector esportiu de la ciutat.
- Creació de la Direcció de Promoció Esportiva en la nova estructura de l'IBE. Amb l'objecte de portar a terme una gestió més innovadora i de qualitat per a l'esport a la ciutat.
- Impuls del Pla de l'Esport en edat escolar.

L'any 2012, amb l'objectiu d'actualitzar i relançar l'estratègia políticoesportiva de la ciutat es publica *El Pla Estratègic de l'Esport 2012-2022* (Ajuntament de Barcelona 2012). Els dos anys previs es va treballar amb el sector amb els objectius per tal de validar i corregir les propostes del 2003, de formular noves estratègies i reestructuracions i de definir els nous plans directors i projectes estratègics fins al 2022.

Van definir-se sis grans dimensions del sistema esportiu de Barcelona, una de les quals va ser l'esport educatiu¹⁰. Les línies estratègiques i els plans directors d'aquesta dimensió van orientar-se a consolidar

i potenciar els programes creats els darrers sis anys, dels quals n'analitzarem alguns en el proper apartat. Entre els programes o actuacions sorgides de la filosofia d'aquest nou Pla estratègic podem destacar:

- Un impuls al paper del Consell de l'Esport escolar de Barcelona com a col·laborador en la promoció de l'esport en edat escolar a la ciutat.

- Creació d'una mesura de govern base del programa "Convivim esportivament" per tal de promoure l'esport fora de l'horari lectiu en zones desfavorides de la ciutat (Pla "Aprenem esportivament") i alhora utilitzar l'esport com a instrument per incidir en joves fora del sistema educatiu i laboral (Pla "Eines per la convivència").¹¹

- Impuls dels ajuts per a la pràctica esportiva fora de l'horari lectiu.¹²

⁸ Actes del 1r Congrés de l'Educació Física i l'Esport en edat escolar celebrat a l'INEFC els 21,22 i 23 de maig de 1998, impulsat per l'Ajuntament de Barcelona i acte final d'un procés de participació de tota la comunitat educativa i del món de l'esport mai vist. El Congrés es va obrir amb una ponència dels infants i joves de la ciutat que havien participat a l'activitat Audiència Pública de l'Institut Municipal d'Educació i més de 4.500 enquestes que van ser la base del 1r Estudi d'hàbits esportius dels escolars de la ciutat de Barcelona. El debat dels joves va girar entorn del tema "Educació física, esport i Salut: un dret d'avui i per a tothom"

⁹ Els altres dos eixos del PEEB van ser: EIX 1 Barcelona, ciutat de l'esport entre les ciutats del món i EIX 2 Barcelona, centre direccional de les activitats econòmiques i de coneixement vinculades a l'esport.

¹⁰ Les altres cinc dimensions van ser: esport i clubs, esport, ciutat i benestar, cohesió social i esport, esport motor econòmic de la ciutat i projecció internacional de Barcelona.

¹¹ Es desenvolupa al següent apartat

¹² Es desenvolupa al següent apartat

Situació actual de l'esport en edat escolar a Barcelona

A partir del 2006, i producte de les noves estructures creades, va implementar-se i desenvolupar-se de manera progressiva el Pla de l'Esport en edat escolar de Barcelona.

Els nous programes es van organitzar en dos grans blocs responent a les dues línies polítiques plantejades:

1. Aconseguir una bona i àmplia educació corporal en el marc de l'escola des del reforç de l'educació física curricular, la formació permanent del professorat i la implicació de les escoles en els esdeveniments esportius de la ciutat.

2. Estructurar, ordenar, donar a conèixer i dotar de qualitat el sistema de l'esport en edat escolar fora de l'horari lectiu tot tenint d'aliades les entitats esportives, escoles, clubs, famílies, i tots els agents que intervenen en aquest àmbit.

Els dos blocs resultants de l'aplicació de les dues estratègies exposades van ser i són: "L'escola fa esport a la ciutat" (complement curricular a l'educació física escolar) i "L'Esport en edat escolar fora de l'horari lectiu".

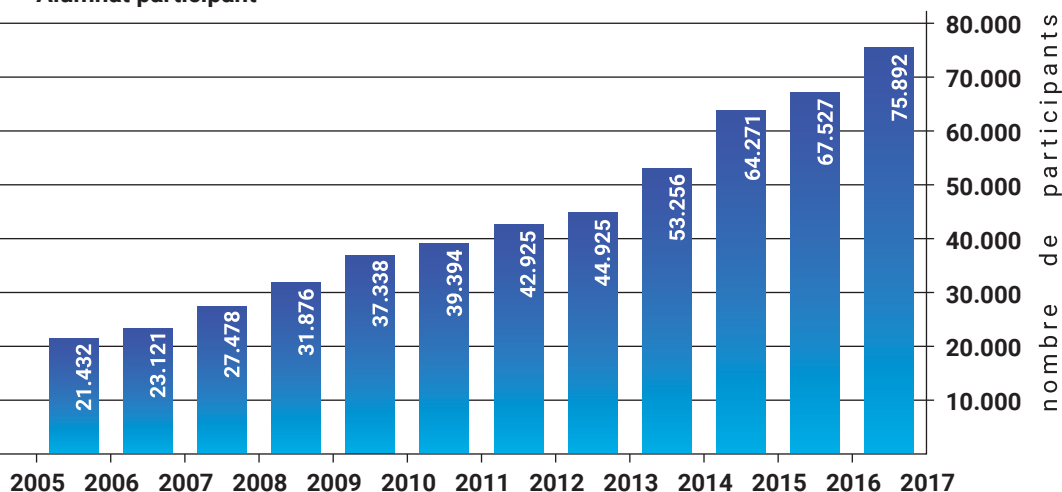
L'escola fa esport a la ciutat

A partir de l'any 1989, des de l'Institut Municipal d'Educació, es van crear i dissenyar una sèrie d'activitats inspirades en el concepte de Ciutats Educadores¹³. Totes les activitats que conformen el programa (actualment més de 44) en les quals hi participa directament l'alumnat, tenen les característiques comunes següents:

- Estar directament relacionades amb els continguts curriculars d'educació física com a mínim, i poder-se abordar, a més, des d'altres àrees.
- Proporcionar formació específica al professorat que implementa les activitats.
- Potenciar l'intercanvi de coneixement entre centres, així com compartir experiències, tant del professorat com de l'alumnat.
- Posar a l'abast dels centres educatius una organització d'activitats per a les quals no tenen recursos propis. Per exemple, la trobada de 8.000 nens i nenes de 2n de primària al Palau Sant Jordi per ballar tots junts dansa contemporània (Dansa ara).
- Donar a conèixer i apropar els espais esportius o instal·lacions esportives de la ciutat (Estadi Olímpic, Palau Sant Jordi, Anella Olímpica, parc de Collserola, centres esportius municipals, Velòdrom,...)
- Fer viure els grans esdeveniments esportius de la ciutat i potenciar-hi la participació dels infants i joves.

Al **gràfic 1** es pot observar l'evolució de la participació al programa des del curs 2005-2006 fins al 2016-2017, el nombre d'activitats també ha crescut progressivament d'11 activitats, el curs 2005-2006, a 44¹⁴, el curs 2016-2017.

Alumnat participant

Gràfic 1:

Evolució participació a les activitats del programa L'escola fa esport a la ciutat del curs 2005-06 al 2016-17

*Sense dades de l'activitat esports adaptats 2016-2017. Font: Institut Barcelona Esports.

El programa cobreix tots els cicles educatius i les escoles, d'acord amb el seu professorat s'han d'inscriure durant el mes de setembre compromentent-se a:

- Participar a la fase de formació (professorat implicat) el mes d'octubre
- Treballar a l'escola els continguts plantejats amb l'alumnat implicat (durant el curs)
- Participar a la trobada final amb tot l'alumnat que ha treballat la mateixa activitat.

Des de fa uns anys s'edita l'oferta i també és consultable a la web de l'IBE i la del PAE (Programa d'activitats educatives) de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona.

Prop de 80.000 infants i joves, més de 44 activitats i vora el 80% dels centres educatius de la ciutat participant-hi¹⁵, són dades que parlen per si soles i demostren la gran penetració i l'elevada qualitat d'aquest programa¹⁶.

El Pla de l'esport en edat escolar fora de l'horari lectiu

Com ja s'ha dit, la gran fita d'aquest Pla innovador i ambiciós, ha estat i és la de dotar de qualitat pedagògica i finalitat educativa les activitats esportives (3-18 anys) dutes a terme des dels diferents agents de la ciutat de Barcelona (Ajuntament de Barcelona 2008). Al mateix temps, es pretén establir itineraris esportius que reforcin la pràctica i minimitzin l'abandó.

Per aconseguir superar aquests reptes, el 2007 es va crear el Consell de Coordinació Esportiva, format

per tots els agents ofertants d'activitat esportiva en edat escolar fora de l'horari lectiu. Amb el sector es va crear un model pedagògic en coherència amb les etapes de desenvolupament esportiu. Aquest model defineix les etapes esportives i la tipologia d'activitats a desenvolupar a cada etapa. Quatre etapes i sis programes diferenciats, tal com es pot observar al **quadre 2**.

El treball inicial del Consell de Coordinació Esportiva pretenia donar a conèixer a les entitats l'estructura pedagògica dels programes esportius, encaminats a incentivar la formació dels tècnics, dotar-los de recursos pedagògics per poder augmentar la qualitat de l'oferta i motivar-los a crear els seus propis projectes educatius d'entitat esportiva.

Alhora també es van concentrar molts esforços en crear la Guia de l'oferta esportiva en edat escolar de Barcelona. La primera va aparèixer per difondre les activitats del curs 2006-2007 i segueix apareixent amb adaptacions tecnològiques.

Per donar suport a la posada en pràctica de les programacions a cada entitat, des del curs 2008-2009 es va distribuir a tots els monitors i monitores de les entitats que formaven part del Consell de Coordinació esportiva un pack de Suport a la programació que incloïa una agenda amb missatges i format estructurat per a la programació sistemàtica i uns blocs de fitxes de programació de sessions per estimular la preparació de cadascuna de les sessions.

¹³ El 1r Congrés de Ciutats Educadores va celebrar-se a Barcelona el 1990 i la xarxa ha estat, des de llavors, liderada des de la ciutat de Barcelona. El procés preparatori del Congrés va centrar-se en la reflexió sobre com educar des de les ciutats en cinc grans àrees de coneixement, una de les quals era el cos i l'activitat físicoesportiva. En aquest context, des de l'IMEB va iniciar-se el programa de Promoció de l'educació física, del qual van néixer les primeres activitats de l'actual programa *L'escola fa esport a la ciutat*.

L'any 2006 tot el departament de Promoció de l'Activitat Física i la Salut (nom de Programa de l'IMEB el 2006), va traspasar-se a, l'acabat de crear, Institut Barcelona Esports (IBE), per formar part de la nova Direcció de Promoció Esportiva.

¹⁴ Les activitats ofertes per al curs 2017-2018 són 45, més les jornades de formació del professorat.

¹⁵ Dades extretes de les inscripcions del curs 2017-2018

¹⁶ El 2011 es va publicar un llibre que profunditza en la filosofia d'aquest programa i desenvolupa 7 de les activitats més significatives titulat *Saltamos a la ciudad* (Carranza, Garriga i Llinàs 2011)

Quadre 2:

Model d'etapes esportives promogut pel Pla de l'Esport en edat escolar de Barcelona (2007)

Font: Ajuntament de Barcelona (2007)

	ETAPA EDUCATIVES	EDAT	ETAPA ESPORTIVA	PROGRAMES		
EDUCACIÓ INFANTIL	Bressol	0-3	Salpica	P. d'activitats aquàtiques		
	2n cicle	4	Mou-te	P. de motricitat		
		5		P. multiesportius / motricitat		
EDUCACIÓ PRIMÀRIA	Cicle inicial	6-8	Descobrim l'esport	P. Multiesportius		
	Cicle mitjà	8-10		P. Esport de lleure	P. d'activitat física	P. específics esportius
	Cicle superior	10-12				
ESO	1r cicle	12-14	Fem esport			
	2n cicle	14-16				
BATXILLERAT		16-18				

A més de la intencionalitat per millorar els aspectes programàtics i estructurals de les entitats, també es tenia molt interès per poder potenciar els valors a través de la pràctica esportiva i evitar situacions conflictives a les competicions escolars.

Amb aquest objectiu, l'any 2001 ja es va llançar la campanya "Compta fins a tres"¹⁷ conjuntament entre l'Institut Municipal d'Educació i l'Àrea d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona, en el marc de la Taula per a l'Educació Física i l'esport de la qual ja s'ha parlat anteriorment.

A més de seguir impulsant aquesta campanya, en el marc del Pla de l'Esport en edat escolar es van produir una sèrie de recursos per treballar el tema dels valors, sempre en col·laboració amb el Consell de l'Esport en Edat Escolar. Relacionem seguidament els més rellevants fins al 2011:

- 2007, campanya "Barcelona joc net" en el marc de l'Any Municipal de l'Esport. Va produir-se un tríptic i un cd sobre els valors de l'esport
- El 2008 es publica un còmic per treballar els valors de l'esport entre els joves anomenat Fora de Joc, on la història que es descriu passa a Barcelona
- El 2009 es reedita el manual d'assessoria a les famílies (de la campanya del 2001) dels esportistes en edat escolar "Les famílies també juguen".
- Des del 2006 fins al 2011, també en el marc de la Taula de l'Educació Física i l'Esport i en col·laboració directa amb la Diputació de Barcelona i l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, es va crear i impartir un curs on line de 30 hores sobre els valors de l'esport.
- El mes juny del 2008, l'Institut Barcelona esports i el Consell de l'Esport Escolar de Barcelona, amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona, la Secretaria General de l'Esport i el Consell Superior de l'Esport van organitzar les Jornades Internacionals d'Esport Escolar. L'objectiu d'aquestes jornades era debatre i posar en comú amb d'altres països les estratègies i mesures més adients per tal de potenciar la pràctica esportiva entre els escolars fora de l'horari lectiu.

A partir del 2012 van aplicar-se una sèrie de mesures que seguirien enfortint i consolidant el Pla de l'Esport en Edat Escolar a la ciutat de Barcelona, algunes d'elles responen a la convicció que l'activitat física i l'esport en edat escolar ha de ser un dret i d'accés universal.

Així doncs amb la idea que cap nen o nena i cap jove no pot ser privat d'accedir a la pràctica esportiva per raons d'origen, situació econòmica, gènere o capacitats, i amb el propòsit de seguir millorant la qualitat de l'oferta i els valors a transmetre, es van impulsar una sèrie de programes, mesures i actuacions que actualment representen una gran riquesa i aporten una fortalesa social única al Pla de l'Esport

Homologació de les entitats organitzadores de les activitats

Després d'uns anys treballant conjuntament amb totes les entitats organitzadores d'activitats i de proporcionar formació, documentació i recursos per millorar la qualitat de la seva oferta, el mes de maig del 2014 es va iniciar un procés d'homologació per garantir uns estàndards mínims i el compliment de requisits legals:

- Comptar amb una direcció tècnica i pedagògica amb la titulació adient
- Haver elaborat i tenir a disposició el projecte esportiu educatiu d'entitat
- Tenir les programacions d'activitats actualitzades
- Estar al dia de l'assegurança de responsabilitat civil i accidents

El fet de ser entitat homologada implica aparèixer a la guia d'oferta esportiva escolar que s'edita anualment, poder comptar amb formació i recursos didàctics, així com que les famílies usuàries de les entitats homologades puguin gaudir de les subvencions anuals per a la pràctica esportiva en edat escolar. L'evolució de les entitats homologades des del 2104 fins al 2017 es pot observar en el [gràfic2](#).

Subvencions per a la pràctica esportiva en edat escolar

El curs esportiu 2014-2015 es va obrir amb una novetat per garantir l'accés universal a la pràctica esportiva, iniciativa que es manté a l'actualitat.

L'enquesta d'hàbits esportius dels escolars de la ciutat de Barcelona, presentada el gener del 2014, revelava per primera vegada que un factor de la no pràctica esportiva, reconegut pels mateixos escolars, era la qüestió econòmica (un 15% en pregunta multifactorial) (Ajuntament de Barcelona 2014).

Per intentar pal·liar aquest problema emergent, es va convocar per primera vegada una subvenció per a les famílies dirigida a infants i joves d'entre 6 i 17 anys que volguessin practicar esport fora de l'horari lectiu en alguna de les entitats homologades per l'Ajuntament.

Per accedir a aquest ajut cal acomplir uns requisits exclusivament econòmics i d'empadronament a la ciutat de Barcelona¹⁸. Des de la primera convocatòria fins aquests moments, l'increment d'ajuts concedits ha estat exponencial, amb la qual cosa es demostra que s'està cobrint una necessitat molt real de la ciutadania (vegeu [gràfic 3](#)).

L'increment d'ajuts concedits ha anat acompanyat per l'augment proporcional de la dotació pressupostària palesant la prioritat de l'Ajuntament que és aconseguir que l'activitat esportiva en edat escolar no es vegi obstaculitzada per barreres econòmiques. Dels prop de 600.000 euros del curs 2014-15 s'ha passat als gairebé tres milions del curs 2017-18

Convivim esportivament

A la ciutat de Barcelona, durant els anys de la crisi econòmica iniciada els darrers anys de la primera dècada dels 2000, les diferències territorials i la fractura social per raons econòmiques van augmentar i van afectar la quotidianitat de moltes famílies.

El maig del 2012, per donar resposta a aquesta nova realitat que a més es vinculava amb la manca d'oferta esportiva en edat escolar en les zones més vulnerables de la ciutat, es va posar en marxa una nova iniciativa.

La manca de dinamització d'activitats esportives fora de l'horari lectiu en alguns centres docents se sumava a la manca d'oferta esportiva per a joves amb risc d'exclusió social pel fet d'estar fora del sistema educatiu i laboral.

Amb l'objectiu de donar resposta a aquesta doble necessitat, es va presentar una mesura de govern que es va nomenar "Convivim esportivament". La Fundació per l'Educació i l'Esport va ser l'encarregada d'implementar-la el curs 2012-2013. Després de pràcticament sis anys de treball intens fent xarxa amb tots els actors que intervenen al territori, s'ha consolidat una oferta de molta qualitat que ha integrat com a monitors nois i noies captats a les mateixes activitats. L'esport com a eina per a la cohesió social i la integració ha estat i és una realitat. El [gràfic 4](#) mostra l'evolució de la participació, però el més interessant és que aquesta participació se situa als barris més desfavorits de la ciutat. L'oferta es fa a un cost simbòlic i assequible per a tothom.

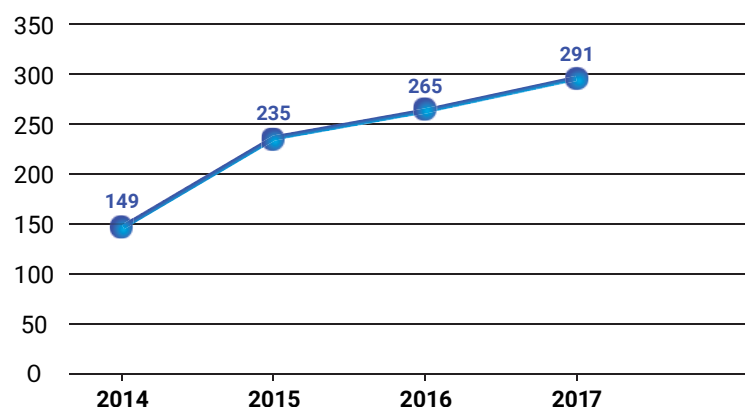
¹⁷ Campanya adreçada a joves esportistes i les seves famílies que promou el comportament positiu en la competició esportiva escolar. De gran penetració i encara activa, es complementa amb el Premi "compta fins a tres" (16ena convocatòria l'any 2017).

¹⁸ Els criteris de la darrera convocatòria 2017-2018, ampliava l'edat a 19 anys en el cas de patir discapacitat intel·lectual. Dels costos marcats a la convocatòria en funció de la tipologia d'activitat, l'import de les subvencions per a les famílies amb rendiment econòmic (renda per membre de la família) situat entre 0 i 6.140 euros l'any, representa fins al 90% del cost de l'activitat; el 60% per a les famílies amb un rendiment econòmic entre 6.140 i 9.956,66 euros l'any, i del 30% per a les famílies amb un rendiment entre 6.956,66 i 12.000 euros l'any.

Gràfic 2:

Evolució de les entitats homologades del 2014 al 2017

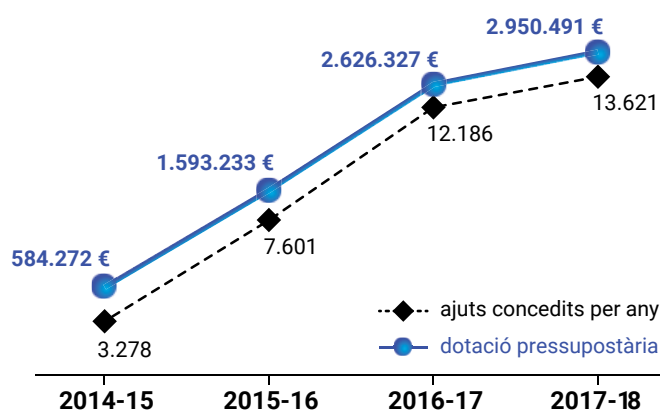
Font: Institut Barcelona Esports

Gràfic 3

Evolució del nombre d'ajuts a les famílies del 2014 al 2018

Font: Institut Barcelona Esports

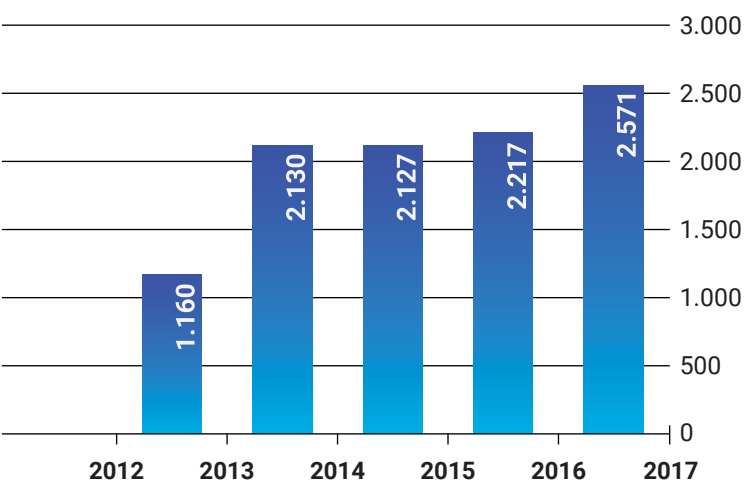
Gràfic 4:

Evolució de la participació al programa "Convivim esportivament" des del curs 12-13 al 16-17

*Sense dades de l'activitat esports adaptats 2016-2017.

Font: Institut Barcelona Esports.

Infants i joves participants

Consell de l'Esport Escolar de Barcelona (CEEBS)

El paper del Consell de l'Esport Escolar de la ciutat de Barcelona ha anat variant i evolucionant al llarg dels seus 40 anys d'existència.

Com ja hem vist en apartats anteriors, l'acostament i participació en les polítiques municipals van ser una prioritat del Congrés del 1998. Posteriorment s'han anat desenvolupant projectes comuns i entreteixint xarxes de complicitat per tal de millorar els valors de la competició esportiva en edat escolar, per augmentar la pràctica esportiva dels escolars, per fer arribar l'esport a les zones més desfavorides i per seguir acostant el món de l'esport i la comunitat educativa.

La creació de la Fundació per l'Educació i l'Esport ha estat un instrument que ha canalitzat algunes de les prioritats polítiques municipals dels darrers anys. L'execució del programa "Convivim esportivament" i l'impuls de "L'estiu fantàstic" han estat cabdals.

La participació en els Jocs Escolars de la ciutat, l'organització dels quals constitueix la comesa principal del CEEBS, ha anat creixent de manera progressiva i ja s'han superat els 40.000 participants.

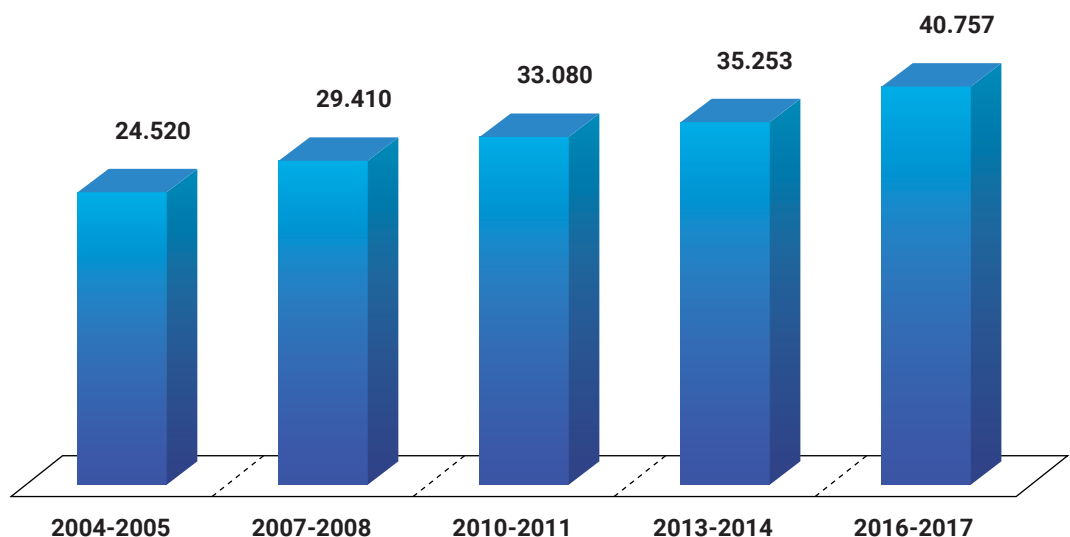
Gràfic 5:

Participació competicions CEEBS

Dades de participació a les competicions del CEEBS

*Sense dades de l'activitat esports adaptats 2016-2017.

Font: Institut Barcelona Esports.

Conclusions

Després d'haver fet aquest ràpid repàs de l'evolució de l'educació física i l'esport en edat escolar a la ciutat de Barcelona, som molt conscients de les limitacions que imposen aquestes poques pàgines per analitzar el que ha anat succeint al llarg d'aquests més de 30 anys abastats.

En aquests apunts finals volem remarcar la vitalitat i la salut del sector que ens ocupa a la nostra ciutat. Amb el Pla de l'Esport en Edat Escolar de Barcelona s'ha volgut treballar amb tots els agents i avançar plegats cap a la qualitat i l'accessibilitat universal.

Aquesta complicitat i reconeixement de la gran tasca dels clubs, ampes, escoles, associacions, fundacions, federacions, entitats, etc., pensem que és allò més valuós del que disposem i hem de continuar tenint-ne molta cura.

Per altra banda, el seguiment i l'avaluació constant de totes les noves polítiques i actuacions ens permetrà corregir i millorar tot allò que es va fent. Els indicadors que s'utilitzen per prendre la temperatura de la situació i evolució de l'esport en edat escolar són bàsicament els resultants de l'Enquesta dels hàbits esportius dels escolars de la ciutat de Barcelona, que es repeteix de forma periòdica i ens aporta una claríssima radiografia de la realitat. El fet que se n'estigui preparant la 4a edició ja ens permet poder parlar de tendències i poder predir possibles escenaris sobre els quals, si no reben una valoració favorable, s'hi pot actuar en conseqüència. Una eina d'aquest tipus és el millor que podem tenir per planificar, conjuntament amb la població, noves línies estratègiques.

Amb aquest vol d'ocell al llarg dels darrers 30 anys, sí que podem afirmar que els Jocs del Barcelona 92 van significar un impuls en la consecució d'algunes fites més que necessàries en l'educació física i l'esport i que tots plegats, amb complicitat, col·laboració i entesa (valors promoguts també als Jocs del 92), vam saber aprofitar per seguir avançant en el sentit de fer créixer la pràctica esportiva entre els escolars, una pràctica de qualitat, educativa, saludable i cohesionadora.

Referències

Ajuntament de Barcelona. 1999. *Una escola més esportiva i un esport més educatiu. Conclusions del Congrés de l'Educació Física i l'Esport en edat escolar a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Educació/ Direcció d'Esports.

Ajuntament de Barcelona. 2003. *Pla Estratègic de l'Esport de Barcelona*. Barcelona: Direcció d'Esports.

Ajuntament de Barcelona. 2007. *Pla de l'esport en edat escolar de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.

Ajuntament de Barcelona. 2007. *Estudi dels hàbits esportius escolars a Barcelona*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.

Ajuntament de Barcelona. 2008. *Pla de l'esport en edat escolar de la ciutat de Barcelona. Proposta de currículum per a les activitats esportives fora d'horari lectiu de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.

Ajuntament de Barcelona. 2012. *Pla Estratègic de l'Esport de Barcelona 2012-2022*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.

Ajuntament de Barcelona. 2014. *Enquesta dels hàbits esportius dels escolars de la ciutat de Barcelona*. Document no publicat, presentat el mes de gener del 2014.

Bossom, N. i M. Carranza (coord.). 1997. *Passat i present de l'educació física a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Impremta Municipal.

Carranza, M., H. Garriga i M. Llinàs. 2011. *Saltamos a la ciudad. Siete propuestas para vivir la educación física fuera de la escuela*. Barcelona: Ed. Graó.

CONI. 1984. *Escoles d'Iniciació Esportiva, Guia Tècnica I i II*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Col·lecció Esport a l'abst.

Ministerio de Educación y Ciencia. 1989. *Libro blanco para la reforma del sistema educativo*. Madrid: Centro de Publicaciones. Ministerio de Educación y Ciencia. <https://sede.educacion.gob.es/publiventa/d/913/19/0>

Solanellas, F. i A. Camps. 2017a. "Los Juegos Olímpicos de Barcelona. 25 años después (I)." *Apunts d'Educació Física i Esports* 127: 7-26. doi:10.5672/apunts.2014-0983.es.(2017/1).127.01

Pedró, F. 2008. *El Professorat de Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània : Fundació J.Bofill. Col·lecció Polítiques 60.

Puig, N. i M. Garcia. 1986. *L'Esport escolar a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Col·lecció Esport a l'abst.

Vila, I. 1998. "L'Ús del temps de la població infantil i juvenil: els hàbits esportius." *A Congrés de l'Educació Física i l'Esport en edat escolar a la ciutat de Barcelona 21-23 de maig de 1998*, 5-25. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Les atletes Tulu, etiop, i Mayer, sud-africana, van representar el final de l'Apartheid celebrant juntes les seves medalles a Barcelona 92.

Ricardo Sánchez Martín
Blanquerna, Universitat Ramon Llull

Esport i cohesió social a la Barcelona postolímpica (1992–2017): l'ús esportiu de l'espai públic i les noves socialitats

---

Es fa redundant afirmar la importància de l'impacte dels Jocs Olímpics i Paralímpics celebrats a Barcelona l'any 1992 respecte de la transformació de la ciutat en els seus aspectes urbanístics, d'equipaments, de noves centralitats urbanes i, en definitiva, de nous estils de vida ciutadans. I coincidir avui, vint-i-cinc anys després, sobre les conseqüències, esportives i socials, que se'n poden desprendre de forma global respecte de la cohesió social de la ciutadania, es fa extremadament complex per raó de l'espai disponible. És per això que centrarem el debat entorn de les potencialitats i riscos de l'ús esportiu de l'espai públic a la ciutat.

En relació amb la cohesió social ciutadana a partir dels JJOO, una primera reflexió ineludible fa referència a la confrontació de diferències que es va posar en joc, la qual va tenir un paper d'eix identitari per a la construcció de la inclinació emocional i simbòlica, que és a la base de la cohesió social de la nova Barcelona que va emergir amb els JJ.OO. Una cohesió social que es va articular simbòlicament, precisament, a partir de la diversitat i la negociació dels conflictes interns: batalla d'identitats nacionals reflectida en la "guerra de les banderes", desigualtats socials i urbanes entre diferents col·lectius i districtes, partits polítics enfrontats, etc. Per MacAloon (1996) es tractava d'oposicions socials estimulants i de lluites per la identitat nacional que van permetre "completar" el disseny urbanístic de Barcelona i presentar-la com una ciutat oberta, plural i cosmopolita, assentada sobre unes arrels culturals i nacionals pròpies, en el marc d'un Estat modern; al mateix temps que es desenvolupava una certa idea de civilitat lligada a un "patriotisme urbà" barceloní (Delgado 2007).

La segona reflexió fa referència a la força simbòlica de l'esport que en la modernitat apareix com un valor simbòlic totalitzador. En efecte, els símbols esportius olímpics i la seva metanarrativa modernitzant i de progrés van acabar conquerint festivament la ciutat. Per això, al costat de les crítiques al "model Barcelona" de desenvolupament urbà (entès com un model de col·laboració entre l'Administració i el sector empresarial) que va fer de l'organització dels Jocs Olímpics no només una oportunitat única per a la remodelació urbanística de la ciutat, sinó, sobretot, un mitjà per impulsar-la com a centre d'inversions, turisme i negocis, "creant un règim urbà que dóna prioritat al creixement econòmic per sobre d'altres consideracions socials i de ciutat"

(Casellas 2006, 61); al costat d'això, dèiem, també pot aparèixer l'al·lusió al fet que, aquesta política urbanística, va trobar el consens social necessari gràcies a l'ocupació simbòlica de la ciutat a través de l'esport. En definitiva, "a Barcelona la ciutat és el carrer" com assenyala Borja (2009), i el carrer va ser ocupat per l'esport.

En les línies que segueixen analitzarem el paper de l'esport en l'espai públic urbà en relació amb la cohesió social i la representació simbòlica en una societat diferenciada, globalitzada i transcultural.

Esport i cohesió social

La preocupació per l'articulació de la societat en la modernitat sorgeix en el debat teòric de la mà d'autors clàssics com Tönnies, Durkheim i Parsons, els quals constaten els problemes d'integració, sistèmica i social, de les modernes societats diferenciades. Per a Durkheim, el risc principal era l'anomia social provocada pels dèficits d'integració social (Martuccelli 2014). Una societat moderna que havia de teixir un nou tipus de solidaritat orgànica (enfront de l'anterior solidaritat mecànica de la societat tradicional) per acompanyar el procés d'individualització i, al mateix temps, trobar una nova institució social per substituir la religió tradicional com a font d'efervescència social, representacions col·lectives i moral normativa (Durkheim 1982). Per a alguns teòrics, l'esport pot ser considerat aquest nou espai institucionalitzat per a la construcció d'identitats col·lectives i transmissió de valors normatius en el marc de l'efervescència social i el contagi emocional. Per a Salvador (2005), entre les funcions a destacar dels rituals esportius hi ha la creació de cohesió social i la sacralització de continguts imprescindibles per a l'existència del grup. També Collins (2009) posa l'accent dels rituals d'interacció en el model del focus comú (esportiu, en el nostre cas), en les barreres excloents o límits, en la consonància emocional i en la corporeïtat, i ens presenta un model d'anàlisi especialment apte per a l'estudi de les pràctiques esportives urbanes, ja que tenen quatre efectes principals: la solidaritat grupal, la producció d'energia emocional individual, l'ús compartit de símbols que representen al grup i sentiments de moralitat. No obstant això, l'esport no ha de ser entès exclusivament des d'un punt de vista funcionalista com un instrument institucionalitzat per al manteniment de l'ordre social, sinó que l'esport ha de ser considerat també un àmbit clau per a la creativitat situada i la gènesi de noves lògiques socials¹⁹. En efecte, si el funcionalisme fa de l'esport un mer mecanisme transmissor de valors adequat per a la integració i reproducció de la societat, "la teoria de la creativitat de l'acció aplicada a l'esport pot explicar essencialment els processos de contingència, creació, transformació i canvi (...) i fer de la corporalitat i l'esport un espai clau per a (...) la gènesi de nous valors socials" i, per tant, per a l'experimentació de noves formes ciutadanes (Sánchez 2017, 83).

El concepte de "cohesió social", vinculat, però diferent dels conceptes de capital social, integració, xarxes, inclusió i participació social, és objecte de diferents interpretacions, amb tot, hi ha una sèrie de dimensions constitutives que hi apareixen de forma recurrent: els vincles socials, els valors compartits, la confiança institucional, el capital social i sentit de pertinença. Aquestes dimensions han d'anar acompanyades de solidaritat social i reducció de les desigualtats i poden requerir un cert ordenament i control social. D'altra banda, s'articulen en diferents nivells, des del micro social al macro social, i poden estar subjectes a diferents polítiques públiques (Mora 2015). En efecte, la cohesió social en les societats democràtiques no pot ser únicament entesa com un atribut de societats que comparteixen valors, sinó que aquests valors, per la seva banda, han de ser igualitaris. Per això, és necessari desenvolupar estratègies polítiques i institucionals per reduir les desigualtats socials (Barba 2011).

Des del nostre punt de vista, l'esport pot ser considerat un ritual bàsic en la configuració de les societats modernes i un element cohesionador important, ja que facilita la creació, densificació i expansió dels vincles socials, incrementa el capital social, refereix identitats individuals i col·lectives i pot generar noves solidaritats socials. Per estudiar aquest vincle entre esport i cohesió social a Barcelona, analitzarem l'evolució de la pràctica esportiva a la ciutat i les polítiques esportives amb especial atenció a l'ús esportiu de l'espai públic urbà, en considerar-ho un àmbit privilegiat per a l'estudi de les noves dinàmiques socials.

¹⁹ Per al desenvolupament de la teoria de la creativitat de l'acció situada, vegeu Hans Joas (2013).

Els usos esportius de l'espai públic a Barcelona

És oportú analitzar en primer lloc algunes dades d'hàbits esportius de la població barcelonina. Batlle i Niubò (2002) oferien una sèrie de dades de pràctica esportiva dels barcelonins en la seva avaluació de la pràctica esportiva local una dècada després dels JJ.OO. de Barcelona'92. El primer que constataren era l'increment de persones que practicaven esport. El 1989, els practicants regulars d'activitat física eren el 47,1% de la població. L'any 1999 el 58% de la població feia activitat física o esport almenys una vegada per setmana. Els autors destacaven que el 41% dels practicants regulars de l'enquesta de 1999, no feien ús de cap instal·lació esportiva, sinó que utilitzaven els espais urbans i naturals d'accés lliure.

En la seva anàlisi constataren una sèrie de problemes en el camp de l'esport, entre els quals es pot destacar:

- a) l'esport reglat de competició no comptava amb prou associats ni prou patrocinis
- b) hi havia una distribució desigual d'espais públics oberts
- c) la falta d'adaptació a les noves cultures esportives, més desburocratitzades i menys compromeses.

A més, aquests problemes es veien agreujats per l'arribada de persones immigrants amb pràctiques socials i esportives diverses que utilitzaven un espai públic insuficient i no adaptat a les seves necessitats.

Per donar solució a aquests problemes, entre d'altres, es va dissenyar el Pla Estratègic de l'Esport de 2003 (Ajuntament de Barcelona 2003). Un pla que s'estructurava al voltant de tres eixos:

Eix 1, Barcelona, ciutat de l'esport entre les ciutats del món

Eix 2, Barcelona, centre direccional de les activitats econòmiques i de coneixement vinculades a l'esport

Eix 3, Barcelona, una ciutat que promou la pràctica de l'esport. Un esport que construeix socialment la ciutat.

Observant la temàtica que ens ocupa aquí, hi trobem que l'Eix 3 es va definir amb l'objectiu de promoure la pràctica de l'activitat esportiva i contribuir amb l'esport a la construcció i cohesió social de la ciutat. D'entre els projectes prioritaris del pla d'acció que es va dissenyar, cal destacar, per la temàtica abordada, el número 9 que planteja com a objectiu "Afavorir la utilització de l'espai públic per a la pràctica esportiva", i el número 12, que s'orienta cap a un "Esport integrador: participació efectiva per garantir que l'esport arriba a tothom".

Posteriorment, l'any 2012, es va presentar un nou Pla Estratègic de l'Esport 2012 – 2022 (Ajuntament de Barcelona 2012). S'hi va destacar la complexitat del sistema esportiu contemporani i s'hi van assenyalar diferents dimensions d'actuació. En la dimensió 3, "Esport, ciutat i benestar", trobem la pràctica esportiva a l'espai públic; i en la dimensió 4, la cohesió social, que vol afavorir la pràctica esportiva inclusiva.

Analitzant els factors coincidents en el seu pròctic esportiu sobre l'any 2022, hi destaca la importància que es concedeix a l'espai públic com a eina de cohesió social i acolliment de persones immigrants. És per això que s'hi insta a mantenir els equipaments a l'aire lliure, tant a la platja com a la muntanya, durant tot l'any. De fet, es proposa preveure l'ús esportiu en el disseny dels nous espais públics i el Pla ja avança solucions per evitar conflictes derivats de l'ús esportiu d'aquests espais. Més endavant, en la definició de les línies estratègiques, apareixeran separats i la cohesió social se centrarà especialment en l'esport inclusiu adaptat.

Pel que fa a l'ús esportiu de l'espai públic, es considera una tendència creixent, atenent al fet que es calcula que el nombre de persones que habitualment utilitzen esportivament l'espai públic urbà supera les 400.000. Cal assenyalar, a més, que en algunes pràctiques urbanes com el skate, Barcelona és una icona internacional i receptora d'esportistes d'arreu del món.

La importància concedida a l'esport en l'espai públic es reflecteix en el projecte "Barcelona, circuit d'emocions esportives", en el qual *Barcelona es*

presenta com un escenari esportiu, i es preveu la possibilitat d'augmentar l'activitat física de tota la ciutadania i potenciar i ordenar l'ús, tant de l'espai urbà com de l'espai natural, per a la pràctica esportiva (Ajuntament de Barcelona 2012, 72).

En analitzar les dades d'evolució de la pràctica esportiva que ens ofereixen les enquestes de 2006 i 2013, observem un creixement de la pràctica l'any 2006 que arriba al 65% de la població de 15 a 74 anys, que posteriorment baixa 7,4 punts percentuals el 2013, i situa en un 57% el percentatge de població que practica esport. Aquesta davallada en la pràctica d'activitats físicoesportives afecta pràcticament tots els col·lectius, però especialment els més vulnerables socialment. D'acord amb els diacrítics utilitzats habitualment en aquest tipus d'enquestes, podem dir que el descens de pràctica esportiva ha estat més important entre les dones que entre els homes, més rellevant en el col·lectiu d'edats compreses entre 55 i 64 anys, així com entre la població estrangera, entre les persones en atur i entre la població amb un nivell socioeconòmic baix. D'altra banda, diversos districtes de la ciutat presenten desigualtats pel que fa a l'adequació d'instal·lacions esportives o a l'existència d'espais a l'aire lliure oberts a la pràctica esportiva, o bé pel que fa a l'accessibilitat econòmica. Es continuen mantenint desigualtats entre els diferents col·lectius socials; per exemple, la població estrangera addueix, en major mesura que altres col·lectius, com a motiu principal per no associar-se, el fet que troba cares les quotes a pagar. Aquest també és el principal motiu per a la població en general amb un nivell socioeconòmic baix. Tot el que s'ha dit palesa que, malgrat els avanços, la igualtat en la pràctica esportiva encara no s'ha aconseguit i ha de seguir sent un objectiu prioritari en les polítiques esportives públiques.

Altres dades significatives que ofereixen les enquestes d'hàbits físicoesportius dels barcelonins de l'any 2006 i del 2013 (Ajuntament de Barcelona 2007 i 2013) són les relatives a la forma de practicar esport i al tipus de vincles socials que s'estableixen. Observant l'enquesta del 2006 es veu que el 67,3% practicava esport de forma individual, més que l'any 1999, en què el percentatge se situava en un 52,2%. La pràctica amb amics havia baixat a un 53,6% (el 1999 se situava en el 56,4%). La pràctica per raó de la pertinença a un club, associació o federació va baixar al 5,7% (el 1999 era del 10,9%).

Tan sols 10,1% dels esportistes estaven federats. El 76,9% no pertanyia a cap club o associació. El 42,6% no utilitzava mai instal·lacions esportives per a la seva pràctica. Els practicants usuaris habituals de l'espai públic urbà arribaven al 75%; usuaris del carrer, un 39%; els parcs, un 22,8%; la platja, un 9,95%, i el port/mar, un 5%. Entre els que practiquen activitat física de forma regular, aquest percentatge s'incrementava encara més, i arribava al 92,5%, essent usuaris preferentment del carrer, els parcs i la platja. De fet, les opinions més favorables a la intervenció de l'Administració es donen en la proposta de millorar els equipaments esportius al carrer, en un 95%. L'enquesta del 2013 ratifica aquesta tendència a la individualització i desinstitucionalització de la pràctica esportiva. Només el 21,8% dels esportistes barcelonins està associat. Entre els motius per a la pràctica esportiva que creixen en percentatge hi ha «millorar la forma física» (78,4%) i «mantenir o millorar la salut» (73,8%). Per trobar-se amb els amics és un motiu que disminueix fins al 14,1% (22,9% el 1999). També ho fan els motius “perquè m'agrada” (29,9%, davant d'un 60,8%, el 1999) i “per diversió i passar l'estona” (26,8%, davant d'un 36,8%, el 1999). Tots els esports «clàssics» acusen descensos pel que fa la pràctica: el futbol passa del 10,1% l'any 2006 al 8% el 2013; el tennis és practicat pel 3,5%; el bàsquet se situa en un 3,3%; l'atletisme en un 1,2%; el voleibol, un 0,9%; l'handbol, un 0,1%. La pràctica esportiva es fa en solitari, individualment, en un 75,4%. Només un 51% utilitza instal·lacions esportives habitualment. Un 42,2% fa ús habitual del carrer per practicar esport; un 17,1% els parcs de la ciutat; la muntanya, el 14,9%; la platja, el 8,7%; la pròpia casa, el 8,2%; el port o el mar, el 6,8%.

Totes aquestes dades reforcen la idea del descendentament, desequilibri i pèrdua de volum del model esportiu tradicional enfront d'altres formes de practicar esport. Es tracta, en efecte, de l'emergència de noves pràctiques esportives més personalitzades, desburocratitzades, deslocalitzades i desinstitucionalitzades, que generen noves socialitats (toves, líquides, plurals i sense compromisos regulats) que es regeixen per l'establiment de “relacions pures” (Bauman 2005). Activitats que posen en relleu la importància de l'esport als espais públics com a punt de trobada, com a generador de xarxes socials i cohesió social (Puig i Maza 2008; Sánchez i Capell 2010).

Algunes d'aquestes ocupacions a través de l'activitat física vénen acompanyades d'agençaments simbòlics i materials de l'espai públic²⁰. Convé no oblidar que aquests usos esportius de l'espai urbà impliquen unes apropiacions de l'espai no sempre exemptes de conflictes, a causa de la massificació i la «privatització» de l'espai públic que va lligat a algunes pràctiques esportives que produeixen apropiacions permanents i territorialitzacions de l'espai en alguns casos amb ànim de lucre i benefici privat²¹. D'altra banda, cal constatar que l'expansió de les noves tecnologies està facilitant la localització dels espais públics urbans de pràctica esportiva. Així, per exemple, per a una gran part de *skaters* l'espai²² és el punt de trobada on practicar, compartir i realitzar els seus trucs, habilitats i proeses, encara que aquest espai tant pot ser un *skatepark* com un espai agenciat, en tots dos casos, però, es comparteixen socialment, s'identifiquen i es localitzen facilitant l'ús esportiu de l'espai i, en alguns casos, totalitzant l'espai.²³

Amb tot, convé assenyalar que, encara que no totes les pràctiques esportives atorguen la mateixa importància a l'itinerari urbà, totes elles estan evolucionant cap a una certa reorganització no planificada, que involucra cada vegada més agents socials i tendeix a eliminar els aspectes més incerts dels espais i recorreguts, però no pas les tensions i conflictes derivats del seu impacte en l'ús social de l'espai públic. Per exemple, per als practicants de *longboard* els recorreguts tenen un paper fonamental i és habitual que es creïn plataformes en les quals els *skaters* comparteixen itineraris mapejant la ciutat en una pluralitat de *traks* (rutes o pistes)²⁴. També el recorregut és el més habitual per als patinadors que tenen rutes urbanes pels diferents barris de la ciutat, en la majoria d'ocasions, acordades amb l'administració local²⁵. Amb l'auge del *running*, més corredors recorren la ciutat reconvertint l'espai urbà en un mapa multitraçat per a la carrera²⁶. En definitiva, una pluralitat de plataformes i agents diversos ofereixen diferents recorreguts esportius per la ciutat, noves experiències urbanes que, en alguns casos, es plantegen com una nova oferta turística per conèixer la ciutat²⁷. Es tracta d'un èxit esportiu que, en un primer moment, es va viure com una conquesta ciutadana, però que actualment corre el risc de convertir-se en una pràctica totalitzant i exclouent en l'ús social de l'espai.

Un exemple clar dels riscos associats a aquest

tipus d'ocupació esportiva de l'espai públic urbà, el trobem en el cas del Front Marítim de Barcelona (FMB). El FMB va ser considerat un subprojecte específic en el Pla Estratègic de l'Esport 2012 – 2022 amb la voluntat “d'impulsar la relació de Barcelona amb la platja i el mar amb la finalitat d'aconseguir que el front marítim esdevingui una oportunitat per millorar la qualitat de vida dels seus habitants” (Ajuntament de Barcelona 2012: 74). No obstant això, en un excel·lent estudi, encara inèdit, dut a terme per Maza i Ramírez (s.d.), es pot comprovar com aquest espai, pensat com una utopia per al retrobament ciutadà amb el mar, s'ha anat convertint en una distopia consumista i alienant, que reflecteix un procés progressiu de banalització de l'espai públic. Un espai social i esportiu que lluny de ser lloc de trobada ciutadana facilitador de l'enfortiment de les xarxes socials, tal com es pretenia, s'ha convertit en un mer escenari narcisista i en un nou “producte urbà en clau de mercaderia”.

Conclusions

Moltes d'aquestes noves pràctiques esportives a l'espai públic, estableixen nous paràmetres de socialitat. Pel seu caràcter desregularitzat, desinstitucionalitzat i personalitzat es presenten com espais per a la creativitat social situada (Joas 2013). Modernismes somatitzats, experiments socials i esportius que exploren el reacoblament social a partir de la vivència de la ciutat i l'experiència esportiva. Un esport subpolític, participat, que així es presenta com virtualitat, contingència, possibilitat. Postmodernitat esportiva entesa com a arqueologia del futur, especialment en l'àmbit urbà globalitzat i transcultural.²⁸

Tant és així, que poden ser enteses com a pràctiques esportives, socials i polítiques de risc. Per això, la política esportiva no pot deixar aquests espais urbans en mans del mercat, ni tampoc imposar rígids criteris reguladors mitjançant premisses exclouents. En efecte, la política esportiva d'intervenció social sobre l'espai públic urbà hauria de ser entesa com una política deliberativa i col·laborativa en el sentit que li dona Beck (2005). Resulta, per tant, imprescindible iniciar noves recerques que explorin models de gestió col·laborativa en la governança d'aquest fet socioesportiu.²⁹

²⁰ Vegeu, per exemple, el cas de l'espai públic de la Foixarda i la seva apropiació simbòlica i efectiva per part de la comunitat d'escaladors.

²¹ Tal com es desprèn de la conferència pronunciada per Xavier Camino en el marc de les Jornades organitzades per la plataforma Idensitat a Arts Santa Mònica, el juliol de 2016, que va tenir per títol «Esport al Front Marítim de Barcelona».

²² Lloc per practicar *skater*. Hi ha un cert consens a considerar la plaça del MACBA l'espot més famós del món.

²³ Vegeu, per exemple la web *Barcelona Espot Patí*, on no només s'hi indiquen els *skatepark*, sinó també el que anomenen «fora de sèrie»: espais impossibles amagats en diversos barris de Barcelona. <https://barcelonaskatespots.wordpress.com/>

²⁴ Vegeu, per exemple, http://www.elskate.net/rutas_longboard.html

²⁵ Per al cas dels patinadors a Barcelona, vegeu: <http://www.patinarbcn.org/ca/rutes>

²⁶ Vegeu, per exemple, <https://www.strava.com/local/es/barcelona/running/routes>

²⁷ Vegeu el cas de les empreses que organitzen rutes per Barcelona de running amb guia (entrenador personal), com Barcelona Running Tours o 360° Running Barcelona, combinant running i turisme guiat per la ciutat.

²⁸ Per entendre el paper clau de la ciutat global com a estructura complexa que articula una varietat de processos transfronterers, vegeu Sassen (2010).

²⁹ En aquesta línia se situa el projecte de recerca "Modelos colaborativos de gestión del espacio público para la promoción de la actividad físico-deportiva", dirigit per Sacra Morejón des del *Grup de Recerca i Innovació en Esport i Societat* de la Universitat Ramon Llull, que té com a objectiu dissenyar models participatius de col·laboració entre l'Administració i els diferents agents socials i esportius implicats, amb la finalitat de desenvolupar en tot el seu potencial els avantatges econòmics, culturals, socials i urbanístics de l'esport i minimitzar les externalitats negatives que es deriven de la seva implantació en l'espai públic urbà i periurbà.

Referències

- Ajuntament de Barcelona. 2003. *Pla Estratègic de l'Esport de Barcelona*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.
- Ajuntament de Barcelona. 2006. *Enquesta hàbits esportius a Barcelona. Presentació de resultats*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.
- Ajuntament de Barcelona. 2013. *Enquesta de hàbits esportius de la població adulta a Barcelona 2013*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.
- Ajuntament de Barcelona. 2012. *Pla Estratègic de l'Esport de Barcelona 2012 - 2022*. Barcelona: Institut Barcelona Esports.
- Bauman, Z. 2005a. *Amor líquido. Acerca de la fragilidad de los vínculos humanos*. Madrid: Fondo de Cultura Económica.
- Barba, C. 2011. *Revisión teórica del concepto de cohesión social. Hacia una perspectiva normativa para América Latina*. Buenos Aires: CLACSO.
- Batlle, A. i M. Niubò. 2002. "L'Esport i la pràctica d'activitat física a Barcelona després de 1992." A *Barcelona: l'herència dels Jocs: 1992-2002*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 197-218. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Planeta. <https://ddd.uab.cat/record/44228>
- Beck, U. 2005. *La Mirada cosmopolita o la guerra es la paz*. Barcelona: Paidós.
- Borja, J. 2009. *Luces y sombras del urbanismo de Barcelona*. Barcelona: Editorial UOC.
- Casellas, A. 2006. "Las Limitaciones del "modelo Barcelona". Una lectura desde "UrbanRegimeAnalysis." *Documents d'anàlisi geogràfica* 48: 61-81.
- Collins, R. 2009. *Cadenas de rituales de interacción*. Barcelona: Anthropos.
- Delgado, M. 2007. *La ciudad mentirosa. Fraude y miseria del "modelo Barcelona"*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- Durkheim, E. 1982. *Las formas elementales de la vida religiosa. El sistema totémico en Australia*. Madrid: Editorial Akal.
- Joas, H. 2013. *La creatividad de la acción*. Madrid: CIS.
- MacAloon, J. 1996. "Barcelona'92: un punt de vista des de l'antropologia cultural.", A *Les Claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 187-193. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Museu Olímpic de Lausana : Fundación Barcelona Olímpica. <https://ddd.uab.cat/record/44246>
- Martuccelli, D. 2014. *Sociologías de la modernidad. Itinerario del siglo XX*. Santiago de Chile: LOM Ediciones.
- Maza, G. & D. Ramírez (s.d.). *Barcelona Play Again. Deporte, turismo y espacio público postolímpico en el Frente Marítimo de Barcelona*. Inèdit.
- Mora, M. 2015. *Cohesión social: balance conceptual y propuesta teórico metodológica*. México: CNEPDS.
- Puig, N. i G. Maza. (coords.). 2008. "Dossier: el deporte en los espacios públicos urbanos." *Apunts. Educació Física i Esports* 91.
- Salvador, J. 2005. *Fútbol, metàfora d'una guerra freda: estudi antropològic del Barça*. Barcelona: Editorial Proa.
- Sánchez, R. 2017. *Antropología del deporte: lineamientos teóricos*. Madrid: CSIC.
- Sánchez, R. i M. Capell. 2010. "Deporte, espacio y construcción social del territorio. El caso de la ciudad de Barcelona." A *La metamorfosis de deporte. Investigaciones sociales y culturales del fenómeno deportivo contemporáneo*, coordinat per X. Pujadas. Barcelona: UOC.
- Sassen, S. 2010. *Una sociología de la globalización*. Madrid: Katz.

Els Jocs Paralímpics de Barcelona 92 van ser excepcionals perquè van ser els primers que es van celebrar en les mateixes instal·lacions i vila que havien utilitzat els esportistes olímpics.

Josep Oriol Martínez

Facultat Blanquerna, Universitat Ramón Llull

Merche Ríos

Facultat de Formació del Professorat,
Universidad de Barcelona

Els impactes de l'organització i celebració dels Jocs Paralímpics'92 a la ciutat de Barcelona

---

Barcelona va ser l'inici del canvi, pel que fa a acceptar l'esport de les persones amb discapacitat com un espectacle esportiu, sense deixar de ser alhora un aparador a la integració i la normalització social (...) es van constituir com l'aparador mundial que va permetre divulgar al món les excepcionals capacitats esportives i humanes de tots els seus participants (...). Sens dubte la Ciutat Comtal va acollir la Paralimpiada de la normalització. (Palau 2011, 84)

En el present article pretenem sintetitzar els principals impactes de l'organització i de la celebració dels Jocs Paralímpics'92 a la ciutat de Barcelona. Per a la seva elaboració els autors hem cregut necessari recollir altres i diverses opinions de persones que van tenir un paper rellevant en aquest esdeveniment, a més de la consulta de dades, articles, declaracions, memòries i de les experiències viscudes pels dos autors, des d'aquells anys fins ara.

Per donar més riquesa i més punts de vista a la nostra opinió referent a aquest tema, vam organitzar una sessió de discussió amb un grup escollit per la seva expertesa i la seva representativitat en els Jocs Paralímpics i en el món de l'esport adaptat. El grup el van formar Anaís García (secretària de la Federació Catalana d'Esports per a cecs i esportista paralímpica), Raquel Díaz (esportista paralímpica), Montserrat Gràcia (esportista paralímpica), Pedro Cordero (esportista paralímpic), Miquel Àngel Torralba (professor de la Universitat de Barcelona i entrenador paralímpic), Josep Giménez (president de la Federació Catalana d'Esports de Persones amb Discapacitat Física - FCEDF), Enric Rovira-Beleta Cuyàs (responsable de l'àrea de barreres arquitectòniques en la Divisió de Paralímpics del COOB'92), Frederic Prieto (ex diputat d'Esports de la Diputació de Barcelona), Antoni Guillem (president de l'ECOM), Manel Algeciras (director tècnic Federació ACELL), Juli Pernas (director de la Fundació Barcelona Olímpica i del Museu Olímpic i de l'Esport) i Carles Muñoz (president de la Federació Esportiva Catalana de Paralítics Cerebrals - FECPC).

Per tal de mesurar els impactes de l'organització dels Jocs Paralímpics del 92, els hem abordat des de dos àmbits: el social i l'esportiu.

Respecte als impactes en l'àmbit social, segons les nostres dades, contrastades amb les diferents fonts que hem consultat, considerem que van resultar ser una excel·lent oportunitat per donar a conèixer l'esport adaptat que practiquen les persones amb discapacitat. Abans dels Jocs el desconeixement n'era molt generalitzat entre la població. Per arribar a aquesta conclusió, el departament de màrqueting de la divisió dels Paralímpics del COOB'92 va fer una enquesta als ciutadans de Barcelona, un any abans de la celebració dels Jocs, per copsar el coneixement de la població respecte de l'esport adaptat a les persones amb discapacitat, i aproximadament un 80% de les persones enquestades el desconeixia. Amb l'objectiu que l'assistència de públic a l'esdeveniment fos important, es van organitzar campanyes de conscienciació i de sensibilització ciutadana, desenvolupades a escala de Barcelona, amb la finalitat de fomentar el coneixement de l'esport adaptat, mostrant-lo com a esport d'alt nivell i com un espectacle atractiu. Tres mesos abans de la celebració del Jocs es va tornar a passar l'enquesta i el resultat ja va ser molt més positiu: quasi un 70% de la població afirmava que el coneixia. La prova final va ser la massiva assistència de públic a les competicions dels Jocs Paralímpics del 92. Pedro Cordero ho il·lustra amb aquestes paraules "en els estadis abans tan sols es veia ciment i la nostra sorpresa va ser que als Jocs Paralímpics del 92 les instal·lacions estiguessin plenes de públic". És molt descriptiva l'opinió de Frederic Prieto quan diu que "els ciutadans de Barcelona s'hi van llançar i van fer una descoberta esclatant de la força de les competicions paralímpiques. Això va facilitar la valoració excepcional dels Jocs del 92". De fet, el rècord de públic esportiu a la muntanya de Montjuïc el té la diada de l'11 de setembre de 1992 dels Jocs Paralímpics, amb un milió d'espectadors a les seves instal·lacions, a les quals es podia accedir amb entrades gratuïtes a tots els esports. Aquesta fita no ha estat del tot superada fins les darreres edicions dels Jocs Paralímpics, a Londres 2012 i Río 2016 que van arribar a exhaurir les entrades, ja de pagament, en moltes de les competicions.

D'això se'n desprèn que, en fer-se visible l'esport adaptat, la ciutadania va ser conscient de les capacitats dels esportistes amb discapacitat. Recollim unes paraules significatives de Josep Giménez quan comenta "van passar de ser els coixos que es dedicaven a jugar, a ser esportistes que competien".

Un altre efecte col·lateral d'aquesta visibilitat que van donar els Jocs Paralímpics del 92 va ser el de contribuir a la normalització d'aquest sector social, van aconseguir "que es veiés normal que les persones amb discapacitat podem fer esport i que tenim una vida plena" expressa Montse Gràcia; una altra constatació molt il·lustrativa són les paraules d'Anais Garcia quan expressa que "persones amb discapacitat que no sortien al carrer, van començar a fer-ho amb normalitat després dels Jocs".

Arribats a aquest punt, hem de fer esment de la contribució dels Jocs a la reducció de les barreres arquitectòniques de la ciutat, aspecte que va afavorir sens dubte la normalització del sector social de les persones amb discapacitat. Enric Rovira-Beleta, ho expressa així: "si els Jocs Olímpics van aconseguir transformar la ciutat, els Paralímpics li van donar qualitat perquè es va aconseguir que l'accessibilitat de la ciutat passés desapercibuda"; i afegeix: "Barcelona ha evolucionat en accessibilitat, urbanisme, edificació, transport i comunicació, al llarg d'aquests 25 anys, tal i com es recull en el Pla Municipal d'Accessibilitat del 1996 i en el Pla de Mobilitat Urbana de 2013-2018". Recorda, com a dada significativa, "que el Decret Llei d'Accessibilitat de la Generalitat de Catalunya, del 1991 i el seu dret d'aplicació del 1995, posterior als Jocs, van ser en el seu moment dels més avançats del món".

Una altra aportació de l'organització dels Jocs Paralímpics del 92 és que, per primera vegada en la història olímpica, es van compartir les instal·lacions esportives i la vila que havien utilitzat els esportistes olímpics, i, tal i com ho expressa la Raquel Díaz, "sentir que estaves corrent a les pistes on un mes abans ho havia fet Carl Lewis va ser impressionant". Enric Rovira-Beleta expressa, respecte a aquest apartat, que "va facilitar, sens dubte uns Jocs accessibles per a tothom, l'exigència que tots els entorns, mitjans de transport, edificis, instal·lacions esportives i habitatges fossin accessibles, amb moltes actuacions fixes i poques provisionals". Frederic Prieto afegeix, que "van ser els primers Jocs en què van tenir la mateixa dignitat que els Olímpics, tant en preparació, en organització, en utilització dels mateixos escenaris i en tots els altres elements de comunicació, imatge i sensibilització".

Un paper clau en la normalització dels Jocs Paralímpics de Barcelona'92, segons opinió unànime de les diferents fonts consultades, el va tenir

la presència dels voluntaris. Van ser més de 8.000 els voluntaris que van acompanyar i col·laborar amb els esportistes paralímpics. Això comporta més de 8.000 entorns vitals sensibilitzats després de l'experiència viscuda. Els voluntaris que van col·laborar en els Jocs Olímpics i Paralímpics van més que redoblar l'experiència, ja que, tal i com va expressar Josep Jiménez, "se sentien més voluntaris en els Jocs Paralímpics que en els Olímpics, i la proximitat amb els esportistes dels Paralímpics era més intensa que amb els dels Olímpics".

Els Jocs Paralímpics del 92 també van contribuir a normalitzar el dret de la pràctica esportiva adaptada, tant en entorns específics com en entorns inclusius. El dret a triar com qualsevol altre ciutadà sense discapacitat, en igualtat d'oportunitats, va esclatar després de l'organització de Barcelona Paralímpica'92. Es va incrementar el compromís de la ciutat amb la promoció esportiva en entorns inclusius, reflectit en el programa de l'Ajuntament de Barcelona "Fes esport com tothom", que posteriorment va fer néixer el programa "Per un esport sense barreres" i a hores d'ara el programa "Barcelona l'esport inclou". Paral·lelament, la Diputació de Barcelona va impulsar el programa, "L'esport a l'abast de tothom", i la Generalitat de Catalunya i la FCEDF el programa "Hospi Sport".

En l'àmbit purament esportiu un altre benefici que hem d'assenyalar és la implantació d'estructures esportives que van afavorir la millora del nivell de l'esport adaptat al nostre país, gràcies a, tal i com indica Miguel Ángel Torralba: "la creació de noves federacions esportives adaptades, dels centres esportius d'alt rendiment, de l'augment d'escoles d'iniciació esportiva adaptada i per l'increment de la formació dels entrenadors en esport adaptat, la qual cosa ha repercutit en el canvi radical dels resultats positius dels nostres esportistes paralímpics".

Si ens centrem en altres repercussions esportives a escala mundial, constatem que abans de Barcelona'92 el moviment paralímpic encara no comptava amb una estructura sòlida. Els Jocs Paralímpics del 92 van enfortir aquest moviment, en ser els primers que van compartir comitè organitzador amb els Jocs Olímpics, el COOB'92. Per primera vegada a la història dels Jocs un mateix equip humà i amb grans recursos va esmerçar tot el seu potencial en l'organització dels dos esdeveniments, la qual cosa va significar posar l'esport adaptat a

l'alçada del millor esport de competició possible, amb instal·lacions del més alt nivell, una organització esportiva perfecta i totalment estructurada i, sobretot, un nivell de preparació i d'execució ratllant l'excel·lència. Però això no va ser fàcil d'assolir. Hi va ajudar, i molt, la participació de l'*Organización Nacional de Ciegos* (ONCE), juntament amb les administracions públiques catalanes i espanyoles, que van aportar un terç del cost econòmic dels Jocs Paralímpics, a més de diverses aportacions en espècies a ambdós Jocs.

A l'hora d'avaluar la repercussió esportiva dels Jocs Paralímpics de Barcelona'92 a escala mundial, cal remarcar que, l'any 2013, quan l'IPC (Comitè Paralímpic Internacional) va celebrar els seus 25 anys, va sol·licitar a tots els seus països membres que diguessin quins havien estat els 25 fets més destacats per al desenvolupament de l'esport paralímpic al món, des de la seva aparició en el món de l'esport de competició, després de la Segona Guerra Mundial al segle XX. Els Jocs Paralímpics de Barcelona'92 es van situar en la tercera posició, al cap de 21 anys, sota l'epígraf "*Barcelona 1992: the benchmark for the future*" (Barcelona 1992: el punt de referència per al futur). Van ser precedits pels Jocs Paralímpics de Londres 2012, assenyalats en primer lloc, i l'històric acord segons el qual una ciutat candidata hauria de ser organitzadora de Jocs Olímpics i de Jocs Paralímpics, en el segon.

Tal i com va manifestar a la premsa Sir Philip Craven, president del IPC, en la seva darrera visita a Barcelona, al maig del 2017.

El Comité Organizador de los Juegos de Barcelona 1992, con el respaldo de la ciudad, las autoridades catalanas y la Fundación ONCE, hicieron de los Juegos Paralímpicos un éxito asombroso, un éxito que sirvió de base sólida para construir el Movimiento Paralímpico. Creo que pocos dirían que Barcelona'92 tuvo más impacto en el Movimiento Paralímpico que cualquier otro gran evento antes o después (...). Los Juegos Paralímpicos fueron de primera clase en todas sus áreas. Las instalaciones estaban repletas de apasionados aficionados al deporte, hubo cobertura de televisión en vivo por primera vez, el deporte y la organización fueron fantásticos, la celebración de los Juegos Paralímpicos llevó a mejoras

significativas en la accesibilidad de la ciudad, que han continuado hasta el día de hoy".
International Paralympic Committee 2017

Una nova gran aportació, potser més tècnica, va ser la millora del rendiment dels esportistes amb discapacitat, atès que als Jocs Paralímpics de Barcelona'92, es van superar més del 75% dels rècords del món. Aquesta millora va ser deguda a diferents factors, entre els quals cal destacar l'aplicació de nous sistemes de classificació dels competidors, amb grups molt més iguals en discapacitat i, per tant, molt més competitius. Aquest canvi va fer que els esportistes, els tècnics i entrenadors treballassin cada cop més intensament en la millora del rendiment i de les marques, i s'equiparessin, cada cop més, a l'esport olímpic. Com a exemple, a la final atlètica de Rio 2016 de 1.500 metres llisos, el guanyador, M. Centrowitz (EUA), va fer pitjor marca que els tres medallistes paralímpics en la mateixa prova per a esportistes amb discapacitats visuals en categoria T3. Aquests nous mètodes ara són la base de tot el sistema de classificacions funcionals en el moviment de l'esport adaptat mundial.

Cal destacar també que als Paralímpics de Barcelona'92 es van fer els primers controls antidopatge en la història del Jocs. Aquest fet ha significat també un inici en la lluita pel "joc net" en l'esport de competició de persones amb discapacitat a escala mundial, que ha estat elogiada posteriorment per l'Agència Mundial Antidopatge (AMA/WADA), especialment després dels darrers escàndols dels Jocs de Sochi 2014, a Rússia.

Respecte als resultats esportius nacionals, Miguel Àngel Torralba observa, "que el gran èxit esportiu i organitzatiu dels Jocs Paralímpics a Barcelona va ser l'excel·lent participació de l'equip espanyol, amb forta representació d'esportistes catalans, i força motivats per una competició d'alt nivell a casa seva". L'equip espanyol es va situar en la 5ena posició del medaller paralímpic amb 107 medalles, gràcies a una important inversió econòmica que va desenvolupar noves estructures de l'esport d'alt nivell adaptat.

Les bones expectatives es van confirmar als Jocs Paralímpics d'Atlanta 1996 on l'equip espanyol va quedar en 5è lloc, i a Sidney 2000, on es va aconseguir el quart lloc del medaller, per davant fins i tot dels EUA. Això fa pensar que la davallada actual també

és deguda al fet que des dels Jocs Paralímpics de Barcelona'92, no s'ha organitzat cap competició d'alt nivell, ni a Barcelona ni a l'Estat espanyol, d'àmbit paralímpic, en canvi la ciutat de Barcelona ha organitzat o ha estat seu de competicions de molt alt nivell en esports olímpics. Si a això hi afegim la irrupció de nous països en la competició d'esport adaptat amb força potencial, per una banda i, per l'altra, un cert envelliment dels esportistes espanyols participants, ja tenim les possibles raons que expliquen que als Jocs de Río l'equip espanyol se situés a l'11a posició del medaller, amb tan sols 31 medalles.

Per raó d'això i per tot el que s'ha anat explicant més amunt, els Jocs Paralímpics de Barcelona van significar una fita extraordinària i una revolució, tant en l'esport per a persones amb discapacitat com en les seves vides, a més de constituir un exemple de valors positius en tot el món de l'esport de competició. Són significatives les paraules de Frederic Prieto quan afirma que "van facilitar un abans i un després pel que fa a l'esport adaptat".

Actualment l'esport adaptat de competició està en un procés important de normalització, atès que un dels objectius prioritaris de l'IPC és la inclusió dels esportistes amb discapacitat en les federacions per modalitats esportives, sense cap diferència de tracte entre esportistes amb i sense discapacitat. A casa nostra aquest procés d'inclusió de l'esport federat ja està en fase de desenvolupament, però per al seu assoliment final caldran noves sinergies o potenciadors des d'altres àmbits socials. El disseny curricular inclusiu de l'educació física en l'ensenyament obligatori en serà un clar potenciador, com també ho serà que els mitjans de comunicació ressaltin els valors esportius positius de la inclusió en l'esport federat, ajudant al mateix temps a millorar la imatge d'un esport de competició que pot estar perdent alguns dels seus reconeguts valors. També, tal i com ja s'ha esmentat, organitzar més competicions esportives paralímpiques d'alt nivell a Barcelona, en entorn inclusiu, pot afavorir tot el procés, si, per la seva banda, els mitjans de comunicació, públics i privats, en el seu paper de motivadors socials, ajuden a remarcar la seva importància esportiva i social.

Considerem que s'han obert noves i grans vies per a un desenvolupament excel·lent de l'esport adaptat, però encara queda camí per recórrer si volem aconseguir que tots els ciutadans amb discapacitat optin

majoritàriament per fer pràctica esportiva. Joan Palau en acabar els Jocs Paralímpics del 92, va fer seves les paraules d'una atleta nord-americana que va manifestar en deixar la ciutat: "No em diguis que Barcelona'92 ha estat un somni". I no, no ho va ser; tanmateix, arribats a aquest moment de l'evolució de l'esport adaptat, considerem que cal donar-li una nova empenta perquè les llums superin les ombres, com va passar en els Jocs Paralímpics de Barcelona'92.

Referències

International Paralympic Committee. 2017. "IPC Press note. Craig Spence, IPC Director of Media and Communications". <https://www.paralympic.org/news/barcelona-1992-celebrates-its-25th-anniversary>. 19/05/2017

Martínez-Ferrer, J.O. 2017. "A fons: Jocs Paralímpics Barcelona'92, també 25 anys." *L'Esportiu*, 24, 14 novembre.

Palau, J. 2011. "Historia del deporte adaptado a las personas con discapacidad física." A *Deportistas sin adjetivos. El deporte adaptado a las personas con discapacidad física*, coordinat per M. Ríos, 73-97. Madrid: CSD : Real Patronato sobre Discapacidad : Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad : Comité Paralímpico Español.

Els voluntaris i les voluntàries van ser una peça clau per fer possibles els Jocs Olímpics i Paralímpics de Barcelona 92.

Marc Viñas Artola

Subdirector general de Cooperació Social i
Voluntariat. Direcció General d'Acció Cívica i
Comunitària. Generalitat de Catalunya

Voluntariat, participació ciutadana i esport

No descobrirem res si afirmem, per començar, que els conceptes “Jocs Olímpics de Barcelona’92” i “Voluntariat” formen un binomi gairebé perfecte, una parella de fet d’una fortalesa granítica que resisteix els embats del temps i que perdura en l’imaginari col·lectiu de totes les persones que van viure -de més a prop o de més lluny- l’experiència dels Jocs a casa nostra. El president del Comitè Internacional Olímpic, Joan Antoni Samaranch ho proclamava, un cop finalitzats els Jocs: *“El treball dels voluntaris ha estat la clau de l’èxit”* (Clapes 2002, 145), i vint-i-cinc anys després, aquest convenciment roman inalterable.

Sí, certament, els Jocs van ser un projecte d’èxit, i el voluntariat va ser una de les claus per trencar les costures pròpies d’un esdeveniment esportiu de masses i convertir-lo en un fenomen de transformació social i col·lectiva, de generació d’orgull ciutadà, de sentiment de pertinença, de treball en equip i d’esforç comunitari, en bona part gràcies a l’energia inherent que es genera en els projectes que es mouen impulsats des del voluntariat.

Una de les claus de l’èxit de l’encaix perfecte entre els Jocs i el fenomen del voluntariat va ser, sens dubte, que els Jocs de Barcelona apostessin pel voluntariat des dels seus inicis, abans fins i tot de la nominació de la ciutat com a seu olímpica. Així ho explica l’Andreu Clapés, director del Centre de Suport dels Voluntaris del COOB’92, director de l’Oficina d’Atenció al Voluntari i Defensor del Voluntari durant la celebració dels Jocs: *“Barcelona volia comptar amb la col·laboració de la gent des del principi. Volia ser una candidatura oberta i participativa. Per això va partir d’un punt de sortida realment diferent i innovador en relació amb les altres experiències organitzatives: captar l’adhesió de la població com a futurs voluntaris olímpics en la fase de candidatura, àdhuc abans de ser nominada com a seu olímpica”* (Clapés 2002, 172). L’estratègia va funcionar. Resulta evident no només pel gran nombre d’adhesions aconseguides -que superava la màgica xifra de 100.000-, sinó perquè hom té el convenciment que aquest factor va tenir un pes determinant en la valoració de la candidatura per part dels membres del CIO i la posterior nominació de Barcelona com a ciutat amfitriona dels Jocs.

La mobilització ciutadana va ser clau, doncs, en la fase prèvia com a ciutat candidata, clau per a la seva designació com a seu olímpica, clau durant els anys de preparació dels Jocs i també clau -òbviament- durant la seva celebració. Gairebé 35.000 voluntaris olímpics van formar part del projecte i van contribuir de manera decisiva al seu èxit. Però, quin és el llegat que van deixar els Jocs al fenomen del voluntariat, tant a Barcelona com a la resta del país? Van contribuir a potenciar l’acció voluntària a casa nostra?

El llegat intangible dels Jocs

L'impacte dels Jocs Olímpics a Catalunya en relació amb els moviments de participació ciutadana en general, i de l'acció voluntària en particular, és indiscutible. Alguns dels efectes són tangibles i evidents, i s'han materialitzat en la creació o promoció d'entitats i projectes o en la generació de moviments ciutadans vinculats directament als Jocs o a l'esport, als quals em referiré més endavant.

D'altres, són més intangibles, però no per això menys importants, ans al contrari. D'entre aquestes petjades més intangibles cal destacar, d'una banda, la consolidació d'un fort substrat social i col·lectiu forjat amb els valors propis de l'acció solidària, que s'ha ben arrelat a la societat catalana. En aquest sentit, l'experiència de la participació reeixida en un projecte comú -com ara els Jocs Olímpics- i la demostració de disposar de capacitat col·lectiva per alinear-se de cara a la consecució d'uns objectius compartits, va fer créixer l'autoestima col·lectiva de la societat catalana i hi va forjar, com dèiem, uns fonaments basats en els valors propis de l'acció voluntària com la solidaritat, el compromís, l'altruisme o el sentit crític; la participació, el civisme i l'autonomia vers els poders públics; però també la tolerància, la superació i el treball en equip.

Tot aquest substrat roman incorporat a la societat catalana ja entrat el segle XXI i enllaça de manera lògica i natural amb els moviments socials generats a Catalunya durant els primers anys d'aquest segle.

D'una altra banda, destaca també com a llegat intangible i a la vegada indiscutible dels Jocs el reconeixement social, polític i mediàtic del fenomen del voluntariat, que vint-i-cinc anys després encara està vigent i més present que mai. *"El col·lectiu que va emportar-se un reconeixement unànime més gran va ser el dels voluntaris. Així ho van testimoniar els mitjans de comunicació de tot el món i les proves de gratitud rebudes per part de les institucions i la ciutadania"* (Clapés 1995, 171) -explica l'Andreu Clapés, fent-se ressò d'una de les més clares i evidents conseqüències del Jocs vers el voluntariat. De fet, ell mateix afirmava 10 anys després de la fita olímpica que *"és evident que a Catalunya, el voluntariat tenia una llarga tradició històrica de col·laboració i de treballs socials realment encomiables. La majoria però, ignorava què eren o feien de voluntaris. Socialment no tenia el reconeixement*

que en aquests moments té; crec que el reconeixement actual està provocat, en bona part, per la campanya i el desplegament que, a partir dels Jocs Olímpics i Paralímpics, vam desenvolupar" (Clapés 2002, 154).

Aquestes realitats, tangibles i intangibles, representen l'indiscutible llegat dels Jocs en aquest àmbit, unes realitats que no es contraposen amb una realitat social preexistent a Catalunya, sinó que la complementen. I és que resulta evident que, durant la dècada dels anys 1980, quan es començava a gestar i a implementar l'estratègia de la implicació i la col·laboració ciutadana de cara als Jocs Olímpics, justament aquesta estratègia es posava en marxa en un territori especialment fèrtil en aquest tipus de moviments i requeia sobre una societat on el fenomen del voluntariat estava estès, consolidat i fortament arrelat. Això era així ja que, de fet, els moviments socials de base voluntària, impulsats a través de les entitats, van començar a aparèixer i a ser reconeguts com a tals a Catalunya ja a principis del segle XIX; en són exemples els primers moviments ateneïstes, les societats d'ajuda mútua, les cooperatives i, posteriorment, els sindicats de classe, i van seguir creixent a finals del segle XIX i principis del segle XX amb l'auge dels moviments excursionistes, dels clubs esportius i de la resta d'entitats que promovien l'oci, fins a l'arribada de la Guerra Civil i la instauració de la dictadura a Espanya. Durant el període de la dictadura és cert que l'associacionisme -i per tant, també el fenomen del voluntariat- va patir, com tants altres espais de llibertat, una forta repressió i diversos intents de manipulació per posar-lo al servei del règim, però no obstant això, aquest associacionisme va poder resistir, i durant la darrera dècada d'aquest període fosc de la nostra història, l'associacionisme i el voluntariat van reviuir, no sense traves, problemes i persecucions, vehiculats a través dels intensos moviments veïnals, reivindicatius de la millora de la qualitat de vida de les persones dels barris, pobles i ciutats de Catalunya. Amb l'arribada de la democràcia i l'estat de dret, es reconeix el dret d'associació i l'associacionisme i el voluntariat reneixen amb força, conservant els seus valors i diversificant les seves actuacions i les seves formes d'organitzar-se, esdevenint un fenomen creixent, amb un alt grau d'incidència en els afers públics, aglutinador de la força de la societat civil organitzada que cerca objectius pel bé de l'interès general.

És en aquesta societat i en aquest territori on la llavor de participació ciutadana, en forma de voluntariat olímpic, cristal·litza amb força: un territori i una socie-

tat on les iniciatives ciutadanes col·lectives, solidàries i transformadores, vehiculades sobretot a través de l'associacionisme de base que lluitava per a la transformació social, cívica, política o cultural de la societat, en formaven part de manera clara i viva. Aquest és un fet rellevant, que sens dubte va facilitar l'èxit del projecte olímpic, no sense topades, desacords, discrepàncies o malentesos amb sectors de la societat implicats amb el voluntariat des de molt abans.

Així ho explica novament l'Andreu Clapés quan comenta les conseqüències del ressò mediàtic que estaven tenint, a Catalunya, les accions programades pels voluntaris olímpics durant els anys previs als Jocs *"Aquesta situació (el ressò mediàtic) va tenir fortes crítiques des d'alguns sectors de voluntariat social, els quals creien que no eren (els voluntaris olímpics) representatius del voluntariat altruista i generós, que fa les coses sense esperar ni recompensa ni reconeixement social i que roman en l'anonimat. Alguna part de raó certament hi havia, però s'actuava des del convenciment que els voluntaris olímpics no solament no feien mal als altres col·lectius, sinó que a la llarga això repercutiria en benefici del voluntariat com a fenomen social"* (Clapés 1995, 178).

Malgrat això, es pot afirmar que l'encaix del projecte olímpic amb la realitat del fenomen del voluntariat preexistent no va ser, ni molt menys, traumàtic. Sí que és cert que, si ens situem en aquells moments, sense la perspectiva històrica que ens ofereixen ara aquests vint-i-cinc anys transcorreguts, s'entenen i es comparteixen els recels que una part dels actors clau del voluntariat a Catalunya podia manifestar aleshores; uns recels que encara ara es poden escoltar en veu d'alguns dirigents històrics de l'associacionisme i dels moviments voluntaris, que rebutgen –amb raó– la simplificació d'alguns posicionaments públics que destaquen de tal manera el binomi "Jocs Olímpics" i "Voluntariat" que sembla com si abans del 92 el fenomen del voluntariat hagués estat residual, gairebé inexistent, amb un baix impacte i un nul reconeixement, i que acabaven afirmant que la societat compromesa i transformada que tenim ara, a Catalunya, és fruit bàsicament del moviment del voluntariat associat als Jocs Olímpics de Barcelona. És obvi que no cal menystenir ni la història, amb majúscula, ni els milers d'històries personals, col·lectives i solidàries que van forjar la personalitat col·lectiva dels catalans, com a societat que es mou per causes molt diverses ben abans de plantar la llavor del voluntariat olímpic. Fent-ho així,

amb l'afany de destacar i ressaltar el gran impacte del moviment olímpic en el voluntariat, s'aconsegueix l'efecte contrari, restant valor a l'impacte real que els Jocs van tenir per raó del fenomen del voluntariat, que va ser alt, i que cal glossar sempre que es pugui.

D'acord amb totes aquestes consideracions, no hi ha dubte que ens trobem en un escenari on tothom va sortir guanyant, i que el moviment del voluntariat olímpic a Barcelona va ser tan i tan reeixit perquè va aconseguir sumar –per no dir multiplicar– una realitat preexistent amb un projecte motivador, innovador i ple d'il·lusió col·lectiva.

L'impacte en les polítiques públiques i el teixit associatiu

L'impacte dels Jocs Olímpics envers el fenomen del voluntariat cal copsar-lo, tal com dèiem, també en base a d'altres paràmetres més tangibles, tots ells igual de significatius i rellevants, per poder així fer-ne una valoració justa i equànime.

D'entrada podem fixar-nos en quina va ser –i continua essent– l'acció i la reacció de l'Administració pública catalana al respecte; això és, quins aprenentatges i quines decisions van prendre els governs per donar resposta, vehicular, potenciar, o si més no protegir, el fenomen del voluntariat durant i després de l'espectacular impuls que van generar els Jocs Olímpics. A aquesta realitat m'hi referiré amb més detall més endavant, quan analitzi la normativa impulsada pel Govern de la Generalitat per a la promoció i foment del voluntariat, però en aquest punt és oportú aportar una dada significativa: tan alt va ser l'impacte del moviment voluntari olímpic en la societat catalana de finals de la dècada dels vuitanta i inicis dels noranta que Catalunya va ser el primer territori de l'Estat que va veure la necessitat de crear una estructura administrativa pròpia per gestionar el voluntariat. Va ser l'INCAVOL, l'Institut Català del Voluntariat, creat l'any 1991 a les portes dels Jocs pel Govern de la Generalitat, que va perviure fins al 2004 com la unitat tutelar de les polítiques públiques de foment i impuls del voluntariat, el relleu del qual va ser assumit per la Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària del Govern, per tal de

continuar impulsant, fins al dia d'avui, aquelles polítiques públiques. De fet, l'impuls públic del fenomen del voluntariat a Catalunya els darrers 25 anys no s'entendria sense conèixer i comprendre l'existència d'aquestes unitats o organismes públics que han vetllat, i segueixen fent-ho, de manera específica i concreta, pel seu foment, i que van ser creades justament de retruc de l'energia generada pel moviment olímpic.

Però, sens dubte un bon termòmetre de l'impacte tangible dels Jocs en el voluntariat el proporciona, d'una banda, seguir el rastre dels grans esdeveniments esportius que s'han organitzat a Catalunya amb posterioritat al 1992 i analitzar quina ha estat la resposta ciutadana i com s'ha vehiculat; i de l'altra, fer-se ressò de com han anat creixent i consolidant-se projectes de dimensió local o nacional d'iniciativa associativa que conserven, mantenen i potencien el binomi entre esport i voluntariat com a tret identitari per al seu desenvolupament.

Així doncs, si fem una mirada als diferents esdeveniments esportius de masses que des del 92 ha acollit Catalunya, observem com el model del voluntariat dels Jocs -que fa participar la ciutadania de l'organització i de l'èxit de l'esdeveniment- s'ha anat repetint. Els mundials de natació de Barcelona dels anys 2003 i 2013, els europeus d'atletisme de la capital catalana de 2010, els X Games de 2013 o els futurs Jocs del Mediterrani de Tarragona 2018 en són un exemple. Tots ells són una mostra palpable de com voluntariat i esport constitueixen un fenomen consolidat, que mou un gran nombre de ciutadans i ciutadanes. Tots aquests esdeveniments són hereus del model organitzatiu dels Jocs des del punt de vista de la implicació de la ciutadania, la qual s'ha mobilitzat massivament i col·lectiva per contribuir al seu èxit.

I, si els grans esdeveniments esportius són una bona manera de mesurar la bona salut d'aquest binomi i constatar, així, l'excel·lent llegat dels Jocs a la societat catalana, encara ho són més els projectes de base local o nacional liderats pel teixit associatiu, de gran impacte territorial i social. Aquests projectes, de naturalesa molt diversa, permeten satisfer i vehicular les il·lusions i els anhels de la ciutadania que se sent motivada per formar part -des del voluntariat- de projectes d'arrel esportiva que a la vegada pretenen donar resposta a realitats socials, ambientals, culturals o cíviques diverses.

Sense ànim de ser exhaustius, destacariem projectes exemplificadors d'aquesta realitat, com ara la Barcelona Magic Line, promoguda per l'Obra Social de l'Hospital de Sant Joan de Déu, la Trailwalker d'Intermon Oxfam o el conjunt de programes de l'entitat Special Olímpics, projectes, tots ells, que tenen una dimensió mediàtica i participativa notable. També projectes de dimensió més local que relacionen l'esport i el voluntariat amb diverses disciplines, com poden ser la cura i el respecte pel medi ambient (accions locals vinculades a la *Project Aware Foundation* per a la neteja del fons marí); l'acompanyament a la gent gran (cursa nocturna *Rentrée* organitzada per Amics de la Gent Gran); la promoció de la llengua catalana (programa "*Mou-te en Català*" de la plataforma *Voluntaris per la Llengua*); la sensibilització i el suport vers el col·lectiu LGTBI (projectes de l'associació *Panteres Grogues*); el suport a infants i joves en risc d'exclusió social (gincama solidària "*Cims per la Infància*" promoguda per la Fundació Catalana de l'Esplai) o la promoció de la marxa entre les persones amb discapacitat (projecte de voluntariat de l'Hospital de Sant Rafael), i molts d'altres.

El llistat d'esdeveniments esportius que mobilitzen la ciutadania vinculant l'esport amb l'acció voluntària és molt més extens, i caldria completar-lo amb les nombroses curses populars amb finalitats solidàries que es promouen a les viles i ciutats de Catalunya a través dels consistoris, les universitats o les entitats o, per exemple, amb les activitats de caràcter esportiu vinculades al projecte de la Fundació de la Marató de TV3.

Mereixen una menció a part les activitats diàries de milers d'entitats esportives de Catalunya (que en són més de 19.000 les inscrites al Registre d'Entitats Esportives a data de novembre de 2017), que impulsen la pràctica esportiva i els valors que s'hi vinculen -amb una especial atenció als infants i joves- i que mouen, diàriament, milers de voluntaris que formen part de les juntes o simplement donen un cop de mà per promoure els objectius de les entitats en benefici del bé comú.

Tots aquestes exemples, tots aquests projectes, impulsats amb molt d'esforç, constància, dedicació i il·lusió per tantes i tantes persones que s'hi senten vinculades, són una mostra palpable de com la vinculació entre l'esport i el compromís social, cívic i col·lectiu és una pràctica ben consolidada a casa nostra.

El marc normatiu: voluntariat i participació ciutadana

És així com vint-i-cinc anys després dels Jocs, resulta evident que la participació ciutadana vinculada a l'esport és una realitat palpable a Catalunya. La societat catalana respon i es mou per poder participar d'aquests tipus d'iniciatives, i en bona mesura això és així gràcies a l'impacte col·lectiu que van deixar els Jocs. Davant d'aquesta realitat en alça, i tenint en compte el potencial social que té per a un territori conservar i potenciar els valors del compromís solidari de les persones cap a causes concretes, el Govern de la Generalitat va impulsar l'aprovació d'una llei que construís un marc legal per protegir el model català de voluntariat, i alhora impulsar-lo i fomentar-lo.

El resultat d'aquesta iniciativa va ser la Llei 25/2015, de 30 de juliol, del voluntariat i foment de l'associacionisme. Aquesta va esdevenir la primera norma amb rang de llei que regulava, emmarcava i definia el voluntariat a Catalunya. Fins a la seva promulgació, les entitats i els voluntaris només tenien com a referència la Carta del Voluntariat de Catalunya, aprovada pel Parlament l'any 1996 mitjançant la Resolució 98/V, de 29 de maig, amb un alt contingut simbòlic i un ús i compliment força extens, malgrat el seu rang no normatiu.

El marc normatiu que regula la Llei del 2015 té tres objectius prioritaris. En primer lloc, definir i protegir el model català del voluntariat, que entén el voluntariat com una forma de participació ciutadana que només té cabuda en el si d'una entitat sense finalitat de lucre; en segon lloc establir amb rang de llei els drets i deures de les entitats i de les persones voluntàries, amb moltes similituds respecte a allò que preveia la Carta del Voluntariat de 1996, però amb la seva necessària actualització; i finalment, consolidar les accions de foment de les administracions públiques i establir-ne de noves, per tal de potenciar l'acció dels governs en la promoció, impuls i sensibilització del voluntariat.

D'entrada, cal remarcar el fet que el text legal potencia i reconeix de manera explícita el voluntariat de caràcter esportiu, singularitzant-lo com un dels 17 àmbits d'interès general on hi té cabuda l'acció voluntària a Catalunya (article 5.g). Aquest fet és sig-

nificatiu, malgrat que un percentatge altíssim d'entitats esportives -encara ara i malgrat l'herència dels Jocs- no se senten identificades amb el concepte clàssic de "voluntariat". Així ho demostren les dades del Cens d'Entitats del Voluntariat de Catalunya, un registre tutelat pel Govern de la Generalitat al servei de les entitats, on actualment hi ha més de 1.800 entitats censades, però només un 5% del total són entitats esportives (Cens Entitats del Voluntariat de Catalunya, novembre 2017).

La Llei del 2015 defineix el concepte de voluntariat en la societat catalana actual, diferenciant-lo d'altres formes de participació social de la ciutadania, i en destaca els seus valors i la seva naturalesa, ben arrelada a la societat. Aquesta llei, en definitiva, dibuixa un marc jurídic clarificador en relació amb el fenomen del voluntariat per, així, poder-lo defensar i protegir millor d'eventuals atacs a la seva essència, a la seva naturalesa, insistint en que és un fenomen a preservar i a enfortir des de les administracions públiques. I fa tot això fixant una acurada definició legal del concepte que passa per lligar, de manera indivisible, el voluntariat amb l'associacionisme, sense el qual -diu la llei- no hi cap, de cap manera, el voluntariat. És -diu la llei- a partir de la lliure voluntat de les persones d'associar-se, de constituir-se en una entitat amb una missió, un projecte, una causa, que hi pot tenir cabuda el voluntariat, que es vehicula necessàriament a través de la participació i implicació en els projectes de transformació promoguts per les entitats.

Resulta obvi, per tant, que aquest model de voluntariat promogut i impulsat per la llei no és el model de voluntariat dels Jocs Olímpics ni el de la resta de grans esdeveniments esportius. Això vol dir que la llei del 2015 s'oblida d'aquest fenomen, quan regula i fomenta el voluntariat a Catalunya?

No, no se n'oblida. La llei dona resposta també -en la seva disposició addicional tercera- als esdeveniments que de manera puntual mobilitzen la ciutadania per una causa concreta -i que certament escapen del model català de voluntariat- regulant aquest fenomen justament com una excepció al model, i permetent escapar-se dels requisits lògics que sí que s'exigeixen a les parts en una relació més estable i clàssica de voluntariat: signatura full de compromís, cobertura d'assegurança, formació obligatòria, certificat de reconeixement de l'acció voluntària, entre d'altres. Certament la norma allibera

de totes aquestes obligacions a les relacions que s'estableixen entre les entitats o els poders públics que cridin a la població a mobilitzar-se per causes puntuals i concretes (com poden ser, per exemple, els esdeveniments esportius puntuals i massius) i la ciutadania que se sent cridada i es mobilitza. És així com la Llei del 2015, que regula el voluntariat a Catalunya, fa un reconeixement explícit de l'existència i del valor d'aquestes campanyes o esdeveniments col·lectius i puntuals i les impulsa i en facilita l'organització, obrint fins i tot la possibilitat que siguin convocats tant per entitats privades com per les administracions públiques.

Sens dubte que aquesta solució normativa, aquesta volguda doble via de regulació del voluntariat i de la participació ciutadana a Catalunya beu, en certa mesura, de les petjades històriques que els grans esdeveniments esportius -com van ser els Jocs Olímpics a Barcelona- van deixar a la societat catalana.

Referències

Clapes, A. 2002. "Voluntaris'92: deu anys després." *A Barcelona: l'herència dels Jocs: 1992-2002*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 145-163. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Planeta. <https://ddd.uab.cat/record/44228>

Clapes, A. 1995. "Voluntaris Barcelona'92: la gran festa de la participació." *A Les Claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 171-186. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Museu Olímpic de Lausana : Fundació Barcelona Olímpica. <https://ddd.uab.cat/record/44246>

Cens d'Entitats del Voluntariat de Catalunya - Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària – Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat.

Registre d'Entitats Esportives del Consell Català de l'Esport- Departament de la Presidència de la Generalitat

---

Michael Jordan va ser una de les grans estrelles que van participar als Jocs Olímpics de Barcelona, una ciutat que no estava acostumada a poder veure els millors esportistes en directe.

Sixte Abadia i Naudí

Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i
de l'Esport, Blanquerna. Universitat Ramon Llull
Grup de Recerca i Innovació sobre Esport i Societat (GRIES)

De la ciutat dels prodigis a la ciutat dels esdeveniments

Els Jocs Olímpics i Paralímpics del 1992 foren una excusa, un deute pendent amb la ciutat i, sobretot, una gran oportunitat de refundar Barcelona. En paraules de Josep Ramoneda foren “un instrument a la ciutat adequada en el moment oportú” (2017). Certament, els Jocs varen esdevenir un projecte comú, engrescador i il·lusionant, que va fomentar la transformació urbanística i la cohesió social.

Convé situar-nos en el context postdictatorial per entendre l'atreviment i, alhora, l'ocasió que significava l'organització d'uns Jocs Olímpics i Paralímpics. Aquest esdeveniment fou un catalitzador dels processos de modernització i de progrés que lentament s'havien iniciat des de 1979 (Balibrea 2005). Amb la nominació olímpica, la ciutat se situà davant de la possibilitat tant de redimir-se d'altres intents frustrats d'acollir uns Jocs -1924, 1936 i 1972- com de fer front als greus desequilibris urbanístics, econòmics i socials heretats de la dictadura. Tant és així que, pocs instants després de la nominació, el mateix alcalde Maragall reconeixia que “són 60 anys que hem estat darrere d'això, doncs imagineu, hi ha molta història al darrere i molt futur al davant” (Televisió de Catalunya 1986), expressant el que de ben segur era un sentiment generalitzat de la ciutadania.

Segons Blanco (2009) els canvis profunds viscuts a Barcelona en els darrers decennis poden explicar-se bàsicament per tres motius: 1) en el marc de la transformació de les ciutats cap a una economia terciària, la flexibilitat del mercat laboral o els moviments migratoris des de països pobres cap a països rics; 2) arran de les polítiques i situació social espanyoles, com la consolidació del sistema polític democràtic, la incorporació a la Unió Europea o la implementació de l'Estat del benestar; 3) com a conseqüència de les polítiques públiques urbanístiques dutes a terme i el seu impacte en la configuració social i espacial de la ciutat.

Precisament, aquestes polítiques facilitadores de la transformació i regeneració urbana de la ciutat des del 1979 s'emmarquen en l'anomenat “model Barcelona”, caracteritzat fonamentalment per: 1) la participació del sector privat en el finançament de projectes urbans; 2) la creació d'entitats autònomes per dirigir el procés de planejament urbà; 3) el consens creat entre administracions públiques; 4) la introducció de la planificació estratègica; 5) la utilització de grans esdeveniments i la cultura com a estratègia de transformació; 6) la participació ciutadana

(Casellas 2006). Els grans esdeveniments esportius doncs, han sigut una peça important en l'encaix d'aquest model de transformació urbana.

Des del punt de vista d'aquestes manifestacions esportives, Barcelona va saber aprofitar la projecció olímpica erigint-se com una de les principals ciutats amfitriones de tota mena d'esdeveniments esportius. Tant és així que, d'acord amb el Ranking of Sports Cities, 4 ciutats -Barcelona, Londres, Sydney i Tòquio- han sigut les úniques que des de l'inici d'aquesta classificació, l'any 2012, s'hi han mantingut en les 10 primeres posicions (Around the Rings / TSE Consulting 2016). Si es concep el llegat olímpic a partir dels beneficis perdurables en àmbits com el comunitari, el *city branding* i el de les infraestructures (International Olympic Committee 2013), el bagatge i l'èxit de la ciutat en l'organització d'esdeveniments esportius és inqüestionable.

Ara bé, més enllà de la gran quantitat d'esdeveniments esportius organitzats i de l'expertesa i posicionament de la ciutat en aquest àmbit, potser cal parar atenció a aquells factors que han condicionat les polítiques esportives desenvolupades en aquest àmbit, especialment a partir del tombant de segle.

La globalització i el “gir geogràfic” dels grans esdeveniments esportius

Tal i com es constata des del Danish Institute for Sports Studies (Play the Game 2011), els grans esdeveniments esportius s’han vist sotmesos a la lògica de la globalització i han atret els interessos de nous països amb gran poder adquisitiu i amb economies emergents. És il·lustratiu constatar que, a diferència del que s’esdevenia en dècades anteriors, només tres dels 13 Jocs Olímpics i Paralímpics, campionats del món de futbol, atletisme i natació, previstos a la dècada de 2010 han tingut lloc o tindran lloc a països occidentals (UE/EFTA, Nord-amèrica, Austràlia i NZ). Així doncs, països pertanyents a les economies emergents com ara Brasil, Xina, Rússia, Sud-àfrica o Corea del Sud, així com països del Pròxim Orient com Qatar o Aràbia Saudita, han trobat en els grans esdeveniments esportius un actiu en la seva projecció internacional i modernitzadora.

És paradigmàtic el cas del Campionat del Món d’Atletisme, possiblement l’únic gran esdeveniment que encara no ha acollit la capital catalana. Malgrat els esforços per ser-ne l’amfitriona en les edicions de 2013 i de 2019 foren Moscou i Doha respectivament les ciutats escollides per l’IAAF. En aquest mateix sentit, cal dir que Barcelona acollí el Campionat del Món de Natació de 2013 gràcies a què Dubai, la ciutat inicialment escollida, hi renunciés; això va permetre que la FINA es decidís per Barcelona, possiblement esperant reeditar l’èxit organitzatiu de l’any 2003. Un bon exemple de com Barcelona pot competir en solvència organitzativa i atractiu de ciutat en contraposició al potencial econòmic superior de països exportadors de petroli i gas.

Aquesta major competitivitat ha condicionat l’èxit i l’estratègia de Barcelona, i fins i tot en els darrers temps ha comportat una certa banalització al voltant del que es considera un gran esdeveniment esportiu. En aquest sentit, la proposta de Müller (2015), que diferencia entre *giga-events*, *mega-events* i *major events* pot ser il·lustrativa.

Tot i que darrerament es constata certa voluntat d’apostar per esdeveniments més sostenibles –l’Agenda 2020 (International Olympic Committee 2014) n’és un bon exemple-, per continuar essent

competitiva Barcelona s’ha d’esmerçar en aprofitar el bagatge i la solidesa organitzativa, projectant-se com a ciutat innovadora en l’organització d’esdeveniments esportius. D’acord amb Xavier Marcet (2014), “las ciudades innovadoras crean modelos propios, viables, genuinos, gastan los recursos con sentido”. L’acostament a nous formats organitzatius amb vocació d’expansió i concebuts des de la indústria de l’espectacle -com és el cas de X Games-, l’aposta continuada per esdeveniments propis -com Barcelona World Race- així com per esdeveniments amb poca trajectòria i que cerquen la seva consolidació -com els World Roller Games-, poden seguir afavorint aquest lideratge de la ciutat. De la mateixa manera, en funció de la seva evolució, els esdeveniments internacionals d’esports poden esdevenir importants en la projecció de Barcelona en tant que ciutat innovadora.

Sense anar més lluny, la incorporació de diversos esports urbans en el programa olímpic de Tòquio 2020 és un clar exemple de la voluntat de seduir un públic més jove, canvis que el propi Thomas Bach – president del CIO- resumí en la voluntat que l’esdeveniment adopti un caire “more youthful, more urban and include more women” (Kelner 2017).

L’excés d’instrumentalització dels grans esdeveniments esportius

Ja sigui en l’àmbit internacional o local, Barcelona ha hagut de competir amb d’altres ciutats globals -o ciutats alfa- (Sassen 2011), essent possiblement el rèdit olímpic de 1992 i el pòsit simbòlic dos dels seus principals actius. En el context de les ciutats postindustrials els esdeveniments i el consum cultural es conceben com a símbols de la unitat de la ciutat (Harvey 1989), i també com un valor promocional a l’hora d’apropar-se a audiències globals i a potencials turistes i inversors (Horne 2007).

Precisament, els Jocs de 1992 es podrien considerar els primers Jocs del segle XXI d’acord amb la concepció d’Eric Hobsbawm (1998) segons la qual el segle passat fou l’anomenat “segle curt”, iniciat el 1914 i que conclougué el 1991 amb la fi de l’era soviètica, pel fet que la derrota comunista anticipà el

segle XXI amb el triomf universal de la democràcia liberal. Tal i com constata Silk (2014), l'organització de grans esdeveniments esportius en els darrers decennis s'ha dut a terme sota la perspectiva social i econòmica neoliberal, projectant en excés una visió instrumental d'aquestes celebracions esportives, a voltes supeditant-ne els elements constitutius -el sentit festiu, la pròpia expressió esportiva...- a la lògica mercantilista predominant. Ja sigui a la ciutat de Barcelona mateix o arreu, qualsevol esdeveniment esportiu de certa magnitud s'ha legitimat sobretot pel seu impacte econòmic, amb el risc implícit que es produeixi un distanciament de la ciutadania per aquesta excessiva mercantilització. Ras i curt, a voltes hem caigut en la temptació de concebre els esdeveniments esportius com una inversió, exagerant-ne els beneficis i situant-los en la lògica de la "política del pretext" (Belil 2012).

Els sobre costos organitzatius, la construcció de grans equipaments esportius de dubtosa viabilitat -també anomenats *white elephants*- i, en ocasions, l'ombra de la sospita de la corrupció han sigut una derivada de la instrumentalització de bona part dels grans esdeveniments celebrats arreu del planeta. Alhora, un exemple de la preeminència del criteri d'eficàcia en front al d'eficiència organitzativa. Sense anar més lluny, Flyvbjerg, Steward i Budzier (2016) constataren que el sobre cost mitjà dels Jocs Olímpics d'hivern i d'estiu compresos entre 1960 i 2016 fou del 156%. Síntomàticament, l'Agenda 2020 (International Olympic Committee 2014) inclou entre les seves recomanacions l'enfortiment dels principis ètics, de bona governança i de transparència.

Cal doncs recuperar el sentit festiu inherent a qualsevol gran celebració esportiva, implicant la ciutadania i perseguint el propòsit de vertebració i de cohesió de la ciutat. Cal organitzar esdeveniments que potenciïn la *civitas* versus l'*urbs*, contrarestant un escenari actual en el qual segons la pròpia Marina Garcés (2017) "el consum i l'oci cultural dominen la festa i dissolen el retrobament". Per contra, si se segueixen associant en excés els grans esdeveniments esportius a finalitats de transformació urbanística, de promoció turística i de posicionament de marca, s'accentuarà el distanciament ciutadà, i és que aquestes són precisament algunes de les problemàtiques percebudes pels habitants de Barcelona. Sense anar més lluny, el turisme i l'accés a l'habitatge són, respectivament, la primera i

cinquena principals problemàtiques percebudes per la ciutadania (Ajuntament de Barcelona 2017). La gentrificació, la dificultat de gestió del turisme o la sensació de "venecització" i de "McDonalització" de Barcelona són percepcions cada cop més arrelades entre la ciutadania, i els grans esdeveniments esportius poden accentuar-les.

Per contra, els grans esdeveniments s'haurien d'ajustar als nous reptes de la ciutat, explicitats en bona mesura al Pla d'Actuació Municipal i amb el refons de la transformació digital de la ciutat. No es tracta doncs que Barcelona renunciï al Mobile World Congress ni al turisme a la ciutat, tampoc no ha de renunciar a acollir grans esdeveniments esportius, ara bé, cal adoptar una mirada més equitativa, socialment justa, sostenible i d'una governança més col·laborativa "de baix a dalt", i en definitiva pensada des de i per a la ciutadania (Xurigué 2017).

La pèrdua de consensos al voltant dels grans esdeveniments esportius

Si bé una de les característiques principals dels primers anys de democràcia fou l'apropiació de la ciutat per part dels seus habitants, essent-ne els Jocs Olímpics i Paralímpics de 1992 el punt culminant, tanmateix a partir dels anys 90 comença a aflorar un sentiment de despossessió i de distanciament ciutadà envers els plantejaments polítics, cada cop més neoliberals (Borja 2009).

Pel que fa als grans esdeveniments esportius, l'excessiva instrumentalització que se n'ha fet ha generat una progressiva pèrdua de consens social i polític al seu voltant. Un dels millors exemples al respecte és el del Fòrum de les Cultures del 2004, a propòsit del qual Manuel Vázquez Montalbán conclouia que "no es otra cosa que un succulento pastel urbanístico que expande la ciudad, precisamente una ciudad que desde la Expo del siglo XIX siempre ha necesitado factores externos para especular y crecer" (2011, 10).

Aquesta manca de consens social i polític s'ha fet palès en els grans esdeveniments esportius de la ciutat; n'és un bon exemple la candidatura per orga-

nitzar els Jocs Olímpics i Paralímpics d'Hivern de 2026 –inicialment de 2022-, que no compta amb prou consens polític i social, tal com constatava el mateix alcalde Trias l'any 2013 quan reconeixia que “es evident que hay un problema de consenso político” (Europa Press 2013), i que es ratificava en l'Informe Final segons el qual “no es considera oportuna la presentació d'una nova candidatura de Jocs Olímpics d'Hivern Barcelona-Pirineus 2026 en el moment actual, ja que una candidatura requereix el consens de tothom” (Comissió no Permanent del Consell Municipal d'estudi de la candidatura olímpica i paralímpica dels Jocs d'Hivern de Barcelona-Pirineus 2017, 290).

La manca de consens polític i social és, doncs, un dels condicionants al qual cal fer front des de les ciutats candidates. Si bé aquest consens mai hi ha sigut del tot –en el cas dels Jocs de 1992 només cal recordar les traves inicials per part del Govern central, els estira-i-arronsa entre Maragall i Pujol o l'oposició frontal de la FAVB– en els darrers temps la major consciència democràtica i empoderament de la ciutadania i, en paral·lel, la creixent mala imatge d'aquests esdeveniments ha fet aflorar cert escepticisme en relació amb la seva conveniència i encaix. Un bon exemple d'això el trobem en la renúncia a ser candidates per part de ciutats preseleccionades per ser amfitriones de Jocs Olímpics i Paralímpics com ara Hamburg, Munic, Roma, Oslo, Cracòvia, Estocolm, Davos, Boston, Toronto, Chicago o Innsbruck, una vegada observada l'oposició a aquest esdeveniment ratificada en referèndum per part de la ciutadania així com per la decisió presa pels mateixos governs més progressistes. Tornant a l'òptica local, la renúncia de Barcelona a acollir la 1ª edició de World Roller Games l'any 2017 –per passar a fer-ho el 2019-, així com l'edició de 2022 de la Ryder Cup, o les protestes del col·lectiu *skater* durant la celebració dels X Games l'any 2013, poden ser també exemples d'aquesta manca de consens.

El rebuig cap als grans esdeveniments esportius és en part una mostra més del desencís d'una part de la ciutadania respecte d'un model de desenvolupament de la ciutat cada cop més qüestionat. En paraules de Marina Garcés en el recent pregó de la Mercè 2017 titulat “Ciutat retrobada”:

“De Barcelona, se n'ha fet precisament això: un producte, una mercaderia i una marca. (...) La marca expropia i treu rendiment dels espais de vida, físics i

simbòlics, urbans i afectius. La marca converteix la ciutat en un espai per a la circulació (de béns, de capitals i de persones) on cada cop es fa més difícil i més car poder-hi arribar, arrelar i construir una vida.” (2017)

Cal recuperar, doncs, el consens reformulant la concepció dels grans esdeveniments esportius amb una visió més sostenible en termes de planificació urbanística, protecció ambiental, construcció d'equipaments, d'acord amb les necessitats ciutadanes i les polítiques de desenvolupament sostenibles, i que Londres 2012 capitalitzà, per exemple, amb iniciatives com ara el desenvolupament de l'estàndard Sustainability Management Systems for Events, embrió de l'estàndard internacional ISO 20121 (Leopkey i Parent 2012). Tal i com es destacava des de la prestigiosa revista *Bloomberg Businessweek* a propòsit que les ciutats candidates a acollir els Jocs del 2024 només fossin Los Angeles i París, després de la renúncia de Budapest, Roma, Hamburg i Boston: “cities have increasingly come to view the IOC as a glutton that feasts on its host cities and leaves behind only feathers and bone” (Boudway i Panja 2017).

En consonància amb els plantejaments de democràcia participativa vigents a la mateixa ciutat de Barcelona cal, també, copsar les necessitats i interessos dels diferents agents implicats davant la possibilitat d'acollir un gran esdeveniment –la ciutadania, les organitzacions esportives, els moviments socials, el teixit empresarial, els partits polítics, d'altres agents del territori català...-, tot cercant no només el consens, sinó facilitant espais de deliberació i de decisió per part dels mateixos implicats.

D'acord amb el Pacte Nacional de l'Activitat Física i de l'Esport a Catalunya cal “aprofitar els valors que acompanyen l'esport per avançar en un model de societat millor i de més qualitat” (Generalitat de Catalunya 2017, 6). Els grans esdeveniments esportius són una peça clau pel que fa al desenvolupament perdurable del territori, creen riquesa i promouen sinergies, cal però, seguir emfasitzant la seva importància esportiva i social amb el darrer propòsit de contribuir a la construcció d'una ciutat i d'un país cada cop més justos, participatius, democràtics i pròspers.

Referències

- Ajuntament de Barcelona. 2017. *Baròmetre semestral de Barcelona. Resum de Resultats. Juny 2017*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. https://www.slideshare.net/Barcelona_cat/barmetre-semesteral-de-barcelona-juny-2017
- Around the Rings / TSE Consulting. 2016. *Ranking of Sports Cities. Results December 2016*. Lausanne: TSE Consulting. http://www.tseconsulting.com/wp-content/uploads/2016/12/Ranking-of-Sports-Cities_Results-December-2016.pdf
- Balibrea, M. P. 2005. "Barcelona: del modelo a la marca." A *Desacuerdos 3: Sobre arte, políticas y esfera pública en el Estado espanyol*, editat per J. Carrillo i I. Estella, 263-267. Barcelona: Arteleku : MACBA : Universidad Internacional de Andalucía.
- Belil, M. 2012. "La ciudad, clave del siglo XXI." A *Ciudades, una ecuación imposible*, editat per M. Belil, J. Borja i M. Corti, 11-22. Barcelona: Icaria Editorial.
- Blanco, I. 2009. "Does a Barcelona model really exist? Periods, territories and actors in the process of urban transformation." *Local Government Studies* 35 (3): 355-369.
- Borja, J. 2009. *Luces y sombras del urbanismo de Barcelona*. Barcelona: Editorial UOC.
- Boudway, I. i T. Panja. 2017. "The Olympics Aren't Good for Cities, So Can the Magic of the Games Survive?." *Bloomberg Businessweek*, 13 de juliol 2017. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-07-13/why-no-one-wants-the-olympics>
- Casellas, A. 2006. "Las limitaciones del "modelo Barcelona". Una lectura desde Urban Regime Analysis." *Documents d'Anàlisi Geogràfica* 48: 61-81.
- Comissió no Permanent del Consell Municipal d'estudi de la candidatura Olímpica i Paralímpica dels Jocs d'Hivern de Barcelona-Pirineus. 2017. *Informe Final*. http://ajuntament.barcelona.cat/premsa/wp-content/uploads/2017/03/Comissi%C3%B3-B3-JJOOHivern_Final_definitiu.pdf
- Europa Press. 2013. *Trias ve inviable la candidatura a los JJOO de 2022* [Vídeo]. <https://www.youtube.com/watch?v=-HvAzsfwPHw>
- Flyvbjerg, B., A. Steward i A. Budzier. 2016. *The Oxford Olympics Study 2016: Cost and Cost Overrun at the Games*. Oxford: Saïd Business School, University of Oxford. <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1607/1607.04484.pdf>
- Garcés, M. 2017. "Text íntegre del pregó de la Mercè de Marina Garcés." *El Periódico*, 22 de setembre. <http://www.elperiodico.cat/ca/barcelona/20170922/text-integre-del-prego-merce-2017-marina-garces-6304406>
- Generalitat de Catalunya 2017. *Pacte Nacional de l'Activitat Física i de l'Esport de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. <http://esport.gencat.cat/web/.content/home/actualitat/documents/DOC.FINAL.Pacte-Nacional-12-set-2017.pdf>
- Harvey, D. 1989. *La condición de las postmodernidad*. Buenos Aires: Amorrortu editores.
- Hobsbawm, E. 1998. *Historia del siglo XX*. Buenos Aires: CRÍTICA.
- Horne, J. 2007. "The four 'Knowns' of sports mega-events." *Leisure Studies* 26 (1): 81-96.
- International Olympic Committee. 2013. *Olympic Legacy*. Lausanne: IOC.
- International Olympic Committee. 2014. *Olympic Agenda 2020. 20+20 Recommendations*. Lausanne: IOC. <https://www.olympic.org/olympic-agenda-2020>
- Kelner, M. 2017. "Olympics 2020: three-on-three basketball among five extra sports in Tokyo." *The Guardian*, 9 de juny de 2017. <https://www.theguardian.com/sport/2017/jun/09/ioc-announce-plans-to-make-2020-tokyo-olympics-more-youthful-urban-women>
- Leopkey, B. i M. Parent. 2012. "Olympic Games Legacy: From General Benefits to Sustainable Long-Term Legacy." *The International Journal of the History of Sport* 29 (6): 924-943.

Marcet, X. 2014. "Las ciudades y la innovación". [Entrada blog]. Publicada el 15 de juny de 2014. <http://www.xaviermarcet.com/2014/06/las-ciudades-y-la-innovacion.html>

Montalbán, M. 2001. "Queremos un Fórum con cultura o sin cultura." *La Veu del Carrer* 69: 10.

Müller, M. 2015. "What makes an event a mega-event? Definitions and sizes." *Leisure Studies* 34 (6): 627-642.

Play the Game. 2011. "Western countries are losing the race for major sporting events.", 4 de maig de 2011. <http://www.playthegame.org/news/news-articles/2011/western-countries-are-losing-the-race-for-major-sporting-events/>

Ramoneda, J. 2017. "L'estela dels Jocs." *Ara*, 25 de juliol. http://www.ara.cat/opinio/josep-ramoneda-estela-dels-jocs_0_1839416051.html

Sassen, S. 1991. *The Global City. New York, London, Tokyo*. Princeton-New Jersey: Princeton University Press.

Silk, M. 2014. "Neoliberalism and sports mega-events." *A Leveraging Legacies from Sports Mega-Events*, editat per J. Grix, 50-60. Houndsmills: Palgrave Macmillan.

Televisió de Catalunya. 1986. "Designació Barcelona'92" [Vídeo]. Eurocat. https://www.youtube.com/watch?v=Bh_zf4P-hu8

Xurigué, J. 2017. "Barcelona, a 25 años de 1992, reconquistar el Derecho a la Ciudad." [Entrada blog]. <http://ciudad.blogs.uoc.edu/post/162816969107/barcelona-a-25-a%C3%B1os-de-1992-reconquistar-el>

Instant de la cerimònia d'inauguració dels Jocs de Barcelona 92 en què diversos ballarins van representar el mar Mediterrani.

Berta Cerezuela

Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la UAB

Juli Pernas López

Fundació Barcelona Olímpica

El llegat immaterial dels Jocs de Barcelona, 25 anys després

Avui dia herència, llegat i impacte són conceptes bàsics associats als esdeveniments esportius, i especialment als de gran projecció mediàtica o que requereixen d'una inversió significativa en termes d'infraestructures, instal·lacions i serveis per a portar-los a terme, como són uns Jocs Olímpics.

El llegat dels esdeveniments s'ha centrat tradicionalment en aspectes econòmics, com ara els impactes directes i indirectes en l'economia de la seu, les millores en infraestructures i canvis urbanístics, la creació d'ocupació o l'increment del turisme resultant de la projecció internacional. Però recents estudis científics aporten una visió més àmplia del llegat, més enllà d'aspectes econòmics. L'èxit del llegat d'un esdeveniment es basa en aconseguir definir una estratègia alineada amb les polítiques i la mateixa estratègia de desenvolupament del territori que els acull, i basada en l'equilibri entre elements tangibles i intangibles (Andranovich et al. 2001; Cashman 2003 i 2006; Getz 2007; Leopkey 2009; Hall 1997; Masterman 2009; Moragas, Kennett i Puig 2003; Preuss 2007). Aquests estudis posen en valor els impactes intangibles, vinculats a les persones (cultura participativa a través del voluntariat, educació en valors i hàbits saludables, desenvolupament de competències i habilitats o la creació de coneixement); a la gestió de ciutat i del territori (estratègies de *branding* i projecció, dinàmiques de cooperació institucional i sectorial); i a elements d'identitat (orgull de pertinença, valors compartits, identitat cultural, etc.) (Cerezuela i Kennett 2016).

En aquest article ens centrarem en aspectes vinculats al llegat intangible dels Jocs de Barcelona'92 que es postulen com un actiu clau per garantir un llegat a llarg termini: el llegat simbòlic, de memòria col·lectiva i en capital humà.

El model Barcelona i el llegat dels Jocs

Els Jocs Olímpics de Barcelona'92 van marcar un abans i un després en l'àmbit del llegat olímpic. Van fer un ús explícit de l'esdeveniment com a catalitzador d'un canvi econòmic, urbanístic i social de la ciutat, generant el que es coneix com "model Barcelona" en la gestió dels Jocs Olímpics (Kennett i Moragas 2005). A més, Barcelona'92 va ser també escenari d'un dels primers intents acadèmics, fins aquell moment, de capturar els impactes dels Jocs vinculant-los al model de gestió (Moragas i Botella 1995 i 2002) i va fer el primer pas en el desenvolupament dels programes de transferència de coneixement entre les ciutats organitzadores (Rigau 2011).

El model de gestió de l'esdeveniment a Barcelona'92 i del seu llegat ha estat àmpliament reconegut internacionalment pels mitjans de comunicació i ha influït les polítiques del CIO (Felli 2002) i en l'organització d'edicions posteriors dels Jocs. Un llegat en el qual els estudis realitzats (Moragas i Botella 1995 i 2002, Kennett i Moragas 2006) hi identifiquen elements tangibles i intangibles en els cinc àmbits que proposa el CIO (IOC 2013): esportiu; ambiental; cultural, social i polític; econòmic i urbanístic.

Elements intangibles del llegat

Tota herència, entesa com un capital cultural, històric, moral i simbòlic, acumulat del passat i associada a uns Jocs Olímpics, té components intangibles clars com són la vinculació de la ciutat a la marca olímpica, associada a valors com l'excel·lència o la superació; les noves dinàmiques de cooperació institucional i el coneixement generat que actuen com a actiu clau per al desenvolupament local; o els elements d'identitat o experiencials que actuen en la creació de memòries col·lectives dels ciutadans que integren l'esdeveniment a la història de la ciutat.

La identitat olímpica de la ciutat es construeix principalment a partir d'una empremta tangible que recorda a ciutadans i visitants aquesta identitat i contribueix a crear aquesta memòria col·lectiva.

L'empremta olímpica a Barcelona no es limita a les instal·lacions esportives utilitzades durant els Jocs, sinó que inclou altres elements urbans com són els elements commemoratius o escultures, o els noms de carrers, àrees, estacions de metro o entitats, etc.

Els elements simbòlics es troben principalment a la zona de Montjuïc, on està localitzat l'Anella Olímpica, i al Port Olímpic, pròxim a la Vila Olímpica, dues de les àrees olímpiques durant els Jocs. Ambdues mantenen el terme olímpic en el seu nom i allotgen espais que fan referència a diversos aspectes dels Jocs com ara, la Plaça dels Voluntaris, el carrer Pierre de Coubertin o el Carrer dels Jocs del 92. Es pot trobar informació més detallada de la petjada olímpica de caràcter simbòlic i cultural a la ciutat a Moragas (2016) i Pernas (2016).

L'activitat de difusió i preservació de la memòria dels Jocs té el seu punt de trobada al Museu Olímpic i de l'Esport Juan Antonio Samaranch. Ubicat al costat de l'estadi, a la zona de la porta Marató i el peveter olímpic, actua com un espai d'educació no formal i permet als ciutadans re-connectar amb aquell moment de la història de la seva ciutat, i acull activitats de difusió i debat promogudes des del mateix Centre d'Estudis Olímpics o per altres entitats de l'esport. I als visitants forans, reviu la màgia de l'esdeveniment i visitar els seus espais més emblemàtics.

La versió acadèmica del Cobi, símbol del Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona, és un altre exemple d'element simbòlic que contribueix a mantenir la identitat olímpica de la ciutat i a difondre-la en l'entorn acadèmic internacional.

A més dels símbols permanents a la ciutat, els aniversaris dels Jocs són moments clau per a la construcció del llegat simbòlic i la creació d'una memòria col·lectiva. La celebració dels aniversaris de Barcelona'92 ha estat marcada per la mateixa dinàmica de la ciutat, i s'ha recordat tant la celebració dels Jocs com el moment de la nominació. Mentre el primer aniversari de celebració va tenir una forta implicació institucional i limitada participació pública, les celebracions posteriors van ser discretes i sense actes institucionals fins al quart aniversari, coincidint amb els Jocs de Atlanta'96, moment en què es va encendre novament la flama olímpica. A partir d'aquell moment, els actes commemoratius

han tingut un fort component institucional i de participació ciutadana, o s'han vinculat a esdeveniments o projectes de ciutat.

Juntament amb els elements d'identitat olímpica, l'esforç de planificació i gestió de l'esdeveniment va generar un llegat intangible en termes de capital humà que es materialitzen en habilitats, coneixements, metodologies, noves dinàmiques de treball i cooperació públicoprivada i intersectorial, i d'impliació del teixit empresarial o associatiu i de la ciutadania amb els projectes de ciutat i de territori.

Un dels àmbits d'aquest llegat de coneixement està vinculat al criteri d'excel·lència organitzativa de l'esdeveniment que va permetre capitalitzar el coneixement generat durant el procés d'organització i generar un saber fer en gestió esportiva (esdeveniments, instal·lacions, màrqueting, etc.) que s'ha materialitzat en el desenvolupament d'un potent sector econòmic esportiu format per 1.892 empreses i 254 professionals autònoms i 2.517 entitats (Ajuntament de Barcelona 2015).

Aquest saber fer es materialitza en el posicionament de Barcelona com a una de les capitals europees de l'esport que compta amb una xarxa d'instal·lacions esportives d'alt nivell i una capacitat gestora que li permet acollir esdeveniments esportius internacionals, que es promouen des de l'any 2002 a través del programa Barcelona Sports, gestionat per Barcelona Turisme.

El reconeixement internacional rebut per l'excel·lència organitzativa va generar un sentiment d'orgull no només entre tots aquells implicats directament i indirectament en la gestió de l'esdeveniment, sinó també en la ciutadania en general. La implicació ciutadana en el projecte, materialitzada amb una bossa de més de 35.000 voluntaris que van donar suport als Jocs Olímpics i 15.000 als Jocs Paralímpics, constitueix un altre dels llegats intangibles de Barcelona'92. A través del voluntariat, a més de millorar les habilitats dels voluntaris mitjançant els cursos de formació rebuts i el treball experiencial durant l'esdeveniment, es va reforçar el sentiment de pertinença i el compromís dels ciutadans amb la ciutat i la regió que encara es mantenen actius avui per l'associació Voluntaris 2000, que dona suport més enllà de l'àmbit esportiu i cobreix activitats culturals i socials (Clapés 2002).

La contribució dels Jocs al benestar dels ciutadans es reflecteix també en l'àmbit dels hàbits saludables. L'obertura de les instal·lacions per a l'ús ciutadà, l'adaptació dels espais públics per a la pràctica esportiva i el canvi generalitzat a Europa amb relació a la pràctica esportiva, van contribuir a un canvi de percepció en la ciutadania. La pràctica esportiva es va valorar com a eina per millorar la qualitat de vida associada a la salut. La pràctica esportiva de la població de Barcelona es va incrementar del 47,1% l'any 1989 al 58%, l'any 1999 (Batlle i Niubó 2002).

La governança del llegat

El llegat dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 és polièdric i implica una sèrie d'actors, persones o institucions, encarregats de capitalitzar, en diferents moments, aquest llegat per contribuir als plans de desenvolupament de la ciutat, mantenint encesa la flama olímpica a través d'aquesta combinació d'elements tangibles i intangibles que tenen un paper clau en la capitalització del llegat olímpic a llarg termini o herència.

En el cas de Barcelona'92, el llegat dels Jocs és gestionat a través d'una activitat coordinada resultant de la cooperació entre diferents organitzacions que han desenvolupat una expertise o s'han especialitzat en certes funcions o àrees d'activitat relacionades amb mantenir o potenciar aquests elements tangibles i intangibles de llegat dels Jocs: l'Ajuntament de Barcelona, la Fundació Barcelona Olímpica i el Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona.

L'Ajuntament de Barcelona actua com a promotor i coordinador de la governança del llegat, amb una implicació específica en la gestió de les instal·lacions esportives construïdes o millorades en el marc dels Jocs; la preservació de l'arxiu oficial dels Jocs; la identitat olímpica i actes de memòria de l'esdeveniment; i la presència de la ciutat en organismes internacionals vinculats als Jocs, com la Unió Internacional de Ciutats Olímpiques. La seva implicació específica en la gestió d'instal·lacions i espais olímpics es porta a terme a través de l'Institut Barcelona Esports (IBE) i Barcelona Serveis Municipals (BSM). L'IBE gestiona l'activitat esportiva de la ciutat, donant valor a l'esport en l'estratègia de

desenvolupament de la ciutat i cohesió social als barris, i gestiona 117 instal·lacions esportives. La gestió de les instal·lacions olímpiques localitzades en l'àrea de Montjuïc és responsabilitat de BSM, empresa municipal creada el 2002, que gestiona diverses infraestructures de la ciutat.

Per la seva banda, l'Arxiu Municipal de Barcelona gestiona i preserva la documentació generada pel Comitè Organitzador de Barcelona'92 i altres entitats vinculades a la gestió dels Jocs, juntament amb la documentació generada pel mateix Ajuntament, i els arxius resultants d'altres grans esdeveniments esdevinguts a la ciutat.

La Fundació Barcelona Olímpica va ser creada el 1993, per resolució de l'Assemblea General del COOB'92, gràcies al superàvit dels Jocs, amb l'objectiu de difondre la realitat dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 i investigar i promoure valors que emanen de l'ideal olímpic. Des del 2007, la Fundació gestiona el Museu Olímpic i de l'Esport Joan Antoni Samaranch, institució cultural dedicada a la promoció del moviment olímpic i esportiu, membre de la xarxa internacional de museus olímpics, i que ofereix un marc ideal per a activitats vinculades a la memòria olímpica de la ciutat. Aquest enfocament centrat en la difusió i preservació de la memòria olímpica es va veure reforçat el 2012 amb la creació del Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport Joan Antoni Samaranch, gestionat per la Fundació, que acull la biblioteca personal de Joan Antoni Samaranch, complementada amb un ric fons sobre el Moviment Olímpic, els Jocs Olímpics i la història esportiva de la ciutat de Barcelona i les entitats esportives catalanes, i promou activitats de difusió, formatives i projectes editorials en l'àmbit de la història.

L'any 1989 va ser creat el Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona, com a centre d'investigació interdepartamental que promou la difusió dels valors olímpics i de l'esport en l'entorn universitari a través la investigació, la formació, la gestió de recursos documentals i l'organització d'activitats de difusió que analitzen el fenomen global de l'esport. Els seus principals objectius són la recerca, el debat i la transferència de coneixement sobre Barcelona'92, a través de la col·laboració amb grups d'investigació internacionals o facilitant l'accés a recursos documentals adreçats al públic acadèmic.

El projecte digital Barcelona Olímpica, impulsat l'any 2012, és un dels fruits de la cooperació entre aquests actors (Fundació Barcelona Olímpica, Arxiu Municipal de Barcelona i Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la UAB). És un projecte de llegat que recull la memòria factual, visual i documental de l'esdeveniment i busca posicionar-se com a principal font de referència internacional sobre l'esdeveniment i la història olímpica de la ciutat de Barcelona.

En conclusió, l'èxit del model de gestió dels Jocs Olímpics de Barcelona'92, orientat a generar un llegat a llarg termini a la ciutat gràcies a la seva transformació, és indiscutible. Ha estat internacionalment aclamat i ha servit de model inspirador per a altres ciutats. Aquest model de llegat inclou una combinació d'elements tangibles i intangibles que s'han sabut integrar als plans de desenvolupament generals de la ciutat i de la regió, i que han rebut un suport continuat de les administracions públiques al llarg dels 25 anys posteriors als Jocs Olímpics. La capitalització dels elements intangibles, basats en coneixement, memòria i identitat, ha contribuït a potenciar un llegat a llarg termini de l'esdeveniment.

Referències

- Ajuntament de Barcelona. 2015. *Estudi de l'impacte de l'esport a la ciutat de Barcelona: indicadors econòmics, laborals i socials*. 15 d'abril de 2015. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. [http://ajuntament.barcelona.cat/esports/sites/default/files/Estudi%20de%20l'Impacte%20econ%C3%B2mic%20de%20l'esport%20a%20Barcelona%20\(Resum\).pdf](http://ajuntament.barcelona.cat/esports/sites/default/files/Estudi%20de%20l'Impacte%20econ%C3%B2mic%20de%20l'esport%20a%20Barcelona%20(Resum).pdf)
- Andranovich, G., M.J. Burbank i C.H. Heying. 2001. "Olympic cities: lessons learned from mega-event politics." *Journal of Urban Affairs* 23 (2): 113-131.
- Batlle, A. i M. Niubó. 2002. "L'esport i la pràctica de l'activitat física a la ciutat de Barcelona després de 1992." A *Barcelona: l'herència dels Jocs: 1992-2002*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 197-218. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Planeta. <https://ddd.uab.cat/record/4422>
- Cashman, R. 2003. "What is "Olympic Legacy." A *The Legacy of the Olympic Games 1984-2000: International Symposium*. Lausanne, 14-16 November 2002, editat per M. de Moragas, C. Kennett i N. Puig, 31-42. Lausanne: International Olympic Committee. <http://doc.rero.ch/record/18259/>
- Cashman, R. 2006. *The Bitter-Sweet Awakening: the Legacy of the Sydney 2000 Olympic Games*. Sydney: Wala Wala Press.
- Cerezuela, B. i C. Kennett. 2016. "Intangible Learning Legacy of the Olympic Games: opportunities for host cities.", A *Mega-event Cities: Urban Legacies of Global Sports*, editat per V. Viehoff, i G. Poynter. Farnham: Ashgate.
- Clapés, A. 2002. "Voluntaris'92. Deu anys després." A *Barcelona: l'herència dels Jocs: 1992-2002*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 145-164. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Planeta. <https://ddd.uab.cat/record/4422>
- Felli, G. 2002. "El model organitzatiu dels Jocs després de Barcelona'92." A *Barcelona: l'herència dels Jocs: 1992-2002*, editat per M. de Moragas i M. Botella, 65-76. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Planeta. <https://ddd.uab.cat/record/4422>
- Felli, G. 2003. "Transfer of knowledge: a games management tool." A *Architecture and International sporting events: future planning and development: the second Joint Conference, Lausanne 8th and 9th June 2002*, 121-127. Lausanne: International Olympic Committee.
- Getz, D. 2007. *Event studies: theory, research and policy for planned events*. Oxford: Elsevier.
- Kennett, C. i M. de Moragas. 2005. "Barcelona 1992: evaluating the Olympic legacy." A *National identity and global sports events; culture, politics, and spectacle in the Olympics and the football World Cup*, editat per A. Tomlinson i C. Young. Albany: State University of New York Press.
- International Olympic Committee. 2013. *Factsheet: legacies of the Games*. Lausanne: IOC. https://stillmed.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Legacy.pdf
- Leopkey, B. 2009. *2008 post graduate grant final report: the historical evolution of Olympic legacy*. Lausanne: International Olympic Committee. <http://doc.rero.ch/record/12537>
- Masterman, G. 2009. *Strategic sports event management: Olympic edition*. London: Elsevier.
- Moragas, M. de i M. Botella (eds.). 1995. *Les Claus de l'èxit: Impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona'92*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Museu Olímpic de Lausana : Fundació Barcelona Olímpica. <https://ddd.uab.cat/record/44246>

Moragas, M. de i M. Botella (eds.). 2002. *Barcelona: l'herència dels Jocs (1992-2002)*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport de la Universitat Autònoma de Barcelona : Planeta. <https://ddd.uab.cat/record/44228>

Moragas, M. de, C. Kennett i N. Puig. (eds.). 2003. *The Legacy of the Olympic Games 1984-2000: International Symposium. Lausanne, 14-16 November 2002*. Lausanne: International Olympic Committee. <http://doc.rero.ch/record/18259/>

Moragas, M. de. 2016. *Barcelona, ciutat simbòlica*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Pernas i López, J. 2016. *Carrers, places, parcs i jardins*. Barcelona: Fundació Barcelona Olímpica.

Preuss, H. (ed.). 2007. *The Impact and evaluation of major sporting events*. London: Routledge.

Rigau, I. 2011. "L'Ombra de Barcelona." *A Mosaic olímpic: recerca multidisciplinària i difusió dels estudis olímpics*. CEO-UAB 20 anys, editat per Emilio Fernández Peña et al., 87-96. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics de la Universitat de Barcelona : Ajuntament de Barcelona. <https://ddd.uab.cat/record/132636>

**Ajuntament
de Barcelona**